

Tyttötyön kansio

Julkaisija ja kustantaja: Suomen Setlementtiliitto ry, Läntinen Brahenkatu 2, 4. krs.
00510 Helsinki

© Suomen Setlementtiliitto ry.

Taitto ja kuvitus: Veera Säilä

Setlementtijulkaisuja 30

ISBN: 978-952-67735-4-4

ISSN: 1456-2936

Suomen Setlementtiliitto ry, Helsinki 2012.

KIITOSSANAT

Lämmin kiitos kaikille Tyttötyön kansion kirjoittamiseen osallistuneille tyttötyön ammattilaisille ja muille kollegoille eri puolilta Suomea. Ilman teitä tämä materiaali ei olisi olemassa.

Kiitos myös Veera Säilälle, joka joustavasti ja ammattitaitoisesti taittoi ja kuvitti käsissäsi olevan tyttötyön kansion valloittavilla supersankarityöillä.

Iloisia askelia tyttötyön poluilla!

Heta Mulari
Heli Eischer

Tyttötyön verkosto -hanke
Suomen Setlementtiliitto ry.

SISÄLLYS

TERVETULOA TEKEMÄÄN TYTTÖTYÖTÄ!

1. Tyttötyö kääntyi 2010-luvulle	6
Heta Mulari, Heli Eischer & Mari Uusitalo-Herttua	
2. Tyttöjen kehitys – minuus, sukupuoli ja yhteiskunta	20
Mari Uusitalo-Herttua	

TYTTÖTYÖN YTIMESSÄ

1. Avoin toiminta tyttötyössä	25
Heta Mulari	
2. Vuorovaikutteiset tyttöryhmät	31
Katja Siljamäki	

TYTTÖTYÖN ERITYISKYSYMYKSIÄ JA TOIMINTAMUOTOJA

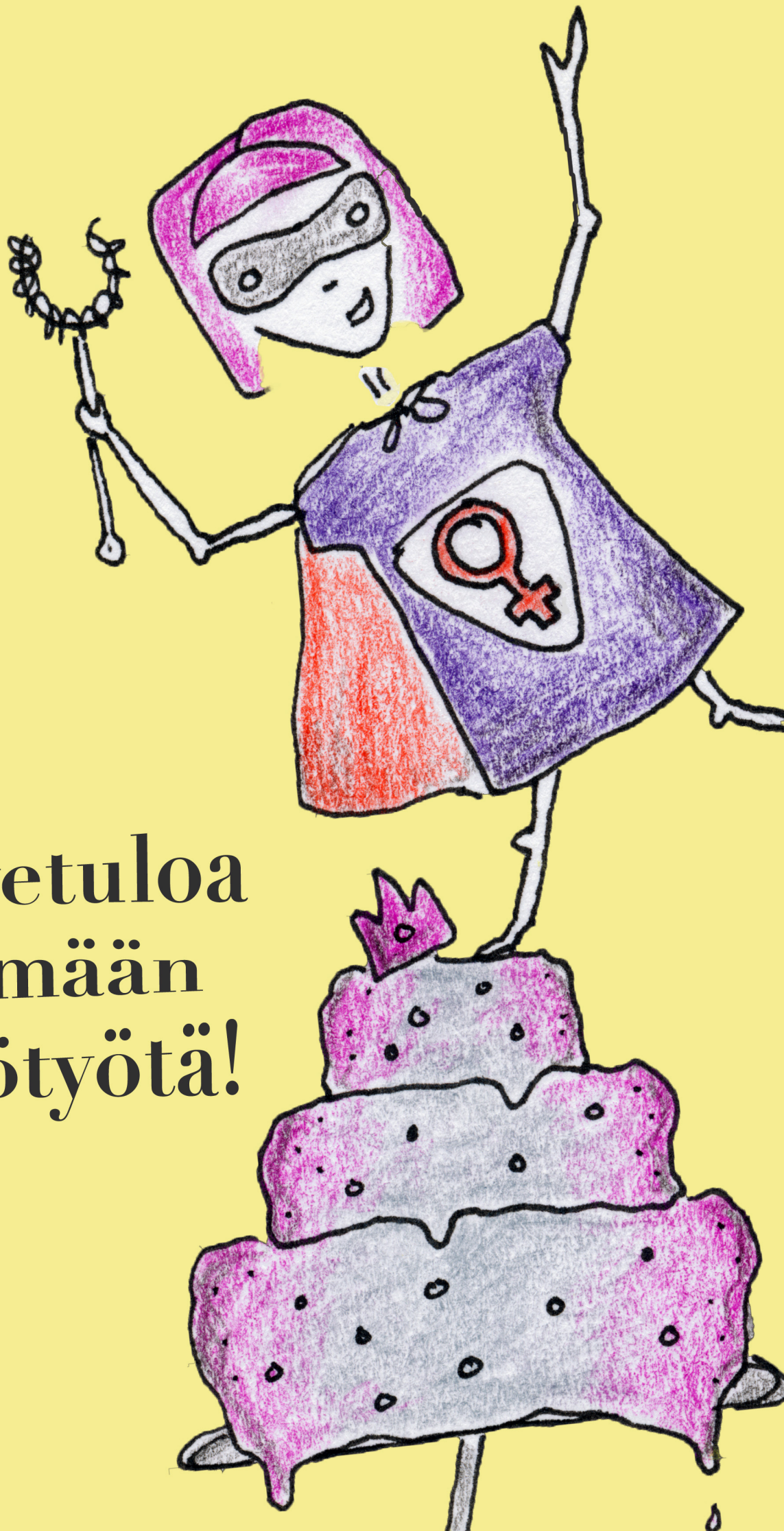
1. Kulttuurisensitiivinen tyttötyö	46
Heli Eischer	
2. Seksuaalikasvatus	56
Heta Mulari, Kristiina Hannila & Heidi Simola	
3. Nuoret äidit	65
Laura Cantell-Laijoki	
4. Työskentely ujojen ja hiljaisten tyttöjen kanssa	72
Heli Eischer, Taina Karman-Mäkinen & Maarit Saarnivala	
5. Mediakasvatus	76
Heta Mulari & Veera Säilä	
6. Hevostelua tyttötyössä	88
Heli Eischer	

MENETELMIÄ, TEEMAPÄIVIÄ, HARJOITUKSIA

1. Eläinavusteiset TUNNE-tyttöryhmät ja EASEL®	94
Nina Mesiäinen-Westerlund	
2. Likkälähdöt	96
Marjo Pahkala	
3. Merenneito-illat	103
Pirjo Juntunen	
4. Toiminnallisia harjoituksia	105
Katja Siljamäki	

KIRJOITTAJAT	113
---------------------	-----

TYTTÖTYÖN MATERIAALEJA	114
-------------------------------	-----

Tervetuloa
tekemään
tyttötyötä!

TYTTÖTYÖ KÄÄNTYI 2010-LUVULLE

Johdanto

Tyttötyötä on tehty Suomessa sukupuolisensitiivisellä työotteella jo yli kymmenen vuotta. Setlementtiliikkeen nuorisotyö on ollut tämän kehittämistyön etujoukoissa. Setlementtinuorten liitossa käynnistyi Upea minä -tyttötyöhanke vuonna 1998, josta syntyi ensimmäinen Tyttöjen Talo Suomeen vuonna 1999. Kalliolan Nuoret ry perusti Helsingin Tyttöjen Talon yhteistyössä Setlementtinuorten liiton ja Helsingin kaupungin nuorisoasiainkeskuksen kanssa. Upea minä -hankkeen innostamana tamperelainen Ahjolan Setlementti aloitti vapaaehtoisvoimin Isosiskotoiminnan ja pian sen jälkeen Isosiskotoiminta sai projektirahoituksen. Myös muuta tyttöryhmätoimintaa käynnistyi samoihin aikoihin Suomessa. Euroopassa sukupuolisensitiivistä tyttötyötä oli kehitetty jo pitempään ja mallia haettiin etenkin Tukholman Tyttöjen Talosta, Xist Tjej Forumista.

Tyttötyö on 2000-luvun alusta alkaen laajentunut uusille paikkakunnille uusien toimijoiden ja toimintamuotojen kautta. Eri puolille Suomea on perustettu Tyttöjen Taloja setlementtien yhteyteen – Tampereelle vuonna 2004, Ouluun vuonna 2006, Turkuun vuonna 2007 ja Kuopioon vuonna 2011. Tyttöjen Talojen lisäksi tyttötyöllä on pitkät perinteet nuorempien tyttöjen parissa Isosisko- ja Tyttöjen Tupatoiminnassa. Muita Setlementtiliikkeen tyttötyön toimijoita ovat tänä päivänä Itä-Pasilan asukastalon tyttöryhmät, Espoon Saunalahden sukupuolisensitiivinen tuettu asuminen sekä Vaasan Setlementin tyttötyö. Setlementtien ulkopuolella tyttötyötä tehdään muun muassa Iisalmen Tytöt toimii -toiminnassa, Lahden kaupungin Tyttöjen Tilalla ja Tornion Tirlittan – Talossa Tytöille. Näiden toimijoiden lisäksi eri puolilla Suomea kokoontuu paljon tyttöryhmiä niin kunnissa, järjestöissä kuin seurakunnissakin.

Tyttötyön toimipisteissä on kehitetty tyttötyötä eteenpäin, otettu käyttöön uusia menetelmiä ja päivitetty vanhoja. Tyttötyö sisältää nykyisin useita erilaisia toimintamuotoja ja -menetelmiä nuorten äitien ryhmätoiminnasta seksuaalikasvatukseen ja mediakasvatuksesta ujojen ja hiljaisten tyttöjen kanssa tehtävään vuorovaikutustaitoja kehittävään ryhmätoimintaan.

Miksi tämä kansio?

Vuonna 2001 Setlementtinuorten liitto ry. julkaisi Tyttötyökansion, johon koottiin teoriaa ja käytäntöä tytöistä ja tyttötyöstä. Kansio sisälsi Raha-automaattiyhdistyksen rahoittaman Upea minä -tyttötyöprojektin (1998–2000) aikana tuotettua tietoa tytöistä ja tyttöydestä sekä erilaisia tyttötyön käytännön menetelmiä ja vinkkejä. Kansio oli tarkoitettu käsikirjaksi ja avuksi kaikille tyttötyöstä kiinnostuneille ja tyttöjen kanssa työskenteleville, levittämään Tyttöjen Talossa kehitettyä tyttötyön osaamista, sekä herättelemään uudella tavalla pohtimaan tyttöerityisiä kysymyksiä.

Käsissäsi oleva materiaali päivittää tyttötyötä 2010-luvulle keskittyen sukupuolisen-sitiiviseen sosiaaliseen tyttötyöhön. Kansio sijoittaa tyttötyön yhteiskunnalliseen kontekstiinsa ja valottaa erilaisia tyttötyön työmuotoja ja menetelmiä, joita on kehitetty erityisesti Tyttöjen Taloilla, mutta myös muissa tyttötyön toimipisteissä. Tämä materiaali on tuotettu osana Suomen Setlementtiliitto ry:n Tyttötyön verkosto -hanketta (2011–2013), jota rahoittaa Raha-automaattiyhdistys.

Materiaalin ensimmäisessä osassa kurkistetaan tyttötyöhön 2010-luvulla ja avataan sukupuoli- ja kulttuurisensitiivisen työotteen erityispiirteitä. Pohdimme sukupuoli- ja kulttuurisensitiivisen tyttötyön suuntia ja näkökulmia suhteessa setlementtiarvoihin, sosiokulttuuriseen innostamiseen, yksilölliseen kohtaamiseen ja osallisuuteen. Teemme myös lyhyen katsauksen tyttötutkimukseen, joka on käynyt vuoropuhelua tyttötyön kanssa 1990-luvulta saakka. Osan lopuksi Helsingin Tyttöjen Talon perustaja ja johtaja Mari Uusitalo-Herttua pohtii tekstissään tytön identiteetin ja minuuden kehittymistä.

Toisessa osassa esittelemme tyttötyön ydintä: avointa toimintaa ja vuorovaikutteisia tyttöryhmiä. Avaamme sitä, kuinka erityisesti Tyttöjen Taloilla on kehitetty avointa toimintaa ja ryhmätoimintaa sekä mihin tarpeisiin nämä toimintamuodot vastaavat. Osion vuorovaikutteisista tyttöryhmistä on koonnut ja kirjoittanut Katja Siljamäki Humanistisesta Ammattikorkeakoulusta Tyttöjen Talon työntekijöiden haastattelun pohjalta.

Kolmannessa osassa teemme katsauksen muutamiin tyttötyön erityiskysymyksiin ja toimintamuotoihin: kulttuurisensitiiviseen tyttötyöhön, seksuaalikasvatukseen, mediakasvatukseen, työhön nuorten äitien kanssa, työhön ujojen ja hiljaisten tyttöjen kanssa ja ”hevosteluun” tyttötyössä.

Kansion neljänneestä osasta löydät muutamia käytännön esimerkkejä tyttötyön käynnistämisestä sekä erilaisia toiminnallisia harjoituksia.

Tyttötyön verkosto -hankkeen työntekijöiden lisäksi materiaalia ovat olleet laatimassa ja kommentoimassa useat tyttötyöntekijät eri puolilta Suomea, erityisesti Tyttöjen Taloilta. Tyttötyön kansio on tarkoitettu kaikille tyttötyöstä kiinnostuneille käsikirjaksi, tietopaketyksi ja innoittajaksi tyttötyön käynnistämiseen. Toivottavasti myös jo tyttötyötä tekevät voivat saada siitä uusia oivalluksia.

Tervetuloa mukaan tyttötyöhön!

Tuttua, uutta – Mitä on tyttötyö 2010-luvulla?

Tässä osiossa pohditaan tyttötyötä 2010-luvun yhteiskunnallisessa tilanteessa. Osion tarkoituksena on etsiä vastauksia siihen, mitä erityispiirteitä eriytetyssä tyttötyössä on ja mihin yhteiskunnallisiin kysymyksiin ja tarpeisiin se vastaa tällä hetkellä. Sukupuolisen-sitiivistä nuorisotyötä tehdään sekä tyttöjen että poikien kanssa, ja se on vakiinnuttanut paikkansa nuorisotyön kentässä 1990-luvulta alkaen. Sukupuolisen-si-

tiivisen nuorisotyön näkökulmasta tyttöjen ja poikien tarpeet ovat osin erilaisia, mihin eriytetyllä työotteella pyritään vastaamaan (Honkasalo & Souto 2008, 123).

Sukupuolisensitiivisen tyttötyön juuret ovat 1990-luvun jälkipuolella, jolloin Suomessa alettiin kiinnittää huomiota siihen, että nuorisotyö tavoitti enimmäkseen poikia. Esi-merkiksi nuorisotalot olivat usein varsin poikavaltaisia tiloja, joissa tytöillä oli lähinnä sivustakatsojien tai tyttöystävien rooli. Tyttöjen omaehtoinen toiminta jäi usein huomiotta, eikä tyttöjä kiinnostavaa toimintaa ollut välttämättä tarjolla lainkaan. Poikien harrastustoimintaa tuettiin – ja tuetaan edelleen – myös edelleen enemmän julkisista rahoista kuin tyttöjen.

Karoliina Ojanen on tutkinut väitöskirjassaan tyttökulttuureja ratsastustalleilla. Hän on huomannut, että yhteiskunnassamme on edelleen vähän paikkoja, joissa tytöt voivat kokoontua keskenään. (Ojanen 2011a) Näin tallit ovat itse asiassa harrastuspaikkojen lisäksi myös ”tyttöjen nuorisotiloja”, joihin tullaan viettämään aikaa muutenkin kuin ratsastamaan tai hoitamaan hevosia. Viime aikoina nuorisotutkimuksessa on alettu kiinnittää erityistä huomiota julkisissa tiloissa, kuten kauppakeskuksissa, hengaileviin tyttöihin, mutta vain tytöille suunnattuja ei-kaupallisia tiloja on edelleen vähän. Tähän tarpeeseen vastaavat Tyttöjen Talot ja muut tyttötyön toimipisteet. Tyttötyön tilat ovat paikkoja, joihin tytöt voivat kokoontua yhdessä juttelemaan, harrastamaan tai viettämään aikaa, tarjoten samalla yhteisöllisyyttä, joka niin monen nuoren elämästä puuttuu tänä päivänä.

Tyttötyön tiloissa, kuten Tyttöjen Taloissa ja Tyttöjen Tuvalla sekä nuorisotaloilla, joihin on perustettu tyttöjen huoneita, tilan sisustukseen on kiinnitetty paljon huomiota. Tilan suunnittelussa on kuunneltu tyttöjen toiveita, ja tytöt ovat usein itse osallistuneet sisustamiseen esimerkiksi maalaamalla seiniä sekä ideoimalla värejä ja huonekaluja. On huomattu, että kun tytöt saavat itse osallistua tilan suunnitteluun, niistä tulee usein varsin erilaisia kuin perinteisistä nuorisotiloista. Tähän oli kiinnitetty huomiota myös Ruotsissa, jossa tyttötyötä kehitettiin 90-luvulla ja josta Tyttöjen Talokin on paljon hakenut mallia. Tytöt viettävät aikaa keskustellen ja tilan tulee olla kodinomainen, viihtyisä, turvallinen ja sekä houkuttaa että mahdollistaa yhteiselle olemiselle ja keskustelulle viihtyisiä ympäristöjä.

Tyttöjen Talot ja muut tytöille suunnatut tilat ovat kuitenkin myös enemmän kuin ajanviettopaikkoja. Ne ovat matalan kynnyksen sosiaalisen nuorisotyön toimipisteitä, joissa tyttöjä ja nuoria naisia tuetaan kasvamaan omannäköisikseen naisiksi. Tyttötyön tavoitteena on tukea erityisen tuen tarpeessa olevia tyttöjä ja auttaa heitä löytämään omia voimavarojaan (Helsingin Tyttöjen Talon toimintasuunnitelma 2009; Eischer & Tuppurainen 2009, 13). Työntekijät perustelevat sukupuolen mukaan eriytettyä tyttötyötä myös sillä, että eriyttämisen kautta päästään käsittelemään tyttöryhmissä syrjinnän, epätasa-arvon, itsemäärittelyn ja naiseksi kasvamisen kaltaisia teemoja (Honkasalo & Souto 2008, 123). Tiivistettynä, eriytetty tyttötyö mahdollistaa tytöille ominaisiin kysymyksiin pureutumisen tyttöporukalla. Ennen kaikkea se luo tilan tuoda esille omia kokemuksia, etsiä ja pohtia ja jäsentää itseä sekä ympäröivää maailmaa.

Osallisuus ja nuorten omaehtoinen toiminta on tärkeä osa tyttötyötä. Viime vuosina on puhuttu paljon siitä, kuinka lasten ja nuorten osallisuus tulisi nähdä totuttua laa-

jemmassa valossa. Osallisuutta 2010-luvulla ei tulisi liittää ainoastaan lapsiparlamentteihin ja aloitekanaviin, vaikka ne toki ovat tärkeitä vaikuttamisen paikkoja. Nuorten omat yhteisöt ovat oleellisia paikkoja, joissa syntyy kuulumisen tunnetta, omaehtoisia kannanottoja ja vaikuttamista. Nuorisotyön toimipisteet ovat yksi esimerkki paikasta, johon tällaisia yhteisöjä voi syntyä. (Kiilakoski, Gretscher & Nivala 2012, 12–24) Onkin tärkeää, että tytöt saavat itse vaikuttaa toimintaan sen suunnitteluvaiheesta toteutukseen saakka. Parhaimmillaan tyttötyö avaa nuorille oivalluksia ja väyliä kohti ”sitä omaa juttua”, omannäköistä identiteettiä ja kiinnostuksen kohteiden löytämistä. Tyttötyön kautta tyttöjä kannustetaan pohtimaan sitä, miten he voivat vaikuttaa omaan elämäänsä, yhteisöönsä ja yhteiskuntaan.

Tyttötyö sisältää lukuisia erilaisia muotoja avoimesta yhteisöllisestä kahvilatytyyppisestä toiminnasta tietyn teeman ympärille koottuihin vuorovaikutteisiin tyttöryhmiin, jotka ovat monella tavalla tyttötyön ydin. Tyttöjen Talon avoin toiminta, jota voi kuvata avoimeksi kahvilaksikin, on talon ydin, joka mahdollistaa matalakynnyksisen liittymisen ja sitä kautta tuen saamisen yksilötyön tai ryhmätoiminnan kautta. Sitä kautta monia nuoria ohjataan lisäksi myös muun tuen piiriin, jolloin Tyttöjen Talo toimii myös madaltavana kynnyksenä julkisiin palveluihin, joihin nämä nuoret eivät välttämättä muutoin helposti hakeudu.

Vuorovaikutteiset tyttöryhmät ovat tavoitteellisia, tietyn ajan kokoontuvia 4-8 tytön suljettuja ryhmiä, joita voidaan perustaa minkä tahansa teeman ympärille, joka lähtee tyttöjen tarpeesta -esimerkiksi avioeroperheiden tytöille, maahanmuuttajatyttöille tai ujoille ja hiljaisille tytöille, masentuneille, ahdistuneille tytöille. Tärkeää näissä ryhmissä on, että ne ovat voimaannuttavia, uutta toiveikkuutta luovia, eivätkä ongelma-keskeisiä. Vuorovaikutteinen tyttöryhmä voi olla myös tavoitteellinen harrasteryhmä, joka keskittyy vaikkapa kirjoittamiseen. Erilaisia taiteen keinoja käytetään itsetuntemuksen, itsetunnon ja luovuuden lisäämiseen. Tyttöryhmätoiminnassa pyritään pääsemään irti suorittamisesta ja löytämään aito ilmaisun ilo. Sitä kautta yhteys myös itselle tärkeisiin asioihin vahvistuu ja tyttö saa näin vähitellen haltuunsa oman potentiaalinsa.

Ryhmätoiminta mahdollistaa vuorovaikutuksen ja ryhmän tuen siihen osallistuville tytöille. Tyttötyön toimipisteissä voi olla myös yksilötapaamisia ja keskusteluapua sitä tarvitseville tytöille.

Tyttötyön keskeisiä lähtökohtia

Sukupuoli- ja kulttuurisensitiivisyys

Setlementtiliikkeen piirissä tehtävää tyttötyötä voi luonnehtia *sukupuolisensitiiviseksi sosiaaliseksi nuorisotyöksi*. Sosiaalinen nuorisotyö pyrkii tavoittamaan erityisen tuen ja sosiaalisen vahvistamisen tarpeessa olevia nuoria ennalta ehkäisevästi. Toinen keskeinen näkökulma on pyrkimys osallistaa nuoria ja kannustaa heitä aktiivisiksi toimijoiksi omassa elämässään ja yhteisöissään. Nuoria ei nähdä toiminnan kohteina ja ”kasvatettavina”, vaan aktiivisina toiminnan suunnittelijoina ja toteuttajina. (Punnonen

2008, 523–524) Tyttötyön toimipisteet ovat ihanteellisimmillaan paikkoja, joissa tytöt ja nuoret naiset voivat harjoitella vaikuttamista omaan elämäänsä, yhteisöönsä ja laajemmin yhteiskuntaan.

Sukupuolisensitiivistä näkökulmaa voi ja olisi hyvä toteuttaa sekä sekaryhmissä että eriytetyissä tyttö- ja poikaryhmissä (Näre 2008, 543). Tämä edellyttää työntekijältä selkeää tiedostamista siitä, mihin pyritään. Tiivistettynä sukupuolisensitiivisyys merkitsee herkkyyttä huomioida sukupuolen monimuotoinen merkitys ja erilaiset vaikutukset nuorten kasvussa. Elämme yhteiskunnassa, jossa puhutaan paljon tasa-arvosta, mutta joka kuitenkin tarjoaa nuorille erilaisia sukupuolitettuja malleja, jotka ovat usein varsin stereotyyppisiä. Sukupuolisensitiivisessä työotteessa pyritään purkamaan, avaamaan ja laajentamaan sukupuolirooleja sekä sukupuolittuneita käyttäytymismalleja. Tyttöjä tuetaan pohtimaan ja etsimään omannäköistään tapaa olla tyttö moninaisten mallien ja vaihtoehtojen joukosta. Tyttöys ja naiseus ovat moniulotteisia ja ristiriitaisia eikä ole olemassa yhtä ainoaa ”oikeaa” tapaa olla tyttö tai nainen. Tyttöydestä ja naisuudesta voi löytää voimavaroja ja kasvaa vahvuutensa tunnistavaksi oman näköiseksi naiseksi.

Sukupuolisensitiivinen näkökulma sisältää myös näkemyksen sukupuolen ja seksuaalisuuden moninaisuudesta, josta yhteiskunnallisessa keskustelussa vaietaan usein. Yhteiskuntamme on rakentunut pitkälti mies-nainen-kahtiajaon ympärille, mikä pätee niin työelämään, arvoihin, asenteisiin kuin harrastuksiinkin. Roolimallit ovat edelleen usein varsin ahtaita. (Kilpiä 2010, 66) Heteroseksuaalisuus määrittyy usein kyseenalaistamattomana normina, joka sisältää jaon kahteen (vastakkaiseen) sukupuoleen. Tämä järjestys jättää huomiotta ja rajaa ulkopuolelle intersukupuolisten tai homo-seksuaalisten nuorten kokemuksia.

Kulttuurisensitiivisyys merkitsee herkkyyttä huomioida eri kulttuurien erityispiirteitä, ja sitä miten ne näkyvät tyttöjen elämässä. Tyttötyössä tämä tarkoittaa sitä, että tytöt eivät ole yhtenäinen ryhmä, ja että kulttuuri on paljon muutakin kuin etnisyyttä. Kulttuurisensitiivisyys herkistää huomioimaan tyttöjen välisiä eroja. Kulttuuri merkitsee erilaisia olemisen tapoja, joita määrittävät muun muassa nuorisokulttuurit, erilaiset elämäntavat, seksuaalinen suuntautuminen tai yhteiskunnallinen osallistuminen. Näillä erilaisilla kulttuureilla saattaa olla erittäin merkittävä rooli nuorten identiteetin muodostumisessa. Ennen kaikkea se merkitsee myös sitä, että jokainen tyttö tulee kohdata ainutkertaisena yksilönä.

Käytännössä sukupuolisensitiivisyys merkitsee toimintaa ohjaavaa kokonaisnäkemystä, jossa ohjaaja herkistyy tyttöerityisille kysymyksille ja myös tarkastelemaan kriittisesti yhteiskunnan sukupuolirooleja ja omia ennakkokäsityksiään. (Eischer & Tuppurainen 2009, 16) Kulttuuri- ja sukupuolisensitiiviseen työotteeseen sisältyykin oleellisesti työntekijän omien arvojen ja normien tunnistaminen ja reflektointi. Työote edellyttää oman ajattelun, sukupuolirooleihin ja eri kulttuureihin liittyvien käsitysten tiedostamista sekä omaa toimintaa ohjaavien stereotyyppien kriittistä tarkastelua.

Tähän kriittiseen katseeseen liittyy myös sukupolven liittyvien erojen huomioiminen – kuka kasvattaa, ketä ja millaisiin (esimerkiksi sukupuoleen ja seksuaalisuuteen liit-

tyviin) arvoihin? (Ks. Näre 2008, 542) Keskeistä on utelias ja avoin asenne nuorten kulttuureihin ja olemisen tapoihin, huomioiden sen, että nuoret ovat omien kulttuuriansa asiantuntijoita. Tyttöjen ja poikien elämään liittyviä erityisistä ilmiöistä tietoisena olemisesta käytetään termiä tyttö- tai poikaerityisyys.

Kohtaaminen ja yhteisöllisyys

Setlementtien tekemässä tyttötyössä sukupuolisensitiivisyyden ohella tärkeitä arvoja ovat *ihmisen arvokas kohtaaminen ja yhteisöllisyys*.

Setlementtityön kantava ajatus on tehdä asioita yhdessä ihmisten kanssa, rinnalla kulkien, perinteisen ylhäältä alas annettavan avun sijasta. Aidossa kohtaamisessa tavoitteena on ihmisen oman kokemusmaailman hahmottaminen ja ymmärtäminen ennakkoluulottomasti. Vasta tämän jälkeen voidaan löytää yhteisiä merkityksiä asioille ja asettaa yhdessä tavoitteita. Kohtaamisessa pyritään luomaan turvallinen ja luottamuksellinen tunneside nuoren ja työntekijän välille.

Yhteisöllisyys konkretisoituu toiminnassa, jossa yhdessä suunnitteleminen, toteuttaminen ja tehdyn juhlistaminen luovat vahvaa yhteenkuuluvuuden tunnetta ja antavat kokemuksen itsen ja toisen kunnioittamisesta. Tyttötyössä tehdään asioita aktiivisesti yhdessä ja tavoitetaan osallisuuden kokemuksia. Yhteisöihin kuulumisen ehkäisee syrjäytymistä ja turvallisen yhteisön merkitys onkin lapsen kasvulle suuri. Yhteisöllisyyden rakentaminen on viimekädessä aikuisen vastuulla. Yhteisöllisyys on arvo ja työväline. On pidettävä huolta, että yhteisöön mahtuu jokainen omanlaisenaan toista kunnioittaen.

Setlementtien tyttötyössä on myös kyetty vastaamaan jälkiteollisen yhteiskunnan yksilöllisyyden ja eriytyneiden elämänpiirien haasteisiin luomalla aikaamme hyvin sopivia yhteisöllisen nuorisotyön muotoja. Esimerkiksi Tyttöjen Talot voi nähdä symbolisena ”kylänä”, jossa tyttö löytää välittäviä aikuisia, joilla on hänelle aikaa sekä yhteisön jonne liittyä ja jossa viihtyä, etenkin kun tällainen puuttuu monen nykynuoren elämästä.

Sosiokulttuurinen innostaminen

Setlementtien tyttötyössä näkyy vahvasti myös sosiokulttuurinen innostaminen, jossa kaikelle toiminnalle keskeistä on ryhmäidentiteetti sekä ryhmään kuulumisen vahvistaminen ja tukeminen. Toiminnan perusta on aidon yhteisön rakentuminen, jossa sitoudutaan toimintaan ja koetaan se itselle tärkeäksi ja merkitykselliseksi. Tavoitteena on, että ryhmät toimivat itsenäisesti ja ohjaajan rooli on toimia innostajana ja päävastuun kantajana.

Sosiokulttuurinen innostaminen on Ranskasta Suomeen toisen maailmansodan jälkeen levinnyt pedagoginen liike, joka haluaa elvyttää demokraattisia arvoja ja toimintatapoja. Ihmisten aktivointi oman lähiyhteisönsä kehittämiseen nähdään avaimena laajempaan yhteiskunnalliseen muutokseen.

Sosiokulttuurisessa lähestymistavassa korostuvat ihmisten osallistuminen ja yhdessä toimiminen yhdessä sovittujen päämäärien saavuttamiseksi. Lähtökohta on hyvän arjen tavoittelemisen ihmisten kokemusmaailmasta ja arkipäivästä käsin. Innostamisen kautta ihmisiä tuetaan kasvamaan aktiivisiksi toimijoiksi yhteisöissään ja vahvistetaan heidän tietoisuuttaan toimintansa laajemmasta yhteiskunnallisesta merkityksestä.

Keskeinen sosiokulttuurisen innostamisen kasvatuksellinen tavoite on kriittisen ajattelun kehittyminen sekä oman vastuun tiedostaminen. Innostamisen avulla vahvistetaan solidaarisuutta yksilöiden ja ryhmien välillä sekä tuetaan ihmisiä itse osallistumaan yhteisöjensä kehittämiseen. Sosiokulttuuriseen innostamiseen kuuluu ihmisen luovuuden ja monipuolisen ilmaisun kehittyminen erilaisten luovien menetelmien ja taiteiden avulla. Näin kulttuurista tulee kaikkien omaa ja uutta sosiaalista todellisuutta luovaa. Luovat ja toiminnalliset menetelmät myös rakentavat yhteisöllisyyttä.

Kaikkien sosiokulttuuristen aktiviteettien tavoitteena on edistää ihmisten järjestäytymistä ja oppimista itse tekemällä ja kokemalla. *Innostajan rooli* on toimia sosiaalisten prosessien liikkeelle saattajana. Innostaja herkistää ryhmiä aloitteellisuuteen ja yhdistää ihmiset ympäristöönsä motivoiden heidän taipumuksiaan tutkimiseen, luovuuteen, reflektioon ja järjestäytymiseen. Innostaja toimii katalysaattorina, joka auttaa aikaansaamaan prosesseja, joiden varsinaisina toteuttajina ovat ihmiset itse. Lisäksi innostaja on läsnä yhteisön ihmissuhteissa ja ihmisten arkipäivässä.

Tyttötyön kaiken toiminnan lähtökohta on tyttöjen toiveet ja/tai tarpeet. Tällä tavoin toiminta on aina kulloisenkin kävijäkunnan näköistä ja muuttuvaa. Tytöiltä kysytään eri tavoin ideoita ja he pääsevät toteuttamaan niitä yhdessä toisten tyttöjen kanssa. Sosiokulttuuriselle innostamiselle ominaista on, että lapset ja nuoret ovat mukana toiminnan alusta loppuun, tapahtumia suunnitellaan yhteisesti ja työnjaosta sovitaan yhdessä. Prosessissa kootaan kaikkien voimavaroja. Keskeistä on kannustava ilmapiiri oppia uutta. Kun tapahtuma tai toiminta on toteutettu, pysähdytään juhlimaan saavutettua tulosta ja nautitaan siitä.

Sosiokulttuurisen innostamisen periaatteella toteutetussa toiminnassa tytöt oppivat vuorovaikutustaitoja, toisten eriävienkin mielipiteiden kunnioittamista ja itseluottamusta. Aina pitää kuitenkin muistaa, että viimekädessä aikuinen kantaa vastuun prosessin kulusta ja lapset vastaavat yhteisesti sovituista ja määritellyistä osatehtävistä. (Kurki 2000)

Mari Uusitalo-Herttua

Tyttöjen Talo®

Tunnetuin tyttötyön muoto on Tyttöjen Talo. Tyttöjen Taloja on Helsingissä, Kuopiossa, Oulussa, Tampereella ja Turussa. Tyttöjen Taloilla tehdään tyttöjen tarpeista nousevaa sukupuoli- ja kulttuurisensitiivistä ja naistietoista tyttötyötä. Tyttötyön lähtökohta on naiseksi kasvamisen erityispiirteistä nouseva lähestymistapa, jonka avulla tyttöjä ja nuoria naisia tuetaan kasvamaan oman näköisiksi voimaantuneiksi naisiksi yhteisöllisessä ilmapiirissä. Tyttöjen Taloilla pyritään vastaamaan myös erityistä

tukea tarvitsevien tyttöjen tarpeisiin ja heidän elämänhallinnallisten valmiuksiensa vahvistamiseen.

Tyttöjen Talojen toiminta perustuu setlementtiarvoihin. Tyttöjen Talon omat arvot ovat yksilöllisyys, moninaisuuden arvostaminen, tasa-arvo, ihmisen omiin voimavaroihin luottaminen, yhteisöllisyys sekä naistietoisuus. Arvot ovat elävät ja ohjaavat toimintaa joka tasolla, mikä näkyy aidossa kohtaamisessa ja nuoren kunnioittamisessa. Parhaimmillaan Tyttöjen Talo asettuu tärkeälle paikalle tytön tukiverkostossa erittäin vaikeissa elämäntilanteissa ja tukee nuoren eheytymistä kohti normaalia elämää. Tämä tapahtuu voimaannuttavan kohtaamisen, ammatillisen rakastavan katseen, yhteisöllisyyden arvostamisen sekä voimaannuttavien menetelmien kautta.

Tyttöjen Taloilla tehdään naistietoista tyttötyötä. Maria Akatemian perustaja Britt-Marie Perheentupa on merkittävästi tukenut Helsingin Tyttöjen Talo naistietoisen tyttötyön kehittämistä. Naistietoisuudella tarkoitetaan tietoisuutta ja ymmärrystä tyttöjen ja naisten kehityksestä, naistutkimuksen tuottamasta tiedosta, sekä tyttöjen ja naisten kokemuksista. Se on myös tietoisuutta naisen historiasta, naissukupolvista, erilaisista naisten malleista nykyhetkessä ja menneisyydessä, myyteistä, yhteiskunnallisista arvostuksista ja odotuksista sekä näiden yhteyksistä omiin kokemuksiin.

Työntekijän on myös tärkeä tuntea sitä todellisuutta, jossa tytöt ja nuoret naiset kasvavat tässä yhteiskunnassa naisiksi. On myös hyvä tuntea naiseuden historiaa, naiseuden toiseutta sekä etsiä ja löytää voimavaroja naisen historiasta ja elämästä. (Helsingin Tyttöjen Talon toimintakertomus 2005). Sen lisäksi naistietoisuus tarkoittaa työntekijän oman itsetuntemuksen kehittämistä ja oman sisäisen käsikirjoituksensa tuntemista, mitä voidaan pitää tyttötyöntekijän ammatillisena laatutekijänä. (Mari Uusitalo-Herttua ja Antti Ervasti, Helsingin Tyttöjen Talon ja Poikien Talon kotisivut). Se luo perustan aidolle dialogiselle kohtaamiselle, avoimelle tilalle, kysymyksille, ihmettelylle, missä kasvun tukemisessa lopulta on kyse.

Tyttöjen Taloilla yhdistyy avoin toiminta, vuorovaikutteinen tyttöryhmätoiminta sekä yksilötyö. Tyttöjen Talojen työntekijät ovat sosiaali- ja hoitoalan ammattilaisia, joilla usein on myös erilaisia terapeuttisia lisäkoulutuksia. Ryhmiin pyritään tavoittamaan myös erityisen tuen tarpeessa olevia tyttöjä ja tästä syystä on tärkeää, että ohjaajat ovat ammattilaisia. Työskentelyssä on terapeuttisia elementtejä ja ryhmissä tulisi olla kaksi ohjaajaa. Kokemuksellisuus on keskiössä paitsi tyttöjen kanssa työskennellessä, niin myös omaa työntekijäidentiteettiä pohtiessa.

Kaikki Tyttöjen Talot ottavat vastaan paljon tutustujia ja vierailijoita vuosittain.

Lisätietoja vierailuista, koulutuksista sekä tyttötyöhön sopivasta työnohjauksesta Tyttöjen Taloilla voit tiedustella:

Helsingin Tyttöjen Talo, www.tyttojentalo.fi

Kuopion Tyttöjen Talo, www.hilimat.fi

Oulun Tyttöjen Talo, www.likka.fi

Tampereen Tyttöjen Talo, www.tytto.fi

Turun Tyttöjen Talo, www.mimmi.fi

Lähteet

Helsingin Tyttöjen Talon toimintasuunnitelmat 2005, 2012 & 2013.

Poikien Talon nettisivut: www.poikientalo.fi

Tyttötutkimuksen näkökulmia

Sukupuolisensitiivinen tyttötyö on ensiaskelistaan alkaen kehittynyt vuoropuhelussa nais- ja tyttötutkimuksen kanssa. Helsingin Tyttöjen Talon synty sijoittui aikaan, jossa tyttöjen kysymyksiin alettiin kiinnittää enemmän yhteiskunnallista huomiota tyttö- ja naistutkimuksen tuoman teoreettisen tiedon valossa. Lähtökohtia haettiin Ruotsista, jossa tyttötyötä oli kehitetty pitempään jo 1990-luvun alusta alkaen. Tyttöjen Talo -konseptin kehittämisessä on jatkuvasti oltu tiiviissä vuoropuhelussa tyttötutkijoiden kanssa. Näin tyttötyö on voinut tuoda näkemyksiä ja kysymyksiä tyttötutkimukseen ja tutkimus on pystynyt antamaan uusia käsitteitä työn tueksi.

1980-luvun lopulla suomalaisessa (sosiologisessa) nuorisotutkimuksessa alettiin kansainvälisen tutkimuksen vaikutuksesta kiinnittää erityistä huomiota tyttöihin ja tyttö-kulttuureihin. Huomattiin, että poikien julkisiin tiloihin keskittyvien kulttuurien tutkimus oli pitkälti jättänyt tyttökulttuurit ja tyttöerityiset kysymykset huomiotta. Nuoriso- ja naistutkimuksen risteyskohdassa alettiin hahmotella tyttötutkimusta, jonka keskiössä olivat nimenomaan tyttöjen kokemukset ja tyttökulttuurit. Nämä huomioidut risteytyvät tyttötyön ensiaskeliin, kun huomattiin, että nuorisotyössä tavoitettiin ja huomioitiin sukupuolineutraalista näkökulmasta käsin enimmäkseen poikia.

1990-luvun alun tyttötutkimuksissa korostettiin pyrkimystä lisätä tyttöjen näkyvyyttä yhteiskunnallisessa keskustelussa, nuorisotyössä sekä nuoriso- ja naistutkimuksessa. Suomalainen tyttötutkimus pyrki, naistutkimuksen painopisteitä mukaillen, etsimään esiin tyttöjä ja tyttöyttä sieltä missä heitä ei ollut aiemmin huomioitu. 1990-luvulla tutkittiin paljon muun muassa koulunkäyntiä ja koulukirjoja, ja sitä kuinka sukupuolistunut ja sukupuolistava ote näkyi sekä koulujen arjessa että koulukirjojen teksteissä. Huomattiin, että näennäisen tasa-arvoisesta ajattelutavasta huolimatta tyttöjä ja poikia lähestyttiin kouluissa eri tavoin – opettajien puheessa piirtyi kuva vauhdikkaista rasavillipojista ja hiljaisista, näkymättömistä ja suorittavista kymppin tytöistä. (Palmu 1992; Tarmo 1992) Näihin malleihin sopimattomia tyttöjä tai poikia ei usein huomioitu, tai heidän käyttäytymistään pyrittiin jollakin tavalla säätelemään tai muuttamaan. Koulun lisäksi tyttötutkijoiden huomio kiinnittyi muun muassa eri tyttökulttuureihin tyttöjen ystävyyksistä fanittamiseen. Tyttöjen omaa kulttuuria pyrittiin nostamaan esiin itsessään arvokkaana ja tärkeänä, vertaamalla sitä poikien kulttuureihin.

Tyttötutkimuksen ja tyttötyön keskeiset käsitteet ja näkökulmat muotoutuivat 1990-luvun kuluessa. Tyttötutkijat pohtivat paljon sitä, millaista valtaa ja vaikutusmahdollisuuksia omaan elämäänsä tytöillä oli, ja millaisista tyttöyden ulottuvuuksista tutkimus oli aiemmin vaiennut. Jaana Lähteenmaa ja Sari Näre määrittelivät 1990-luvun alussa tyttöjä niin sanottuina *altruistisina individualisteina*, jotka liikkuvat joustavasti ja itsevarmasti itsensä toteuttamisen ja toisista huolehtimisen ristipaineissa (Lähteenmaa & Näre 1992, 329–337). Tyttökulttuurien katsottiin olevan oivallisia paikkoja opetella myöhäismoderneissa yhteiskunnissa tarvittavia taitoja. Myös yhteiskunnallisessa keskustelussa lähestyttiin tyttöjä ja tyttöyttä korostaen tyttöjen kompetensseja, valtaa ja vaikutusmahdollisuuksia. Tämä oli osa laajempaa projektia, jonka tavoitteena oli lisätä tyttöjen merkitystä tieteen kentällä ja yhteiskunnallisessa keskustelussa. (Ojanen 2011b, 13–18)

Vuonna 1992 julkaistu tyttötutkimuksen artikkelikokoelma *Letit liehumaan* (Näre & Lähteenmaa 1992) oli suomalaisen tyttötutkimuksen ja tyttötyön keskeisiä perusteoksia, jonka teemoja ja näkökulmia pyrittiin soveltamaan käytäntöön tyttötyössä. Tämä merkitsi tyttötyön ankkuroimista tyttötutkimuksen keskeisiin käsitteisiin, kuten *voimaantumiseen*¹, *toimijuuteen*, *valtaan ja tyttöjen omaan tilaan*. Tyttötutkimuksessa puhuttiin monia valmiuksia ja kompetensseja omaavista uusista tytöistä, tyttötyössä hahmoteltiin niin sanottua uuden aallon tyttötyötä, jonka tavoitteena oli nostaa esiin tyttöjen erityistarpeet ja kasvun kysymykset.

Myöhemmin 1990-luvun puoliväliin ja lopulle tultaessa uuden tytön käsitettä ja puhetta tyttöjen kompetensseista ja moninaisista vahvuuksista alettiin kritisoida niiden yksipuolisuuden vuoksi. Tutkimuksessa alettiin kiinnittää huomiota siihen, että kaikkia tyttöjä ei voinut määritellä kompetenssien tai ”altruistisen individualismin” kautta. Kompetensseja korostava pärjääjätytön kuva kätki myös helposti alleen tyttöjen välisiä eroja, eikä ottanut huomioon monia erilaisia tapoja olla tyttö. Tähän kehitykseen vaikutti myös 1990-luvun talouskriisi ja lama, jonka kautta yhteiskunnan eriarvoistuminen, luokkaerojen kasvaminen sekä lasten ja nuorten pahoinvointi nousi entistä enemmän yhteiskunnalliseen keskusteluun. Alettiin kiinnittää huomiota siihen, että uusi tyttöys saattoi tarkoittaa myös tyttöjen muuttumista väkivaltaisemmiksi ja ”vaikeammiksi” suhteessa niin sanottuun perinteiseen kilttiin tyttöyteen (Aaltonen & Honkatukia 2002, 8–9; Ojanen 2011b, 17; Näre 2002, 252–253; Aapola, Gonick & Harris 2005).

Monikulttuurisuuden lisääntyminen 1990–2000-lukujen suomalaisessa yhteiskunnassa nosti yhteiskunnalliseen keskusteluun tyttöjen välisiä eroja. Tyttötutkimuksessa ja tyttötyössä on 2000-luvulta alkaen alettu kiinnittää enemmän huomiota tyttöjen moninaisuuteen ja tyttöjen välisiin eroihin. Tämä liittyy myös kansainvälisen naistutkimuksen kehitykseen, jossa on alettu erityisesti 1990-luvulta alkaen kritisoida tutkimuksen painottumista länsimaisten, valkoisten ja keskiluokkaisten naisten kokemuksiin. Amerikkalaiset tummaihoiset tutkijat ja kirjailijat kuten Toni Morrison, bell hooks ja Audre Lorde ovat pioneereja, jotka nostivat esiin naisliikkeen sokeutta naisten välisille eroille

1 Voimaantumista voi tyttötyössä määritellä sisäiseksi prosessiksi, joka vapauttaa omia voimavaroja ja luovuutta sekä lisää itsetuntoa. Voimaantuminen on henkilökohtainen ja sosiaalinen prosessi, jota ei voi määritellä ulkoapäin – toista ei siis voi voimauttaa. Voimaantumista voi kuitenkin tukea ja antaa siihen virikkeitä ja mahdollisuuksia. Ks. Halonen 2000, 310.

liittyen luokkaan, seksuaalisuuteen tai ikään.

Yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa erilaisten erontekijöiden ja tyttöyden moninaisuuden huomioimista on kutsuttu *intersektionaalisuudeksi*. Vuonna 2002 julkaistussa artikkelikokoelmassa *Tulkintoja tytöistä* (Aaltonen & Honkatukia) tutkijajoukko nosti esiin tyttöjen välisiä eroja ja moninaisuutta esimerkiksi työväenluokkaisia tyttöjä, nuoria äitejä ja seksuaalivähemmistöihin kuuluvia tyttöjä käsittelevissä artikkeleissaan. Tyttöjen välisten erojen ja tyttöyden moninaisuuden korostaminen on 2000-luvun alusta saakka ollut keskeinen tapa jäsentää tyttöyttä tutkimuksissa.

Veronika Honkasalo on tutkinut sitä, kuinka Suomessa keskustellaan maahanmuuttajatyttöydestä, ja todennut että ”maahanmuuttajuus” ja ”suomalaisuus” mielletään usein toisilleen vastakkaisina, yhtenäisinä kategorioina. Suomalainen tyttöys määrittyy tasa-arvoisena, vapaana ja länsimaisena, siinä missä maahanmuuttajatyttöyteen liitetään rajoittavan uskonnollisuuden ja passiivisuuden kaltaisia seikkoja. Nämä määritelmät eivät kuitenkaan päde kaikkiin maahanmuuttajatyttöihin (eivätkä suomalaisiin tyttöihinkään). (Honkasalo 2011, 250–254) Sen sijaan ne helposti kahlitsevat käsityksiä tytöistä ja tyttöydestä jäykkiin ääripäihin, eivätkä edistä laajempaa ymmärrystä erilaisten tyttöjen kokemuksista ja elämästä. Tyttöjen arjessa nämä käsitykset näkyvät usein stereotyyppisinä käsityksinä, joihin sekä maahanmuuttajatyttöt että kantasuomalaiset tytöt joutuvat suhteuttamaan itseään. Esimerkiksi muslimitytöt saattavat joutua jatkuvasti vastaamaan kysymyksiin hunnuttautumisen merkityksistä. Tyttötyössä näitä käsityksiä voidaan kuitenkin haastaa ja avata ja vahvistaa dialogia erilaisten tyttöjen välillä.

Mari Käyhkö on tarkastellut väitöstutkimuksessaan työväenluokkaisten tyttöjen käsityksiä koulunkäynnistä ja tavoiteltavasta tulevaisuudesta. Käyhkö huomauttaa, että puhuessamme ”kympin tytöistä” ja ” pärjääjistä” tarkoitamme lähinnä keskiluokkaisia, usein kaupungeissa asuvia heteroseksuaalisia tyttöjä. Tutkimukseen osallistuneet siivoojiksi opiskelleet tytöt eivät pitäneet koulunkäyntiä ja uran saavuttamista tärkeinä – sen sijaan he näkivät tulevaisuudessaan muun muassa perheen perustamisen kaltaisia teemoja. Myös ammatillisen koulutuksen näennäisen sukupuolittavaan ja tasa-arvoretoriikkaa korostavaan ammattioppiin sisältyy sukupuolittavia käytänteitä, joiden kautta tyttöjä kasvatetaan ammatillisten tavoitteiden lisäksi kohti äitiystehtävää ja ydinperheideaalia. (Käyhkö 2006)

Nämä muutamat tutkimukset ovat esimerkkejä siitä, kuinka tyttötutkimuksen kautta voidaan nostaa esiin piilossa olevia tyttöjen kokemuksia ja tuoda yhteiskunnalliseen keskusteluun teemoja, joista aiemmin on ehkä vaiettu. Tämä on tärkeää, sillä tytöt suhteuttavat omaa identiteettiään siihen, kuinka heistä yhteiskunnallisessa keskustelussa tiettynä aikana puhutaan. Tutkimuksen kautta voidaan haastaa vallitsevia, stereotyyppisiä tulkintoja tytöistä.

Ajankohtaista tyttötyössä

Niin Tyttöjen Taloissa kuin muissakin tyttötyön toimipaikoissa seurataan tyttöjen elämää hyvinkin läheltä, ja nähdään herkästi tyttöjen elämän ajankohtaisia haasteita ja ilonaiheita. Tyttötyössä näkyy tyttöyden moninaisuus ja erilaisten tyttöjen kautta myös yhteiskunnallinen muutos. Erilaisissa elämäntilanteissa oleville tytöille ja nuorille naisille suunnataan erilaisia toimintoja nuorten äitien ryhmistä suomen kielen ryhmiin, mutta myös kaikille avointa yhteistä toimintaa, joka mahdollistaa kohtaamisia erilaisen tyttöjen välillä. Tyttökulttuurien pirstoutuminen merkitsee lukuisia erilaisia kulttuurireja, tuloerojen kasvu tyttöjen lähtökohtien eroamista toisistaan entistä selkeämmin. Nykyisin koululuokissa ja tyttöryhmissä on myös aiempaa enemmän tyttöjä monista eri maista ja kulttuuritaustoista. Tyttötyö voi myös olla hyvin erinäköistä paikkakunnasta riippuen. Onkin tärkeää, että tyttötyötä suunnitellaan ja toteutetaan aina kunkin paikkakunnan tyttöjen tarpeista lähtien.

Suorituskeskeisen projektiyhteiskunnan haasteet näkyvät tyttöjen arjessa monin tavoin. Yhteiskuntamme ihailee niin sanottuja pärjääjätyttöjä ja kymppin tyttöjä. Toisaalta näitä tyttöjä pidetään myös uhkina – säännöllisesti mediassa puhutaan, kuinka tytöt ”tulvivat” korkeakouluihin vieden poikien paikat. (Aaltonen & Honkatukia 2002, 8–9) Tyttöjen arjessa pärjäämisen ideaali merkitsee usein suorituspaineen kasaantumista ja uupumistakin. Toisaalta on myös paljon tyttöjä, jotka eivät mahdu (tai haluakaan mahtua) pärjääjätytön rooliin.

Koulumaailmassa pärjääjätytöt kulkevat usein näkymättöminä – heidät huomioidaan jaettaessa stipendejä tai kokeiden palautuksissa, mutta koulun arjessa heidän kapiansa tai paha olonsa jää usein huomiotta. Tyttöjen haavoittuvuus voi ilmetä sisäinpäin, jolloin sitä on vaikeaa huomata. Näkyvän vastarinnan sijaan tytöt saattavat kohdistaa ahdistustaan sisäinpäin uupumisena, ylikiltteytenä tai itsensä satuttamisena, kuten viiltelynä tai syömishäiriöinä. (Käyhkö 2011, 100)

Yhteisöllisyyden kriisiytymisestä puhutaan ajassamme erittäin paljon, ja näyttääkin siltä että yhteisöjen merkitys aletaan taas tunnustaa. Nuorten yksinäisyys on asia, johon matalan kynnyksen tyttötyön toimipisteet voivat puuttua. Tyttötyön kautta tyttö voi löytää yhteisön, kokea osallisuuden tunteita sekä pohtia ja löytää omia vahvuuksiaan.

Seuraavassa osiossa pohditaan tytön identiteetin ja minuuden muodostumisen erityiskysymyksiä kehityspsykologisessa kontekstissa.

Lähteet

Aaltonen, Sanna & Honkatukia, Päivi (2002) Johdanto: Tyttöyden monet tulkinnat, teoksessa Sanna Aaltonen & Päivi Honkatukia (toim.) *Tulkintoja tytöistä*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura & Nuorisotutkimusseura, 7–18.

Aapola, Sinikka, Gonick, Marnina & Harris, Anita (2005) *Young Femininity: Girlhood*,

Power and Social Change. New York: Palgrave Macmillan.

Eischer, Heli & Tuppurainen, Jonna (2009) *Tyttöjen Talo on kuin avoin koti*, Helsinki: Setlementtinuorten liitto ry.

Halonen, Satu (2000) Monivammaisen nuoren ratsastusterapia, teoksessa Sanna Mattila-Rautiainen (toim.) *Ratsastusterapia*, Jyväskylä: PS-kustannus, 298–317.

Helsingin Tyttöjen Talon toimintasuunnitelma 2009. Helsinki: Kalliolan nuoret ry.

Honkasalo, Veronika & Souto, Anne-Mari (2008) Monikulttuurinen nuorisotyö, teoksessa Tommi Hoikkala & Anna Sell (toim.) *Nuorisotyötä on tehtävä: Menetelmien perustat, rajat ja mahdollisuudet*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, 115–138.

Honkasalo, Veronika (2011) Pois lokeroista. Katsaus monikulttuurisuuden huomioimiseen tyttötutkimuksessa ja tyttötyössä, teoksessa Karoliina Ojanen, Heta Mulari & Sanna Aaltonen (toim.) *Entäs tytöt: Johdatus tyttötutkimukseen*, Tampere: Vastapaino & Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 249–268.

Kiilakoski, Tomi, Gretscher, Anu & Nivala, Elina (2012) Osallisuus, kansalaisuus, hyvinvointi, teoksessa Anu Gretscher & Tomi Kiilakoski (toim.) *Demokratiaoppitunti: Lasten ja nuorten kunta 2010-luvun alussa*, Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, 9–30.

Kurki, Leena (2000) *Sosiokulttuurinen innostaminen: Muutoksen pedagogiikka*, Tampere: Vastapaino.

Käyhkö, Mari (2006) *Siivoojaksi oppimassa. Etnografinen tutkimus työläistytöistä puhdistuspalvelualan koulutuksessa*, Joensuu: Joensuu University Press.

Käyhkö, Mari (2011) Koulu tyttötutkimuksen näyttämönä, Karoliina Ojanen, Heta Mulari & Sanna Aaltonen (toim.) *Entäs tytöt: Johdatus tyttötutkimukseen*, Tampere: Vastapaino & Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 89–134.

Lähteenmaa, Jaana & Näre, Sari (1992) Moderni suomalainen tyttöys: altruistista individualismia, teoksessa Jaana Lähteenmaa & Sari Näre (toim.) *Letit liehumaan: Tyttökulttuuri murroksessa*, Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura 329–337.

Näre, Sari (2002) Intimisoituvan kulttuurin muistijälkiä tytöissä, teoksessa Sanna Aaltonen & Päivi Honkatukia (toim.) *Tulkintoja tytöistä*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura & Nuorisotutkimusseura, 251–268.

Näre, Sari (2008) Sukupuoli- ja kulttuurisensitiivinen tyttötyö, teoksessa Tommi Hoikkala & Anna Sell (toim.) *Nuorisotyötä on tehtävä: Menetelmien perustat, rajat ja mahdollisuudet*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, 541–547.

Ojanen, Karoliina (2011a) *Tyttöjen toinen koti: Etnografinen tutkimus tyttökulttuurista ratsastustalleilla*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Ojanen, Karoliina (2011b) Katsaus tyttötutkimuksen suomalaiseen historiaan ja kes-

kusteluihin, teoksessa Karoliina Ojanen, Heta Mulari & Sanna Aaltonen (toim.) *Entäs tytöt: Johdatus tyttötutkimukseen*, Tampere: Vastapaino & Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 9–44.

Palmu, Tarja (1992) Nimetön Hiiri ja Simo Siili. Aapisten sukupuoli-ideologia, teoksessa Sari Näre & Jaana Lähteenmaa (toim.) *Letit liehumaan: Tyttökulttuuri murroksessa*, Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 301–313.

Punnonen, Varpu (2008) Sukupuolisensitiivinen sosiaalinen nuorisotyö, teoksessa Tommi Hoikkala & Anna Sell (toim.) *Nuorisotyötä on tehtävä: Menetelmien perustat, rajat ja mahdollisuudet*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, 521–540.

Tarmo, Marjatta (1992) ”Tytöt ne mutisee mekkoosa.” Opettajien käsityksiä tytöistä, teoksessa Sari Näre & Jaana Lähteenmaa (toim.) *Letit liehumaan: Tyttökulttuuri murroksessa*, Helsinki: Nuorisotutkimusseura.

Upea Minä -tyttöprojekti. Tyttötyökansio (2001) Helsinki: Setlementtinuorten liitto ry.

TYTTÖJEN KEHITYS – MINUUS, SUKUPUOLI JA YHTEISKUNTA²

Tarkastelen tässä osiossa tyttöjen minuuden kehitystä erityisesti kehityspsykologisessa kontekstissa. Ihmisen identiteetti kehittyy jatkuvassa vuorovaikutuksessa ympäristön kanssa. Kehityspsykologisen ajattelun mukaan yksilö on sekä aktiivinen toimija että kulttuurinsa tuote. Vuorovaikutteisessa suhteessa keskenään kulttuurit ja identiteetit kehittyvät koko ajan johonkin suuntaan. Identiteettiä ei siten voi, eikä pitäisi nähdä koskaan täysin saavutettuna, vaan alati muuttavana, johon koko ajan myös voi vaikuttaa, ja johon jokainen kohtaaminen ja ihmissuhde vaikuttavat. Tämä luo pohjan tyttötyölle ja sen voimaannuttaville mahdollisuuksille. Voimaannuttavan vuorovaikutuksen, liittymisten ja nähdäksi tulemisten sekä erillisyyden ja arvostuksen kautta ihminen voi kasvaa kohti omaa potentiaaliaan.

Naistutkimuksessa ja sittemmin sukupuolentutkimuksessa puhutaan yhteiskunnallisesta sukupuolesta (gender). Tähän sisältyy ajatus siitä, ettei sukupuoleen synnytä, vaan mieheksi ja naiseksi tullaan. Näin on haluttu erotella biologinen sukupuoli sukupuolen yhteiskunnallisista ilmiöistä ja tehdä näkyväksi sitä, että biologialla ei voida ainakaan lopullisesti selittää moniakaan miehenä ja naisena olemiseen liittyviä asioita. Tänä päivänä sukupuolta näyttääkin leimaavan epämääräisyys ja joustavuus siinä, miten sitä voidaan toteuttaa tai mitä merkitystä sillä on ihmisenä olemiselle.

Vastaava ajatus liittyy Giles Deluzen ja Felix Guattarin (2007) rihmaston ja skitsoanalyysin ajatukseen minuudesta, joka ikään kuin täytyy tehdä joka hetkessä. Minäkokeuksen ikään kuin saavuttaa hetkissä, joissa sitä tarvitaan. Se on kuin kokemusten verkosto, johon liitytään ja jonka osia olemme ja joka on erottamaton osa meitä. Kokemusten verkosto pitää näin ollen virittää minäksi eri tilanteissa.

Toisaalta, vaikka sukupuolen sisällöllinen määrittäminen yksiselitteisesti onkin ongelmallista, on se silti täysin todellinen ja olemassa oleva. Puhumme miehistä ja naisista erilaisina, mutta jos kysytään, mitä vaikkapa miehisuus tai naiseus on, on yksimielisyyttä enää vaikea löytää. Mieheys ja naiseus on moninaista, mutta silti olemassa olevaa ja kenties jopa kaikessa moninaisuudessaan sidoksissa jonkinlaiseen ydinminuuteemme.

Yhteiskuntamme on tasa-arvoideologian läpäisemä. Vasta viimeisen kymmenen vuoden aikana on tasa-arvon ajatukseen mahtunut myös erilaisuus. Tasa-arvo ei siis ole sukupuolten samanlaisuutta vaan myös erilaisuuksia. Aivan kuten kulttuurien välinen tasa-arvo ei ole samanlaisuutta vaan erilaisuuksien rikkautta. Tasa-arvoideologia usein on kuitenkin tehnyt sen, että haluamme uskoa olevamme samanlaisia, emmekä siksi näe, emmekä siten myöskään ymmärrä monia ilmiöitä, joita koemme. Yhteiskunnassamme ei useinkaan ole näkymätöntä, onko joku sen jäsen mies vai nainen. Näkymätöntä on se, mitä miehenä ja naisena olemisen merkitsee yksilölle itselleen.

² Tämän artikkelin ensimmäinen versio on julkaistu Setlementin Kerhönjohtaja-lehdessä (4–5/1998, 30–31).

Aikaa jota elämme, on usein kutsuttu postmoderniksi, millä viitataan epävarmuuden lisääntymiseen ja suurten totuuksien häviämiseen ihmisten suunnannäyttäjinä. Perinteisemmissä yhteiskunnissa oli tai on usein sangen ennalta määrättyä, mikä nuoren paikka tuli olemaan yhteiskunnassa. Näin ei ole enää. Vapaus asettaa uusia paineita – se mitä itse on, on tavallaan itse löydettävä. Nuoruusikä on pidentynyt, samoin koulutusajat, ja moninaisten ilmiöiden sulattaminen ja itsen jäsentäminen vaatii aikaa, ennen kuin omat polut löytyvät.

Identiteetin kehittymisestä ja omaksi itseksi kasvamisesta on käytetty kehityopsykologiassa nimitystä yksilöityminen – tulla omaksi erilliseksi yksilöksi. Naistutkimuksen näkökulmat ovat tuoneet tähän rinnalle termin relationalisoituminen, koska nimenomaan tytöt näyttävät jäsentävän itseään voimakkaasti ihmissuhteiden kautta. Tyttöjen ja naisten minuus siis rakentuu toisella tavalla kuin mitä perinteisesti psykologiassa on ajateltu.

Kun lapsi syntyy, häneen usein huomaamatta aletaan suhtautua eri tavoin riippuen siitä, onko hän tyttö vai poika. Pojista esimerkiksi puhutaan potrina poikina, reippaina pikkumiehinä, komeina veijareina, kun taas pienet tytöt ovat prinsessoja, kaunokaisia, sieviä keijukaisia jne. Me siis suhtaudumme tyttöihin ja poikiin eri tavoin, ehkä myös odotamme ja arvostamme heissä eri asioita. En halua laittaa tähän mitään myönteistä tai kielteistä latausta – onko se hyvä vai huono – mutta näin on.

Äiti kantaa lasta sisällään yhdeksän kuukautta, synnyttää ja imettää ja on edelleenkin useimmiten se ensimmäinen ja tärkein lähihoitaja, vaikka isät ovat yhä enemmän rinnalla hyvinä kakkosina. Äiti samaistuu tyttärensä toisin kuin poikaan, koska on biologisesti samanlainen. Tytär samaten samaistuu äitiinsä samanlaisena, ”vaikkakin suurempana”. Pojat alkavat varsin varhain samaistua isään. Tyttöjen identiteetti alkaa siten rakentua samanlaisuuden ja yhteisyyden kokemukselle, kun taas pojan identiteetti rakentuu vahvemmin erillisyyden ja erilaisuuden kokemukselle. Tämän totesi Nancy Chodorow jo vuosikymmeniä sitten. Ja uskon, että näin on, siitäkin huolimatta, että samaistumista tapahtuu myös toisinpäin, mikä tuo laajuutta ja väljyyttä identiteetin rakentumiselle.

Lukuisissa tutkimuksissa on huomattu, että niissäkin perheissä, joissa halutaan kohdella lapsia samalla tavoin sukupuolesta riippumatta, tytöiltä oletetaan pienestä pitäen huomattavasti enemmän ymmärtämistä ja muiden huomioimista kuin pojilta. Poikien kanssa hankalat tilanteet helpommin leikitään läpi, eikä heiltä samalla tavalla vaadita ymmärtämystä tilannetta ja muita kohtaan. Tämä tukee tyttöjen identiteetissä edelleen suhteiden ja liittymisen merkitystä, mistä nimitys relationaalisuus, (relatio, suhde) tulee. Vaikka nämä tutkimukset onkin tehty 1980-luvulla Norjassa, on niissä edelleen paljon perää, vaikka vanhemmat tänä päivänä ehkä ovatkin tiedostavampia.

Vaikka tytöille suhteet ovat ensisijaisen tärkeitä, ei tämä tarkoita sitä, etteivätkö he kykenisi toteuttamaan itseään sekä niissä että niiden ulkopuolella. Relationaalisuus terminä haluaa tuoda esiin suhteiden voimaannuttavan vaikutuksen, ja tuoda rinnalle ajatuksen, ettei suhteiden tärkeys välttämättä tarkoita riippuvuutta, kuten tyttöjen identiteettiä monesti negatiivisesti on tulkittu.

Tyttöjen vahvoissa ystävyssuhteissa onkin nähty suuri voimaannuttava ja suojaava merkitys elämästä syrjäytymistä ajatellen. Ymmärtämisen ja toiseen suuntaamisen vaateeseen liittyy myös riskejä, jos oma itse unohtuu. Esim. masennuksella on nähty suuri yhteys tähän. Tytöt ja nuoret naiset myös kapinoivat muiden ymmärtämistä vastaan, läheisiä ihmissuhteita vastaan, mikä on tärkeää oman ehyen identiteetin muodostumiselle, etenkin kun yhteiskunnassa arvostetaan yksilöllisyyttä, erillisyyttä ja riippumattomuutta. Samalla on tärkeää myös tunnistaa oma relationaalinen identiteetti ja ehkä tuoda toisenlaisia arvoja yhteiskuntaan, kuten yhteisöllisyys, muista välittäminen ja huolehtiminen.

Ilman naisten panosta hoivaan ja huolenpitoon, eivät yhteiskunta ja yhteisöt olisi säilyneet ja selvinneet. Nämä ominaisuudet ovat tärkeitä ja niitä voi myös vaalia. Yhtä lailla poikien ja miesten on hyvä oppia ja osata näitä taitoja tänä päivänä samalla tavalla kun naiset ovat oppineet pärjäämään perinteisillä miehisillä areenoilla, jotka kietoutuvat itsensä ilmaisuun ja toteuttamiseen. Mutta on mielenkiintoista pohtia, rakentuvatko ne meissä erilaiselle juurelle.

Aikuisuudessakin on usein jollakin tavalla nähtävissä, että naisen arvoa mitataan hänen kyvyllään muodostaa hyviä ja toimivia ihmissuhteita, kun taas miehen arvoa perinteisesti mitataan hänen toiminnallaan ja kyvyllään erottua toisista.

Naisten tavasta toimia, suuntautuneisuudesta muihin ja muiden hoivaamiseen, on käytetty nimeä vastuurationaalisuus. Naiset ovat perinteisesti joutuneet ajattelemaan muiden hyvinvointia ennen omaansa. Suomalaiset tyttötutkijat Sari Näre ja Jaana Lähteenmaa ovat 1990-luvulla pohtineet, että tyttöjen tyyliä voisi kuvailla niin sanottuna altruistisena individualismina, epäitsekkyysnä itsensä toteuttamisena, jossa näkyy yhtä aikaa menneisyyden vaade suuntautua muihin ja nykyinen vaatimus toteuttaa itseään. (Näre & Lähteenmaa 1992)

Tyttöjen ja naisten elämää onkin kuvattu jatkuvaksi tasapainoiluksi itsen ja muiden välillä. Kuinka paljon voi sallia vain oman itsen ajattelua ja kuinka paljon voi elää vain muita varten? Jonkinlainen tasapaino toisaalta itsehoivan ja itsensä toteuttamisen ja toisaalta muihin suuntautuvan hoivan välillä on usein se olotila, jossa tytöt ja naiset voivat parhaiten. Tyttöryhmissä näitä teemoja pohditaan usein ja opetellaan molempia puolia.

Perinteiset vaateet ovat edellyttäneet naisilta epäitsekkyyttä ja modernit vaateet itsen toteuttamista sekä siihen tarvittavaa itsekkyyttäkin. Perinteisten ja modernien vaateiden ristiriitoja tytöt ja naiset joutuvat sovitteluun yhteen elämässään tänäkin päivänä. Toisaalta tämä on nähty myös vahvuutena. Koska tytöt ja naiset joutuvat tekemään tässä tasapainoilussa niin paljon identiteettityötä, he myös kehittävät joustavuutta ja kykyä jäsentää itseään ja ympäristöään tavalla, joka tukee heidän selviytymistään moninaisessa ja ristiriitaisessa maailmassa. Näitä tyttöjen kykyjä ei useinkaan nähdä. On toki myös varottava luomasta uutta supernaiseuden ja supertyttöyden myyttiä, jossa tytön ja naisen jälleen kerran tulee olla täydellisiä. Silloin naiseuden mallista tulee sangen ahdas. Myös tytöllä pitäisi lupa olla heikko, villi, hulvaton ja vapaa ilman että aina tarvitsee ajatella olevansa hillitty ja muut huomioiva. Pystymmekö näkemään tytön voiman ja kääntämään sen vahvuudeksi vaatimatta liian kapeaa kiltin tytön muottia?

Tyttöjen masennukselle on nähty syyksi ”oman pikkutytön hukassa oleminen”. Yhteys omaan alkuvoimaan on kadonnut. Lapsuudessa ja nuoruudessa olisi oltava tilaa hulluttelulle ja luoville harrastuksille, spontaanina pikkutyttönä olemiselle. Amerikkalainen tutkimus, esimerkiksi Carol Gilligan (1982) on todennut, että murrosiässä tytöiltä usein häviää ”oma ääni”, kun kulttuurin vaateet sopeutumisesta, itsehillinnästä ja muiden kuuntelemisesta läpäisevät lopullisesti tyttöjen tietoisuuden. Voisimmeko me yrittää antaa tytöille tilaa kuulla oman äänensä ja olla omia itsejään? Suomessa nuorten itsetunnon on todettu usein olevan huonompi kuin muissa maissa samalla kun leikin on raportoitu loppuvan ainakin 2 vuotta aikaisemmin kuin muissa pohjoismaissa. Tämän pitäisi herättää meidät tukemaan nuoria (tyttöjä) olemaan sitä, mitä he ovat, antamaan heille mahdollisuuksia luovaan ilmaisuun, kuuntelemaan ja arvostamaan heidän ajatuksiaan. Tyttöjä pitäisi kannustaa itsensä esille tuomiseen ja mielipiteensä julkisanomiseen. Tähän on paljon harjoituksia tyttötyössä. Näitä ovat esimerkiksi johtajuuteen ja mielipiteen ilmaisuun liittyvät harjoitukset, kuten neljän nurkan harjoitus, mielipidejanat ja kuuma tuoli, joissa opitaan löytämään oma mielipide ja korostetaan että ei ole parempaa ja huonompaa mielipidettä.

Tytöt ovat tänä päivänä hyvin monia asioita. Tytöissä itsessään on varsin moninaisia puolia ja on hyvin erilaisia ja eritaustaisia tyttöjä. Samalla kun osa tytöistä kokee, että koko maailma on avoin ja täynnä mahdollisuuksia ja ehkä kipuilee suorittamisen ja täydellisyyden vaateiden kanssa, osa tytöistä kokee juuri päinvastoin ja tarvitsee mahdollisuuksia liittymiselle ja itsensä toteuttamiselle. Pystymmekö tukemaan heitä toteuttamaan eri puolia itsessään? Osaammeko keskustella heidän kanssaan niistä ristiriitaisista vaateista, joita yhteiskunta tytöille asettaa? Suhteiden kautta jäsentävä moninaisuus on se naiseus, joka antaa jokaiselle tilaa olla ainutlaatuinen yksilö. Samalla suhteiden merkitys nähdään minuutta tukevana vahvuutena, jota on hyvä edesauttaa. Suhteiden ja verkostojen tuella tytöt voivat myös olla johtajia itselleen sopivalla tavalla.

Lähteet

Deleuze, Gilles & Guattari, Félix (2007) *Anti-Oidipus: Kapitalismi ja skitsofrenia*, (Capitalisme et schizophrénie: L’anti-Œdipe, 1972), suom. Tapani Kilpeläinen, Helsinki: Tutkijaliitto.

Gilligan, Carol (1982) *In a Different Voice*, Boston: Harvard University Press.

Lähteenmaa, Jaana & Näre, Sari (1992) Moderni suomalainen tyttöys: altruistista individualismia, teoksessa Jaana Lähteenmaa & Sari Näre (toim.) *Letit liehumaan: Tyttökulttuuri murroksessa*, Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura 329–337.

Tyttötyön ytimessä

AVOIN TOIMINTA TYTTÖTYÖSSÄ³

Tässä osiossa tarkastellaan avoimen toiminnan merkitystä ja sisältöjä tyttötyössä. Tietoa on koottu haastatteluissa ja keskusteluissa Tyttöjen Talojen ja Tyttöjen Tuvan työntekijöiden kanssa. Osion tarkoituksena on vastata kysymyksiin siitä, mitä erityispiirteitä avoimessa sukupuolisensitiivisessä tyttötyössä on ja mitä kannattaa ottaa huomioon, kun käynnistää ja ohjaa avointa toimintaa.

Avointa tyttötyötä ja sen eri toimintamuotoja on kehitetty tyttötyön toimipisteissä paljon. Perinteisesti avoimuudella on nuorisotyössä tarkoitettu toimintaa, johon kaikki nuoret ovat tervetulleita mukaan ilman että heihin kohdistettaisiin vaatimuksia tai odotuksia. Tarkemmin määritellen avoin nuorisotoiminta on ryhmässä tapahtuvaa ja vapaaehtoisuuteen perustuvaa toimintaa ja tekemistä. Tavoitteena on nuoren elämänhallinnan vahvistaminen ja tukeminen hänen kannaltaan keskeisissä arkipäivän kysymyksissä. (Kylmäkoski 2007, 394)

Kuten sosiologi Merja Kylmäkoski tiivistää, avoimessa nuorisotoiminnassa painotetaan nykyisin työntekijän ja nuoren kohtaamista ja sen kokonaisvaltaisuutta. Sosiaalinen nuorisotyö nähdään tavoitteellisena, läsnäolevana ja vuorovaikutuksellisenä toimintana, jossa nuoria pyritään liittämään aktiiviseksi osaksi yhteisöä. (Kellokoski 2007, 395) Nuorisotyön toimipiste on ihanteellisimmillaan paikka, johon nuoret voivat liittyä ja jossa he voivat kokea osallisuutta ja harjoitella vaikuttamista. Nämä teemoihin on 1990-luvun lopulta saakka kiinnitetty erityistä huomiota tyttötyön toimipisteiden avoimessa toiminnassa.

Tyttöjen Taloilla ja Tyttöjen Tuvalla avoin toiminta on *matalan kynnyksen ilmaista toimintaa*, johon kuka tahansa voi tulla säännöllisesti, satunnaisesti tai vain tutustumaan, yksin tai kaverin kanssa. Avoin toiminta on usein väylä muihin tyttötyön toimipisteen toimintoihin, kuten vuorovaikutteisiin tyttöryhmiin tai yksilötyöhön. Myös erilaisia harrasteryhmiä kannattaa markkinoida avoimessa toiminnassa. On hyvä pitää koko kauden ajan samat aukioloajat, jotka luovat kävijöille varmuuden siitä, että toimipisteeseen pääsee aina tiettyinä aikoina.

Tyttötyössä *henkilökohtaisesta ja yksilöllisestä kohtaamisesta* on muodostunut toiminnan oleellinen ulottuvuus. Jokaista tyttöä tervehditään ovella erikseen, ja jokaisen kanssa pyritään juttelemaan illan aikana. Tavoitteena on, että jokainen tyttö pääsee liittymään yhteisöön omalla tavallaan. Toimipisteen työntekijät oppivat nopeasti tuntemaan kävijät ainakin ulkonäöltä.

Avoin toiminta tarjoaa tytöille turvallisen *yhteisön*, jossa tutustua muihin samanikäisiin, ja toisaalta hyvinkin eri-ikäisiin tyttöihin ja nuoriin naisiin, osallistua erilaiseen

3 Erityiskiitokset haastatteluista Leila Hellman-Eroselle (Helsingin Tyttöjen Talo), Kirsi Kokkoselle (Kuopion Tyttöjen Talo), Taina Karman-Mäkinimelle (Tampereen Tyttöjen Talo), Anna-Stiina Effelle (Oulun Tyttöjen Talo) ja Johanna Lehtimäelle (Turun Tyttöjen Talo).

toimintaan ja saada aikuisen tukea eri asioihin. Avoimessa toiminnassa tyttö saa hengähdyspaikan aikatauluista, myönteisiä kokemuksia, samanikäistä seuraa ja mielekästä tekemistä. Avoin toiminta on paikka, jossa on tilaa oleilulle, naurulle ja juttelulle, ilman tarkasti strukturoitua toimintarunkoa.

Avoimessa toiminnassa nuori kohtaa muiden tyttöjen lisäksi aikuisia, työntekijöitä, vapaaehtoisia ja harjoittelijoita, jotka ovat paikalla häntä varten. Pohdituttavia asioita on usein helpompaa ottaa puheeksi matalan kynnyksen toiminnassa. Tyttöjen Talojen kokemusten mukaan esimerkiksi kokkaillessa tai tiskikonetta tyhjentäessä tytöt usein ottavat heitä mietityttäviä asioita esiin.

Mitä avoimeen toimintaan sisältyy?

Avoin toiminta on *tyttötyön sydän*, jossa erilaiset tytöt kohtaavat toisiaan, työntekijöitä, vapaaehtoisia ja harjoittelijoita kiireettömässä, heitä arvostavassa ilmapiirissä. Avoin toiminta on tavoitteellista ja vaativaakin toimintaa, jossa työntekijät ja vapaaehtoiset kiinnittävät aktiivisesti huomiota ilmapiiriin, pyrkivät ottamaan kaikki tytöt huomioon, kohtaamaan heidät yksilöinä ja luomaan yhteisöllistä, myönteistä ja hyväksyvää ilmapiiriä tyttöjen kesken.

Avoimeen nuorisotyöotteeseen liittyy perinteisesti ajatus luovuudesta ja toiminnan vapaudesta, joka pätee myös tyttötyöhön. Toimintaa voidaan – ja kannattaa – suunnata työntekijöiden erityisosaamisen sekä nuorten toiveiden mukaan. (Kylmäkoski 2007, 398–399) Avoimessa toiminnassa on tärkeä kasvatuksellinen ulottuvuutensa, jonka kautta nuoret voivat harjaantua sosiaalisissa vuorovaikutustaidoissa, oppia huolehtimaan yhteisestä tilasta sekä harjoitella yhteiskunnallisen vaikuttamisen kaltaisia asioita. On tärkeää myös huomata, että nuorisotyön toimipisteet ovat tärkeitä kasvatuksellisia yhteisöjä, joissa pyritään – tietoisesti ja tiedostamatta – siirtämään arvoja, asenteita ja näkemyksiä eteenpäin nuorille. Näin nuorisotyö tulee nähdä myös yhteiskunnallisena toimintana. (Kiilakoski 2007, 58–59)

Tilalla on suuri merkitys avoimessa toiminnassa. Joskus avointa toimintaa voidaan tehdä myös koulujen tiloissa tai muissa yhteiskäytössä olevissa tiloissa. Tällöin ongelmiana saattaa olla se, ettei tilaa koeta omaksi eikä sitä saa muokata ja sisustaa nuorten tarpeista lähtien. Kun suhde tilaan muodostuu tiiviiksi, siitä myös pidetään huolta ja se rakentaa omalta osaltaan yhteisöllistä identiteettiä (Kylmäkoski 2007, 403). Kun suunnitellaan avointa tilaa tyttötyölle, kannattaa osallistaa tyttöjä ja huolehtia heidän kanssaan yhdessä tilasta. Yhdessä voidaan miettiä, mitä sisustuselementtejä tila kaipaisi, maalata seiniä, vaihtaa huonekalujen järjestystä tai tuunata yhdessä uusia huonekaluja. Näin tytöt kokevat helpommin tilan omakseen.

Avoimen toiminnan sisällä on myös järjestettyä ohjelmaa, joka perustuu vapaaehtoisuuteen – tyttö voi siis olla mukana myös osallistumatta ohjelmaan. Keskustelulla ja vapaalla yhdessäololla onkin tärkeä rooli avoimessa toiminnassa. Se mahdollistaa vuorovaikutustaitojen harjoittamisen tytöille, joille sosiaaliset tilanteet saattavat olla hyvinkin haasteellisia. Toiminnan kautta he voivat saada kontakteja ja ystäviä muista tytöistä.

Järjestetty ohjelma voi sisältää esimerkiksi läksyapua, kokkailua, käsitöitä, lautapeliä tai SingStarin pelaamista, elokuva- ja teemailtoja sekä erilaisia vierailuja. On tärkeää, että tyttöjä *osallistetaan toiminnan suunnitteluun*, jolloin siitä tulee heidän näköistään ja heidän toiveidensa mukaista. Voi myös miettiä, kannattaako jotakin avointa iltaa suunnata erikseen ikäryhmittäin ja järjestää esimerkiksi yli 16-vuotiaille tytöille omia iltoja.

Tyttöjen Taloilla ja Tyttöjen Tuvalla avoimen toiminnan aikana on tarjolla pientä välipalaa. Avoimessa toiminnassa voi olla avoin kahvila, josta voi ostaa edullisesti pientä syötävää ja juotavaa, tai illan aikana voidaan kokata tai leipoa yhdessä. Illan aikana järjestetään usein yhteinen ilmainen kahvi- tai teehetki.

Avoimen toiminnan yhteydessä useilla Tyttöjen Taloilla on myös Pop In -seksuaalineuvonta, jossa tyttö voi tarvittaessa kysyä mieltä askarruttavia asioita liittyen seksuaalisuuteen ja seksuaaliterveyteen.

Avoimen toiminnan ohjaajan huomiotavaksi

Työntekijän roolit

Avoimen toiminnan haasteena ja samalla mahdollisuutena on toiminnan suunnitelmattomuus. Koskaan ei voi olla varma siitä, kuinka monta tyttöä saapuu paikalle. Avoin ilta on erilainen, jos siihen osallistuu 10 tyttöä kuin jos paikalle saapuu useita kymmeniä osallistujia. Vaikka ohjelma suunnitellaan tarkasti valmiiksi, ohjaajien on oltava valmiita myös joustamaan ja muuttamaan suunnitelmia illan kulun mukaan. Avoin toiminta ei ole tiettyjen sisältöjen ”suorittamista läpi”, vaan se vaatii ohjaajalta epävarmuuden sietämistä ja itsereflektiota.

Roolit työntekijöiden, vapaaehtoisten ja opiskelijoiden välillä on oltava selvät. Läsnäoleva työote vaatii työntekijältä paljon, minkä vuoksi on tärkeää, että työntekijöitä on tarpeeksi. Huomioi, että yhteisö ja keskustelu eivät synny itsestään, vaan ohjaajan tehtävänä on varmistaa, että kaikki saavat osallistua keskusteluun ja tulevat nähdyiksi ja kuulluiksi.

Muista ottaa jokainen tyttö yksilöllisesti vastaan ja kysellä kuulumiset, jotta jokainen tulee huomioiduksi ainakin kerran illan aikana. Kannattaa myös jutella tyttöjen kanssa siitä, miten toimitaan kun uusia tyttöjä tulee mukaan yhteisöön. Toisten toivottaminen tervetulleiksi ja ottaminen mukaan ei välttämättä ole kaikille itsestään selvä ja helppo asia. Avoimessa toiminnassa muodostuu usein tiettyjen, usein käyvien tyttöjen ydinporukka, jolloin ohjaajan on kiinnitettävä erityistä huomiota ryhmädynamiikkaan ja siihen, että myös uudet tytöt pääsevät liittymään yhteisöön.

Keskustelu ja sen ohjaaminen

Anna keskustelulle aikaa ja tilaa! Vaikka järjestetty ohjelma on tärkeää, pitää silti olla aikaa myös hengailuun, rentoutumiseen, jutteluun ja yhdessä oloon. Haasteena saat-
taa joskus olla keskustelun ohjaaminen tarpeeksi yleisiin ja kaikkien ikätasolle sopiviin
aiheisiin. Illan aikana toimipisteessä saattaa olla hyvin monenikäisiä tyttöjä kymmen-
vuotiaista 28-vuotiaisiin, joten ohjaajan tulee seurata tarkalla korvalla keskusteluja ja
olla kuulolla samaan aikaan useiden keskustelujen suuntaan. Avoimessa toiminnassa
yksityisen ja julkisen rajasta on myös tärkeää pitää kiinni. Asiat joista puhutaan vuoro-
vaikutteisissa tyttöryhmissä tai yksilötapaamisissa, eivät kuulu avoimeen toimintaan.
Rajojen asettamista keskustelulle ei pidä pelätä!

Tyttöjen tavoittaminen

Tietoa avoimesta toiminnasta voi välittää esimerkiksi nettisivujen, Facebookin, koulu-
jen ja muiden yhteistyöverkostojen kautta. Kun toiminta on vakiintunut, suuri osa ty-
töistä löytää avoimeen toimintaan kavereiden kautta. Avoin ilta on matalan kynnyksen
tutustumispaikka myös verkostoille. Tyttö voi tulla tutustumaan toimintaan yhdessä
esimerkiksi sosiaalityöntekijän kanssa.

Avoimen toiminnan järjestäminen ja tyttöjen tavoittaminen vaatii myös työntekijöiltä
avoimuutta ja itsearviointia. Voi olla, että esimerkiksi maahanmuuttajatyttöjen ei ole
aina yhtä helppoa löytää mukaan toimintaan kuin ns. kantasuomalaisten tyttöjen.
Kannattaa kiinnittää huomiota siihen, millä kielillä toimintaa markkinoidaan ja millaisia
reittejä seuraten tyttöjä tavoitetaan.

Avoimen toiminnan runko

Vaikka tietty joustavuus on tärkeää, avoimella toiminnalla on silti hyvä olla rutiinia. Voi
olla hyvä antaa avoimen illan rytmin muodostua itsekseen ajan kuluessa. Voit pohtia
alla olevaa löyhää runkoa omien suunnitelmiesi pohjana.

Ennen iltaa

Tehdään työnjako ja käydään yhdessä läpi illan kulku. On tärkeää, että illalle on sovittu
vastuuhenkilöt, jotka voivat olla työntekijöitä, vapaaehtoisia tai opiskelijoita.

- Kuka on vastuussa mahdollisten vieraiden vastaanottamisesta ja toimipisteen esit-
telystä uusille tytöille?
- Kuka avaa oven ja toivottaa tytöt tervetulleiksi?
- Kuka vastaa iltapalan valmistamisesta?
- Kuka vastaa läksyavusta / Sing Starista / muusta ohjelmasta?
- Kuka omistautuu hengailuun ja tyttöjen kanssa jutteluun?

Varmistetaan, että kahvi/teehetkelle on tarpeeksi tarjottavaa.

Illan alkaessa ja aikana

Otetaan kukin tyttö vastaan yksilöllisesti ja kysellään kuulumiset. Esitellään tyttötyön toimipistettä mahdollisille uusille tytöille ja muille tutustujille.

Illan aikana

Jutellaan, hengailaan ja oleskellaan. On tärkeää, että ohjaaja kiinnittää huomiota keskustelun kulkuun, jotta kaikki pääsevät omalla tavallaan osallistumaan ja aiheet ovat kaikkien ikä- ja kehitystasoon sopivia eivätkä liian yksityisiä.

Juodaan kahvia ja teetä, syödään pientä purtavaa. Välipala voidaan tehdä tyttöjen kanssa yhdessä.

Esimerkkejä toiminnasta:

- Läksyapu (vapaaehtoiset voivat olla tässä mukana)
- askartelu, kokkailu, kädentaidot, kynsienhoito
- kauneudenhoitoillat, hemmotteluillat
- teemaillat: terveys, seksuaaliterveys, opiskelu (yhteishaku) jne.
- Vierailut (asiantuntijat, taide- ja kulttuurialan ammattilaiset jne.)
- elokuvien katsominen ja niiden teemoista keskusteleminen
- tilan suunnitteleminen ja siitä huolehtiminen yhdessä
- Taloparlamentti, jossa päätetään yhteisen tilan asioista ja suunnitellaan tulevia tapahtumia
- roolipelit

Illan loppuksi

Tyttöjen lähdettyä pidetään illan purku. Tämä on erityisen tärkeää vapaaehtoisten työssä jaksamisen kannalta, sillä heillä ei usein ole muuta työnohjausta – on tärkeää, että illan tapahtumat käydään tuoreeltaan yhdessä läpi.

Avoimen toiminnan säännöt

- Toisten kunnioittaminen sellaisina kuin he ovat, erilaisuuden hyväksyminen
- Päihteettömyys
- Vapaaehtoisuus: jokaisella on vapaus valita, osallistuuko toimintaan
- Keskustelun rajaaminen yleiseen, pois liian henkilökohtaisista asioista

Lähteet

Kylmäkoski Merja (2007) Eteinen, vessa, keittokomero ja huone – niistä on nuorisotila tehty, teoksessa Tommi Hoikkala & Anna Sell: *Nuorisotyötä on tehtävä: menetelmien perustat, rajat ja mahdollisuudet*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, 393–409.

Kiilakoski, Tomi (2007) Kasvu moneen suuntaan – Kriittinen pedagogiikka ja nuorisotyö, teoksessa Tommi Hoikkala & Anna Sell: *Nuorisotyötä on tehtävä: menetelmien perustat, rajat ja mahdollisuudet*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, 57–77.

VUOROVAIKUTTEISET TYTTÖRYHMÄT⁴

Tässä osiossa käsitellään vuorovaikuttavia tyttöryhmiä: mitä vuorovaikuttavat tyttöryhmät ovat, kenelle vuorovaikutteinen tyttöryhmätyöskentely soveltuu, ja mitä ohjaajan tulisi ottaa huomioon suunnitellessaan ja ohjattaessaan vuorovaikutteista tyttöryhmää. Tämä osio on kirjoitettu erityisesti Sinulle, joka haluat ohjata nimenomaan vuorovaikuttavia tyttöryhmiä.

Teksti tutustuttaa sinut vuorovaikutteisiin tyttöryhmiin askel askeleelta, tyttöjen rekrytoinnista ryhmän eri vaiheiden kautta aina ryhmän loppumiseen saakka.

Osioon on kerätty tietoa haastattelemalla työntekijöitä Helsingin, Kuopion, Oulun, Tampereen ja Turun Tyttöjen Taloilla. Vuorovaikuttavia tyttöryhmiä on kehitetty erityisesti Tyttöjen Taloilla, joissa ne ovat olleet tärkeä työmuoto jo vuosien ajan. Tähän osioon on haluttu kerätä niin sanottua ”hiljaista tietoa”, jota kertyy vain kokemuksen kautta ja ajan kanssa, ja joka on arvokasta kaikille tyttötyötä tekeville. Esimerkkejä tyttöryhmistä ja hyvistä käytänteistä on kerätty myös Tampereen Tyttöjen Tuvalta ja Itä-Pasilan asukastalolta.

Vertaistukea naiseksi kasvamiseen

Tyttöryhmissä puhutaan tyttönä olemisesta ja naiseksi kasvamisesta eri näkökulmista, pyritään vahvistamaan minäkuvaa, puhutaan oman kehon hyväksymisestä, naisuudesta ja sen eri muodoista ja erityisesti omista kokemuksista ja omasta elämästä. On tärkeää, että jokainen tyttö tai nuori nainen tulee nähdyksi, kohdatuksi ja kuulluksi myös yksilönä, juuri sellaisena kuin on. Tyttöryhmä on myös paikka, jossa tuntee ja oppia tunnistamaan tunteita itsessään. Ryhmissä tyttöjä kannustetaan omaehtoiseen toimintaan ja vaikuttamiseen.

Vuorovaikuttavat tyttöryhmät perustuvat samankaltaisissa elämäntilanteissa olevien tyttöjen tai nuorten naisten vertaistukeen, tai siihen että osallistujilla on jokin sama kiinnostuksen kohde. Vuorovaikuttavia tyttöryhmiä voidaan perustaa esimerkiksi avioeroperheiden tytöille, vastikään paikkakunnalle muuttaneille tytöille tai tytöille, joiden vuorovaikutustaidot kaipaavat harjaantumista. Oleellista on, että työskentely lähtee tyttöjen tarpeista ja on näin ollen tyttölähtöistä. Vuorovaikuttavat tyttöryhmät tarjoavat tytöille ja nuorille naisille yksilöllistä tukea. Tyttöryhmissä tarkoituksena on, että jokainen voi pohtia itselleen ominaista tapaa olla tyttö tai nuori nainen sekä oman elämän merkityksellisiä teemoja.

4 Erityiskiitokset haastatteluista Mari Uusitalo-Herttualle ja Nina Mesiäinen-Westerlundille (Helsingin Tyttöjen Talo), Jaana Korpelalle ja Mervi Koskelalle (Oulun Tyttöjen Talo), Veera Säilälle, Johanna Lehtimäelle ja Ilona Tapanaiselle (Turun Tyttöjen Talo), Marjo Pahkalalle ja Taina Karman-Mäkinimelle (Tampereen Tyttöjen Talo), Kirsi Kokkoselle (Kuopion Tyttöjen Talo), Piia Seppälälle ja Kati Malmille (Tampereen Tyttöjen Tupa) ja Maikku Wikbergille (Itä-Pasilan asukastalo).

Vuorovaikutteiset tyttöryhmät ovat tytön tai nuoren naisen oman kasvun kannalta tärkeitä ryhmiä, joissa heitä tuetaan oman identiteetin vahvistamiseen ja voimaantumiseen. Voidaankin puhua kasvuryhmistä. Tarkoituksena on tuoda tytöt tai nuoret naiset yhteiseen tilaan, jossa he voivat keskustella vapaasti asioista, joiden ympärille ryhmä on rakennettu. Tavoitteena on, että he voisivat kokea vertaisuutta ja yhteisöllisyyttä ja saada perspektiiviä omaan elämäänsä toisilta ikäisiltään. Monet tytöt ja nuoret naiset ovat yksinäisiä ja erityisesti heille tunne kuulumisesta ryhmään on todella tärkeää.

Vuorovaikutteiset tyttöryhmät ovat avoimia tai suljettuja ryhmiä, joissa on 6–8 osallistujaa. Ryhmää sanotaan suljetuksi kun ryhmä on avoin ensimmäiset kerrat, mutta sen jälkeen se ”suljetaan”, eli ryhmään ei oteta enää lisää osallistujia. Ryhmä voi olla myös avoin ryhmä, jolloin uusia osallistujia voi tulla koska tahansa tulla mukaan ryhmän toimintaan. Vuorovaikutteiset tyttöryhmät rakentuvat jonkin yhteisen teeman ympärille: esimerkiksi ujojen ja hiljaisten tyttöjen ryhmässä osallistujia yhdistävät ujoisuus ja haasteet sosiaalisissa taidoissa. Lähtökohtaisesti lähdetään kuitenkin etsimään voimavaroja ja vahvuuksia omasta olemisesta. Vuorovaikutteiset tyttöryhmät eroavat harrasteryhmistä siinä, että vuorovaikutteinen tyttöryhmä tähtää vuorovaikutukseen, vertaisuuteen, voimaantumiseen ja ryhmän omien tavoitteiden saavuttamiseen. Toisaalta myös harrasteryhmissä esimerkiksi Tyttöjen Taloilla pyritään suorittamisen sijaan löytämään uuden luovan tekemisen kautta yhteyttä itseän ja vahvistamaan oman ilmaisun voimaa.

Ryhmän alkaessa ohjaajalla tulisi olla selkeä tavoite ryhmälle, minkä tulee nousta ryhmän tarpeista. Lisäksi jokaisella tytöllä tai nuorella naisella olisi hyvä olla myös oma henkilökohtainen tavoite, joka motivoi olemaan mukana ryhmässä. Esimerkiksi ujojen ja hiljaisten tyttöjen ryhmässä ohjaajan tavoitteena voi olla saada tytöt vuorovaikutukseen keskenään, mutta jollakin osallistujalla voi olla henkilökohtaisena tavoitteena puhua jostain hänelle tärkeästä asiasta toiselle tytölle tai nuorelle naiselle. Tätä varten tytöt ja nuoret naiset haastatellaan ennen ryhmää.

Toiminnallisia menetelmiä käytetään vuorovaikutteisissa tyttöryhmissä, mutta niiden rooli on olla tavoitteiden saavuttamisen tukena. Ryhmien tavoitteena on niiden nimen mukaisesti saavuttaa vuorovaikutus ryhmäläisten välillä. Keskustelun kautta osallistujat jakavat kokemuksiaan ja ajatuksiaan. Joissakin vuorovaikutteisissa tyttöryhmissä toiminnallisuutta voi olla enemmänkin, kuten esimerkiksi ujojen ja hiljaisten tyttöjen ryhmässä. Kyseisessä ryhmässä toiminnallisuuden rooli voi olla suurempi, koska tyttöjen on helpompi olla keskinäisessä vuorovaikutuksessa toiminnan kautta. Valtaosassa tyttöryhmiä hyödynnetään eri taiteenaloista nousseita voimaannuttavia elementtejä – liikettä, tanssia, keskustelua, kuvaa, valokuvaa, maalausta, teatterilmaisua ja niin edelleen. Unelmointi ja tulevaisuuteen suuntaaminen ja sitä kautta toiveikkisuuden lisääminen ja oman elämänsä subjektiksi tuleminen ovat siten ryhmän kannalta oleellisia asioita.

Muodostuminen ja vaiheet

Vuorovaikutteisen tyttöryhmän kaari

Vuorovaikutteisilla tyttöryhmillä on omat muodostumisen vaiheensa, joita ryhmät yleensä noudattavat. Ryhmänohjaajan tulee ottaa myös huomioon, että pitkäkestoinen ryhmä toimii eri tavoin kuin lyhytkestoinen ryhmä. Muista myös, että ryhmä ei toteudu askel askeleelta alla kuvattujen vaiheiden mukaisesti, vaan ne perustuvat ryhmän muodostumisen ja ryhmäprosessien teorioihin. Ryhmä saattaa palata takaisin aiempiin vaiheisiin, mikä on hyvin tyypillistä minkä tahansa ryhmän toiminnassa. Etenkin silloin kun ryhmät kestävät jopa useamman lukukauden.

Vuorovaikutteisen tyttöryhmän vaiheista on hyvä tunnistaa seuraavia asioita:

1. Suunnittelu: Mieti, kenelle ryhmä on suunnattu ja mitä harjoituksia voit toteuttaa. Onko joitakin fyysisiä rajoitteita tai kulttuurin mukanaan tuomia asioita, joita on hyvä huomioida? Ole joustava suunnitelmassasi, mutta valmisteile silti jokaiselle ryhmäkerralle rakenne. Huomioi onko ryhmä avoin vai suljettu, päivä- vai iltaryhmä. Valittu kellonaika ohjaa toimintaa tiettyyn suuntaan. Usein jo tässä vaiheessa on tiedossa muutama ryhmään tuleva tyttö, mikä helpottaa suunnittelua.
2. Rekrytointi: Teema vaikuttaa siihen, miten osallistujia rekrytoidaan. Esimerkiksi nuorten äitien ryhmään rekrytointi kannattaa aloittaa neuvolasta.
3. Yksilöhaastattelut: Luottamus ohjaajaan alkaa rakentua jo tässä vaiheessa. Haastattelussa kartoitetaan osallistujien motivaatiota, toiveita ja voimavaroja työskennellä ryhmässä. Yksilöhaastattelu on myös hyvä tilaisuus tutustua tyttöön tai nuoreen naiseen yksilöllisemmin ennen kuin ryhmä aloittaa toimintansa. Haastattelun tarkoitus on varmistaa, että ryhmä on sopiva. Joskus ryhmässä käsiteltävät asiat eivät sovi tytön tai nuoren naisen elämäntilanteeseen.
4. Ryhmäytyminen & tutustuminen: Ryhmäläiset tutustuvat toisiinsa. Varaa tutustumiseen tarpeeksi aikaa, koska osallistujien saattaa olla vaikea olla vuorovaikutuksessa toisten ihmisten kanssa. Valitse helppoja ryhmäytymisharjoituksia. Muista, että ryhmäytymisprosessi jatkuu myös ryhmäytymis- ja tutustumisvaiheen jälkeen.
5. Sääntöjen laatiminen: Luodaan yhteiset pelisäännöt, jotta osallistujat alkaisivat luottamaan ryhmään. Sovitaan esimerkiksi, että kenellekään ei naureta ryhmässä, ryhmään tullaan ajoissa ja ryhmässä puhuttuja asioita ei kerrota eteenpäin. Ryhmän turvallisuuden takaavat asiat nousevat yleensä ryhmäläisiltä itseltään. Sääntöjen laatimisessa kukin osallistuja voi sanoa, mitä asioita hän ei halua ryhmässä käsitellä. Ohjaaja voi hiukan avustaa sääntöjen laatimisessa, jos ryhmäläiset eivät huomaa jotain oleellista asiaa.
6. Tekeminen: Ryhmä alkaa osallistua enemmän toimintaan. Ohjaajan kannattaa ottaa vähemmän keskeinen rooli ryhmässä. Toisaalta ohjaajan on hyvä olla herkkänä ja tартtua ryhmän kannalta merkityksellisiin asioihin.
7. Kapina: Ryhmäläiset alkavat kyseenalaistaa ohjaajaa ja ehkä jopa hieman kapinoida häntä vastaan. Tämä voi tapahtua myös ryhmän myöhemmässä vaiheessa.
8. Luottamus: Luottamus alkaa rakentua jo yksilöhaastattelussa ohjaajaa kohtaan, mutta vahvaksi luottamus muodostuu vasta ryhmän edetessä. Alussa sovitaan

selkeästi säännöt vaitiolovelvollisuudesta ja kerrotaan ilmoittamisvelvollisuudesta lastensuojeluasioissa (ks. lisää kohta luottamuksen syntyminen). Aidolla, kunioittavalla ja rehellisellä kohtaamisella on suuri merkitys. Nuori voi kokea, että ohjaaja näkee hänessä olevan hyvän, mitä ei ehkä koskaan ole nähty.

9. Kriisi: Ryhmäläisten kesken saattaa tulla esimerkiksi riitoja. Kriisin kohtaaminen ja siitä selviytyminen vahvistaa ryhmää. Joskus voi käydä niin, että joku jää pois ryhmästä kesken kaiken. Se voi olla ryhmäläisille iso menetys, jos ryhmä on muodostunut tiiviiksi. Ota asia ryhmässä puheeksi ja keskustelkaa ryhmäläisten tuntemuksista. Jokaisen jäsenen merkitys ryhmälle on hyvä puhua auki jo ryhmän alkaessa. Poissaolo ryhmästä merkitsee tyhjää paikkaa ja muut pohtivat, miksi ryhmäläinen ei ole paikalla. Näissä kohdissa päästään myös pohtimaan todella keskeisiä toiseen liittymisen ja eriytymisen tunteita turvallisesti.
10. Ryhmän lopetus: Ryhmän lopetus on oma prosessinsa, johon ohjaajan on hyvä valmistella ryhmää hyvissä ajoin ennen viimeistä ryhmäkertaa. Ohjaaja voi vaikkapa neljänneksi viimeisen kerran jälkeen sanoa ääneen, että ”tämän kerran jälkeen meillä on vielä kolme ryhmäkertaa jäljellä”. Ryhmän on myös tärkeää tietää alusta alkaen, millainen kesto ryhmälle on suunniteltu. Ryhmästä riippuen voi myös kysyä tytöiltä ovatko he vaihtaneet puhelinnumeroja ja näin tukea heitä yhteydenpitoon ryhmän jälkeen. Ryhmästä riippuen lopetus saattaa herättää ryhmäläisissä paljonkin tunteita tai aktivoida aiempia hyljätyksi tulemisen tunteita. Saattaa käydä jopa niin, että jotkut ratkaisevat ristiriidan jäämällä pois viimeisiltä ryhmäkerroilta. Tästäkin syystä on tärkeä puhua ryhmän päättymiseen liittyvistä tunteista hyvissä ajoin, jotta ryhmän päättymisen voisi olla turvallinen ja luonteva kokemus. Näin nuori voi kokea, että ryhmän jälkeenkin muut ryhmäläiset ja ohjaajat ovat olemassa ja heihin voi turvata myös jatkossa, vaikka ryhmä päättyy. Jos tämä ei ole mahdollista, on hyvä miettiä yhdessä, mistä jatkossa saa tukea ja apua, jos sille tulee tarvetta.

Ryhmän muodostumisen perusvaiheita

Ohjaajan tulisi tuntea ryhmän muodostumisen perusvaiheet, joita ovat:

1. Ryhmän muotoutumisen vaihe (forming): Ryhmä luo yhteisiä käsitteisiään, määrittelee toimintaansa ja muokkaa toimintatapojaan.
2. Kuohuntavaihe (storming): Ryhmän jäsenet ovat tutustuneet toisiinsa ja ryhmän yhteinen päämäärä on kaikille selvä. Rohkeus ja avoimuus ovat lisääntyneet, ja ryhmäläiset testaavat roolejaan.
3. Yhdenmukaisuus (norming): Yhteinen työskentelytapa on löytynyt, yhteenkuuluvuus kehittyy, ryhmä vahvistuu ja kommunikaatio on syvällisempää.
4. Kypsan toiminnan kausi (performing): Ryhmästä on tullut toimiva kokonaisuus. Kaikki osallistuvat, ja ryhmä osaa käyttää yksilön vahvuuksia ryhmän yhteisen hyvän saavuttamiseksi. Ryhmään mahtuu myös erilaisuuden hyväksyntää.
5. Ryhmän lopetusvaihe (adjourning): Kun ryhmän tavoite on saavutettu, ryhmä

joko lakkaa toimimasta tai sille asetetaan jokin uusi tavoite. Ryhmän lopetusvaihe on oma prosessinsa, ja vie ryhmäkohtaisesti joko vähemmän tai enemmän aikaa.

Lähde: Tuckman, Bruce W. (1965) Developmental Sequence in Small Groups. *Psychological Bulletin*, Vol 63(6), Jun 1965, 384–399.

Ryhmäytymisen käynnistäminen leirillä

Voit myös keksiä itse uusia tapoja aloittaa ryhmä, kuten esimerkiksi päiväleiri tai yhden yön kestävä leiri. Ryhmäytyminen saadaan hyvin käyntiin, kun ollaan vain ryhmän kesken jossakin rauhallisessa paikassa kaukana arjen kuvioista. Leiri antaa kiireettömän tilan keskittyä hetken itseensä, tehdä asioita itseään ja ryhmää varten ja viettää mukavaa aikaa ikätoveriensa kanssa. Leirillä tytöille avautuu mahdollisuus olla hetki oman ikäisensä tyttö. On tyttöjä, jotka saattavat eri syistä kantaa ikäänsä nähden hyvinkin paljon vastuuta pikkusisaruksistaan tai kotitöistä.

Leirillä tutustuminen tapahtuu nopeammin ja luontevammin ja tytöistä nousee esiin persoonallisia piirteitä kuten aamuvirkkuus tai lempiruuat. Näin heidän on helppoa löytää samankaltaisuuksia ja harjoitella ottamaan tarvitsemaansa omaa tilaa. Yhteiset kokemukset ja kivat muistot myös sitouttavat tyttöjä työskentelemään ryhmässä leirin päättymisen jälkeen. Leirin pitäminen ryhmän alussa nopeuttaa luottamuksen syntymistä ohjaajaan.

Ryhmää ei kuitenkaan kannata aloittaa leirillä ilman, että tytöt ovat tavanneet ryhmänä ohjaajien kanssa ainakin kerran. Se, että ryhmä on kokoontunut kerran tai pari madaltaa arkojen tyttöjen kynnystä osallistua – jokainen tuntee ainakin jonkun, ja ohjaajalla on jo tuntuma siitä, millaisia tyttöjä leirille on lähdössä.

Leirillä voi hyvin aloittaa yhteisten pelisääntöjen tekemisen ja harjoittelun aikataulujen noudattamisen suhteen, mikä voi olla iso haaste vuorovaikutteisten tyttöryhmien työskentelyssä. Kun leirillä on harjoiteltu aikatauluissa pysymistä ja keskusteltu sen merkityksestä, onnistuu ryhmäkerroille saapuminenkin paremmin. Se miten leiri lähtee käyntiin, antaa ohjaajille arvokasta tietoa ryhmän tytöistä ja ryhmädynamiikasta.

Ohjaajat voivat vaikuttaa hyvin paljon siihen miten leiri sujuu. Valitkaa harjoitukset huolella ryhmän teemaan sopiviksi. Harjoitusten jälkeen on hyvä tehdä purku ja käsitellä yhdessä harjoituksen herättämiä tunteita ja ajatuksia. Sanokaa ääneen, että kaikki on vapaaehtoista, ja antakaa tytöille päätösvalta siitä, mitä he haluavat sanoa tai mihin he haluavat osallistua. Leiri on arjesta irrottautumista. Leireillä voit myös ohjaajana ottaa rennosti, laittaa vaikka hassun hatun päähän ja kertoa tarinoita. Oma mallisi vaikuttaa koko ryhmään, mistä on hyvä olla tietoinen.

Ohjaajan rooli

Ohjaajan rooli on varsinkin ryhmän alussa hyvin keskeinen, koska ryhmä on vasta muotoutumassa. Ryhmän alussa ohjaajan täytyy osata kannatella ryhmää, mutta ei johtaa sitä. Ryhmän sisältö tulee ryhmäläisten tarpeista ja toiveista. Ohjaajan rooli on vastata tarpeisiin, ja pitää huoli siitä, että kaikki tulevat tasavertaisesti nähdyiksi ja kuulluiksi. Kun ryhmä jatkuu ja ryhmäläiset tutustuvat enemmän, ohjaajan täytyy osata hiukan perääntyä ja huomata ettei hänen roolinsa ole enää yhtä keskeinen kuin alussa. Ohjaajan täytyy pitää mielessä, että myös hän on ryhmän jäsen, mutta erilaaisessa roolissa.

Ohjaajalla olisi hyvä olla (ryhmän teemasta riippuen) soveltuva koulutus, kuten esimerkiksi yhteisöpedagogin, sosionomin, hoito-alan tai kasvatustieteen tutkinto tai muulla tavalla hankittu pätevyys. Ohjaajia olisi hyvä olla kaksi, koska silloin he voivat vaihtaa ajatuksiaan ryhmäkertojen jälkeen ja suunnitella ryhmän toimintaa yhdessä. Ryhmässä voi tulla esiin vaikeitakin kokemuksia osallistujilta ja tarvetta puhua niistä enemmän. Silloin toinen ohjaajista voi mennä keskustelemaan kyseisen tytön kanssa sivummalle kahden kesken.

Ohjaaja on tunnelman luoja. Hänen tulee olla paikalla ottamassa ryhmäläiset vastaan ja toivottaa heidät tervetulleiksi. Ohjaajan tulee myös ottaa jokainen huomioon yksilöllisesti ja näin osoittaa välittämistä ja kiinnostusta tyttöjen ja nuorten naisten elämään. Ohjaaja toimii esimerkkinä siitä, miten toimii yhdessä ohjaajaparinsa kanssa. Muistakaa näyttää, että arvostatte toisianne ja kohdelkaa toisianne kunnioittavasti.

Ohjaajan läsnäolo ja mielentila vaikuttavat merkittävästi ryhmään. Jos ohjaaja ei pysty rentoutumaan ja olemaan läsnä ryhmässä, se on vaikeaa myös osallistujille. Ohjaaja luo turvallisen tilan, jossa tytöt voivat ilmaista omia tunteitaan. Jos ohjaaja ei pysty vastaanottamaan tunteita, eivät tytöt myöskään puhu niistä. Ohjaajan täytyy antaa jokaiselle mahdollisuus tulla nähdyksi ja kuulluksi. Tätä tukee esimerkiksi alku- ja loppukierros, jonka aikana jokainen saa huomion pelkästään itselleen. Jokainen osallistuja saa itse rajata, paljonko haluaa kertoa tai jättää kertomatta ja häntä tuetaan siinä.

Ohjaajan tulisi olla valmis työskentelemään myös itsensä kanssa ja kyseenalaistamaan vanhoja ajatusmallejaan. On tärkeää uskaltaa arvioida ja reflektoida omaa työskentelyään ja sitä kautta kehittää omaa työtään. Ohjaajan pitää osata myös vetää rajoja siihen miten paljon itsestään antaa ryhmälle. On tärkeää, että ohjaaja pitää oman roolinsa ja pysyy kaikissa tilanteissa rauhallisena, koska jos ryhmässä tapahtuu jotakin, tytöt tukeutuvat ohjaajaan.

Ohjaajana luot luottamusta ja turvallisuutta ryhmään. Ohjaaja ei tuo sellaisia asioita esille, mitä osallistujat ovat halunneet välttää. Jos käy niin että ryhmä tuo niitä esille, on ohjaajan seurattava keskustelua ja huolehdittava, ettei kenenkään ryhmäläisen asettamia rajoja ylitetä. Ohjaajan täytyy myös osata ja uskaltaa olla inhimillinen - kaikkien ei esimerkiksi voi osata vastata. Ota huomioon, että ryhmissä saattaa tulla kipeitäkin asioita esille, joten pidä aina nenäliinoja lähettyvillä. Se on pieni mutta mer-

kittävä ele. Olet ohjaajana sanoittamassa tunteita ja yhtäläisyyksiä, kuuntelemassa ja auttamassa.

Tilan merkitys tyttöryhmätoiminnassa on suuri. Ryhmän kokoontumistilan tulisi olla kotoisa, kutsuva, turvallinen ja kiireetön. Pienillä asioilla, kuten valaistuksella ja tuolien asettelulla on iso merkitys. Jos käytössä on esimerkiksi koululuokka, niin tuolit kannattaa laittaa piiriin eikä riviin. Varmista myös, että tila on rauhallinen eikä siinä ole häiritsevää läpikulkua.

Tytöt ja nuoret naiset on hyvä ottaa mukaan suunnittelemaan tilaa, jotta se on heidän näköisensä. Ryhmäläisiä voi esimerkiksi pyytää tuomaan sisustukseksi jonkin haluamansa esineen. Voitte luoda rentouttavan tunnelman esimerkiksi pöytäliinoilla, kynttilöillä ja tyynyillä. Muista ohjaajana panostaa esimerkiksi materiaaleihin ja niiden laadukkuuteen. Muista huolehtia myös opastuksesta, jotta kaikki löytävät paikalle.

Toiminnalliset harjoitukset avaavat keskustelulle väylän

Toiminnalliset menetelmät ovat arvokkaita vuorovaikutuksellisissa tyttöryhmissä. Toiminnalliset harjoitukset ovat esimerkiksi ryhmän alkaessa sopivia työkaluja, joilla voi käynnistää ryhmän toiminnan. Niiden kautta pystytään käsittelemään myös sellaisia aiheita, joita voi olla hankalaa sanoittaa. Toiminnalliset harjoitukset suunnitellaan siis aina tiettyä teemaa ajatellen, eli toiminnalla on jokin syvempi merkitys. Tätä kutsutaan *kokemukselliseksi oivaltamiseksi*: toiminta käynnistää teemoja ja nostaa pinnalle sellaisiakin asioita, joita pelkkä keskustelu ei tavoita. Erityisesti nuorempien tyttöjen kohdalla kannattaa käyttää toiminnallisia harjoituksia.

Toiminnalliset harjoitukset olisi aina hyvä purkaa ryhmän kesken. Ryhmäläiset voivat tuoda esiin omia ajatuksiaan sekä kommentoida toimintaa ja toisten ajatuksia. Tässäkin ohjaaja varmistaa, että jokainen halukas saa puheenvuoron. Ryhmästä riippuen toiminnan puron voi suorittaa myös kotona esimerkiksi kirjoittaen. Jos toiminnan aikana tai sen jälkeen keskustelua ei synny, ohjaajalla täytyy olla varasuunnitelmia a:sta c:hen.

Toiminnalliset harjoitukset avaavat keskustelulle väylän. Keskustelulla on suuri merkitys, mutta on hyvä muistaa, että keskustelijoita on hyvin erilaisia. Jotkut puhuvat hyvin paljon, ja toisten on vaikeaa puhua mitään. Ryhmäläiset eivät välttämättä pysty puhumaan asioista missään muualla. Perhetilanne voi olla vaikea tai koulussa ei ole aikaa eikä tilaa käydä läpi vaikeita elämäntilanteita.

Muista ohjaajana antaa tilaa keskustelulle; oli se sitten verkkaista, hiljaista tai äänekkästä. Kiinnitä huomiota ryhmäläisten kommunikointiin: älä keskity ainoastaan puheen tuottamiseen, vaan vuorovaikutukseen. Usein ajatellaan, että puhe on lähes ainoa kommunikointiväline. Puhe kattaa kuitenkin ainoastaan noin 10 prosenttia kaikesta vuorovaikutuksesta. Ole herkkä asioille, joita ryhmästä nousee pintaan. Anna keskusteluille tilaa ja vältä orjallista suunnitelmiasi noudattamista. Malta oma suorittamisesi, koska suorituspaineet eivät kuulu kenellekään vuorovaikutteisissa tyttöryhmissä!

Luottamuksen syntyminen

Luottamus alkaa rakentua jo yksilöhaastatteluissa, jotka pidetään ennen ryhmän aloittamista. Kerro tytölle, että hänen kertomansa asiat ovat luottamuksellisia ja että sinulla on vaitiolovelvollisuus. Kerro myös, että jos tyttö tai joku hänen lähipiiristään on vaarassa, sinulla on velvollisuus kertoa asiasta eteenpäin, ja että toimit kaikkien parhaaksi. Mikäli on aihetta tehdä lastensuojeluilmoitus, se tulee tehdä yhdessä ryhmäläisen kanssa, ei hänen tietämättään. Sano asiat ääneen; älä pidä mitään itsestään selvänä. Sano myös ryhmässä ÄÄNEEN, että kaikki mitä ryhmässä kerrotaan, jää ryhmän sisälle. Tehkää siitä yksi säännöistä.

Säännöt sovitaan koko ryhmän kanssa. Ne luovat turvaa ryhmässä, koska kaikki noudattavat niitä. Sääntöihin on hyvä aina välillä palata, jos ne ovat päässeet unohdumaan. Ohjaaja ei yksin tee sääntöjä, vaan tuo esille joitain hyviä ehdotuksia, joita ryhmä ei itse huomaa. Ohjaajan tulee myös huolehtia, että kaikki noudattavat yhteisiä sääntöjä, olla itse rauhallinen ja luottaa ryhmään.

Rauhallinen ilmapiiri luo ryhmään turvallisuuden tunnetta. Osallistujat kokevat, että voivat rauhoittua ja rentoutua olemaan oma itsensä. Myös säännöllisyys on tärkeää. Ryhmäläiset voivat luottaa siihen, että ryhmä kokoontuu säännöllisesti, tietyssä paikassa, tiettyyn aikaan. On tärkeää, että ryhmä alkaa tarkalleen oikeaan aikaan ja päättyy täsmällisesti. Juuri turvallisuuden takia ryhmäkertojen perumisiin tulisi varautua hyvin. Jos ohjaaja on sairaana, tulee perutus ilmoittaa jokaiselle henkilökohtaisesti tai mikäli hänellä on sijainen, voidaan katsoa elokuva tai tehdä jotain pientä kivaa yhdessä. Ryhmä jatkaa työskentelyä vasta kun varsinainen ohjaaja on paikalla.

Ohjaajan olisi hyvä selvittää osallistujille, että heillä itsellään on valta määritellä rajansa, joiden sisällä on turvallista liikkua. Asioiden kertominen ja kertomatta jättäminen riippuu vain ja ainoastaan työstä tai nuoresta naisesta itsestään. Muista myös ohjaajana tuntea ja tiedostaa omat rajasi. Jos ohjaajalla on epävarma tai turvaton olo, se välittyy heti ryhmäläisiin ja vaikuttaa ryhmän toimintaan.

Turvallinen ryhmä sallii sen, että kaikki saavat olla juuri sellaisia kuin ovat, ja että ryhmässä on avoin ilmapiiri.

Osallistujien sitouttaminen toimintaan

Osallistujat sitoutuvat toimintaan, kun he kokevat, että toiminta on heille mielekästä ja heistä lähtöisin. Tytöt ja nuoret naiset kannattaa ottaa mukaan jo suunnitteluvaiheessa ja yrittää saada heidät näkemään ryhmän mahdollisuudet. Jokaista osallistujaa autetaan löytämään sisäinen motivaatio ja pitämään sitä yllä. Ohjaajalla on iso vastuu siinä, että ryhmäläisistä on mukava tulla paikalle. Toimintaan osallistumiseen vaikuttaa paljon, että ryhmään on turvallista tulla ja voi olla oma itsensä.

Tavoitteiden ja aikataulujen selkeys madaltaa kynnystä osallistua. Muistuttele myös

aina tarpeen tullen, mikä ryhmän tavoite ja heidän omat henkilökohtaiset tavoitteensa ovat. Rohkaise ryhmäläisiä keskustelemaan, puhumaan ja ilmaisemaan tunteita.

Ole läsnä, huomioi kaikki, ole reilu ja herkkä. Tee tytöille ja nuorille naisille selväksi, että heillä on merkitystä, ja että sinua oikeasti kiinnostaa mitä heille kuuluu. Viestitä, että jokainen tulee ryhmässä nähdyksi ja kuulluksi. Muistuta myös, että poissaoloista tulee ilmoittaa etukäteen: sano että sillä on merkitystä ryhmän toiminnan kannalta onko paikalla 3 vai 8, jokainen on tärkeä, eikä kukaan toinen voi häntä korvata. Jokainen osallistuja on ryhmässä tärkeä. Arvostuksesi ryhmää kohtaan näkyy ryhmän keskinäisenä arvostuksena. Huomioi jokainen ryhmäläinen - jopa se joka puuttuu ryhmästä. Yritä ohjaajana pitää toiminta tuoreena, siten että et ehdota esimerkiksi samoja retkiä kuin vaikkapa kouluissa. Muista myös ohjaajana, että vaikka tekisit kaikkesi niin aina joku jää ryhmästä pois, äläkä tulkitse sitä henkilökohtaiseksi epäluottamuslauseeksi.

Vuorovaikutteisten tyttöryhmien haasteet

Suurimmat haasteet vuorovaikutteisissa tyttöryhmissä liittyvät usein toimintaan sitouttamiseen ja sisäiseen motivaation löytämiseen ja sen säilyttämiseen. Ryhmästä riippuen siinä saattaa olla tyttöjä ja nuoria naisia, joilla ei esimerkiksi ole lainkaan arkirutiineja, joten on haasteellista varmistaa, että he sitoutuvat viikoittain tiettyinä kellonaikana tyttöryhmään. Alussa voidaan auttaa lähettämällä muistutusvistejä. Myös ryhmäläisten väliset suuret ikäerot saattavat vaikeuttaa ryhmän yhteisten tavoitteiden asettamista. Kuitenkin usein ryhmäläisillä on korkeintaan muutaman vuoden ikäero ja he sitoutuvat ryhmään nopeastikin, kun huomaavat, että ryhmä lähtee heidän tarpeistaan ja heitä kuunnellaan. he kokevat, että ryhmä on heitä eikä ohjaajaa varten.

On rikkaus mutta myös haaste saada ryhmä toiminaan, kun kaikki tytöt ja nuoret naiset tulevat koko elämäntarinansa kanssa aitoina itsenään ryhmään. Vaikka ryhmä on koottu yhdistävän teeman ympärille ja ryhmäläisillä on samankaltaiset elämäntilanteet, niin silti henkilöhistoriat saattavat erota todella paljon.

Valmistautuminen ja varautuminen alkavat jo yksilöhaastatteluissa. Jokaiselle ryhmäkerralle kannattaa valmistautua perinpohjaisesti. Myös kauhuskenaarioiden läpi käyminen on varautumista. Ohjaajalla täytyy olla "tuntosarvet" koholla ryhmäkerroilla ja huomata pienet sanattomat viestit, joita ryhmäläisten välillä tapahtuu, ja tarpeen mukaan tarttua ristiriitatilanteisiin. Pienet riidat tai kriisit kuuluvat ryhmänkaareen ja tekevät ryhmästä vahvemman. Luotettavan aikuisen puuttuminen pieniin yhteentörmäyksiin ja epäkohtiin luo turvallisuudentunnetta.

Ohjaajan tulisi luottaa itseensä ja tuntea itsensä hyvin. Hänen tulisi osata selkiyttää tyttöjen ja ohjaajien roolit ryhmäläisille. Ohjaajan tulisi osata vetää rajat, mutta samalla pysyä helposti lähestyttävänä. Ohjaajan tulisi myös sietää epävarmuutta ja olla varma itsestään ja tekemisestään epävarmuudenkin keskellä.

Ohjaajan on hyvä tuntea käyttämänsä menetelmät hyvin. Ei kannata tehdä harjoituk-

sia, joita ei ole itse kokeillut, tai jotka eivät tunnu luontevilta. Kun olet varma käyttämistäsi harjoituksista, myös ryhmä osallistuu paremmin.

Jokaisella ryhmäkerralla tulee huomioida ryhmän vireystila. Jos ryhmän vireystila ei ole tarpeeksi energinen suunniteltua toiminnallista harjoitusta varten, niin kannattaa valita jokin rauhallisempi harjoitus tai tehdä aluksi harjoitus, joka auttaa tyhjentämään mielen.

On myös tavallista, että tytöt tarrautuvat ehkä liikaakin kiinni ohjaajaan. Tällöin ohjaajan täytyy työskennellä määrätietoisesti, jotta tytöt alkavat huomioimaan myös toisensa. Jotkut osallistujista saattavat olla hyökkääviä toisia kohtaan ja jotkut taas saattavat alistuvia. Ohjaajan saattaa olla vaikeaa antaa kaikille lupa näyttää tunteensa, mutta silti määrittää raja, jolloin puuttua tilanteeseen. Ohjaajan on myös tärkeä muistaa säilyttää oma herkkyytensä, eikä vain suorittaa ryhmää läpi.

Erityisesti yksinäisten tyttöjen kohdalla olisi hienoa, että he jatkaisivat toistensa tapamista myös vapaa-ajalla. Ohjaaja voi rohkaista osallistujia vaihtamaan tietojään ja ryhtymään esimerkiksi Facebook-kavereiksi.

Kaiken valmistautumisen ja varautumisen jälkeen täytyy todeta että hyväksi ohjaajaksi tullaan vain ohjaamalla. Ohjaaja ei ole ikinä "valmis". Jokainen ryhmä on aina erilainen, ja alkaa aina alusta. Usein ohjaajat kouluttautuvat lisää saadakseen monipuolisia välineitä ryhmän ohjaamiseen.

Vuorovaikutteisia tyttöryhmiä ympäri Suomen

Tässä kappaleessa on esitelty muutamia erilaisia vuorovaikutteisia tyttöryhmiä, joita on kehitetty Helsingin, Oulun, Kuopion, Tampereen ja Turun Tyttöjen Taloilla sekä Tampereen Tyttöjen Tuvalla.

Aamu Rock!

Aamu Rock! on avoin ryhmä, joka kokoontuu kerran viikossa Oulun Tyttöjen Talolla. Ryhmä on suunnattu 15–28-vuotiaille tytöille, joilla ei ole opiskelu-, työ tai harjoittelupaikkaa ja jotka tarvitsevat arkeensa rutiineja sekä tukea. Ryhmän tavoitteena on sosiaalisten taitojen ylläpitäminen tai niiden vahvistaminen, terveet elämäntavat, tutustumiskäynnit, harrastekokeilut, toimintakyvyn ja arjenhallinnan parantaminen. Osallistujien yhdistäviä tekijöitä ovat mm. yksinäisyys, syrjäytyminen ja sosiaalisten tilanteiden pelko. Aikaa on myös järjestetty yksilötyöhön, jossa on esimerkiksi käyty pääsykokeissa ja hoitamassa asioita eri viranomaisten kanssa. Toiminta on myös turvallisen aikuisen läsnäoloa, vertaistukea sekä mahdollisuus keskustella kaikista mieltä askarruttavista asioista.

Aamu Rock! on kehitetty Oulun Tyttöjen Talolla

Blogi-tiimi

Blogi-tiimi on 12–28-vuotiaille tytöille ja nuorille naisille tarkoitettu viikoittain kokoontuva avoin ryhmä. Blogi-toiminta on suunnattu kaikille tytöille, eikä se vaadi aikaisempaa kokemusta kirjoittamisesta, kuvaamisesta tai bloggaamisesta. Blogi-toiminnan kautta on luotu ajankohtainen nettiblogi, jossa tytöt ja nuoret naiset itse toimivat suunnittelijoina ja tekijöinä. He käsittelevät itseään kiinnostavia aiheita tekstin, kuvan, äänen ja videon kautta. Tytöt ovat päässeet muun muassa erilaisille tutustumiskäynneille sekä tekemään haastatteluja ja erilaisia luovia kirjoitusharjoituksia. Teemana pyritään pitämään nuorten oma arki sekä tyttöys ja naiseus. Blogi-toiminnassa pyritään pois suorittavasta ja ”koulumaisesta” kirjoittamisesta, koska itse prosessi ja kirjoittamisen kautta heräävät ajatukset ja oivallukset ovat tärkeintä.

Blogi-toiminta on kehitetty Turun Tyttöjen Talolla

Muuttolinnut

Muuttolinnut-ryhmä on tarkoitettu 16–26-vuotiaille itsenäistyville tytöille. Tampereen Tyttöjen Talolla huomattiin, että Tampereelle muuttaneet tytöt ja nuoret naiset olivat ilman sosiaalista verkostoa uudella paikkakunnalla ja hieman eksyksissä sekä uuden elämäntilanteensa että ympäristönsä suhteen. Ryhmän tavoitteena on auttaa tyttöjä luomaan ystävyssuhteita ja tehdä Tamperetta tutuksi. Muuttolinnut-ryhmä tarjoaa vertaisuutta, kun tytöt tapaavat ihmisiä, jotka ovat samassa elämäntilanteessa. Aluksi ryhmä oli suljettu, mutta koska kysyntää tällaiselle ryhmälle riitti, päätettiin ryhmä avata kaikille ”muuttolinnuille”. Osallistujat itse määrittelevät tarpeen osallistua ryhmään.

Muuttolinnut-ryhmä on kehitetty Tampereen Tyttöjen Talolla

Oman elämänsä sankarittaret

Oman elämänsä sankarittaret on tarkoitettu 18–22-vuotiaille tytöille ja nuorille naisille. Ryhmä on suljettu ja se toteutuu kerran viikossa 9 viikon ajan. Viimeisellä kerralla voidaan järjestää päivän leiri, jos tytöt niin haluavat. Ryhmä on monikulttuurinen ryhmä, jossa ryhmä rakentuu puoliksi kantasuomalaisista ja toinen puoli maahanmuuttajataustaisista tytöistä. Päättävänä on saada eri kulttuureista tulevat tytöt kohtaamaan toisensa ja lähentää heidän kanssakäymistään. Ryhmässä etsitään samankaltaisuuksia ja kaikkia tyttöjä ja nuoria naisia yhdistäviä tekijöitä, eikä keskitytä niinkään kulttuurieroihin. Usein tytöt huomaavat painiskelevansa samankaltaisten ongelmien kanssa. Myös osallistujien erilaisiin taustoihin tutustuminen tapahtuu luontevasti muun keskustelun lomassa. Ryhmässä tytöt ja nuoret naiset tutustuvat itseensä luovin ja toiminnallisien menetelmin kuten draama-, luottamus-, unelmointi-, ja rentoutumisharjoitteiden avulla.

Oman elämänsä sankarittaret on toteutettu opinnäytetyönä Turun Tyttöjen Talolla

Ujojen ja hiljaisten tyttöjen vuorovaikutteinen ryhmä

Ujojen ja hiljaisten tyttöjen vuorovaikutteinen ryhmä on suljettu, 6–8 osallistujan kokoinen ryhmä. Ryhmä kokoontuu kerran viikossa. Ryhmä on ujoille ja hiljaisille tytöille, jotka kokevat, että ujous on kahle heidän elämässään ja jotka kaipaavat vahvistusta vuorovaikutustaitoihin. Ryhmän tarkoituksena ei ole poistaa ujoutta, vaan antaa työkaluja tytöille siihen, miten vahvistaa ja arvostaa omaa ujouttaan ja/tai hiljaisuuttaan. Useimmiten ujut ja hiljaiset tytöt jäävät syrjään, ja ryhmän kautta he voivat luoda ystävyys- ja kaverisuhteita.

Kehitetty Oulun ja Tampereen Tyttöjen Taloilla

Mimmistä – mummoksi, Naiseuden polku

Mimmistä – mummoksi on vuorovaikutteinen tyttöryhmä, jossa pyritään tyttöyden, naiseuden ja naiseksi kasvamisen haasteiden kohtaamiseen erilaisin toiminnallisista menetelmin. Ryhmän tarkoituksena on pohtia naiseuteen ja naiseksi kasvamiseen liittyviä teemoja. Teemojen pohjalta tytöt luovat ja rakentavat erilaisia toiminnallisia rasteja. Rastit toteutetaan ”Naiseuden polulla”. Jokaisessa rastissa on jokin eri teema kuten esimerkiksi millaista on olla nainen eri kulttuureissa, miten yksinäisyys vaikuttaa nuoreen naiseen sekä minkälaisen kuvan media antaa naiseudesta. Tarkoituksena on herättää kulkija miettimään ja pohtimaan naiseutta, mitä se kullekin merkitsee. Rasteista nousseitten ajatusten purun voi käydä esimerkiksi tunnekorttien avulla.

Toteutettu opinnäytetyönä Kuopion Tyttöjen Talolla

Keho- ja liikeryhmä

Keho- ja liikeryhmä on suljettu 6–8 osallistujan vuorovaikutteinen tyttöryhmä. Ryhmä on suunnattu parikymppisille tytöille, jotka haluavat tutustua itseensä ja vahvistaa myötätuntoisempaa ja arvostavaa suhdetta itseensä. Lähtökohtana ryhmässä on ollut tarjota tytöille ja nuorille naisille tila ja paikka kohdata ja ilmaista kokonaisvaltaisesti itseään hyväksyvässä ilmapiirissä. Ryhmään osallistuvilla nuorilla naisilla on ollut ongelmia itsetuntoon ja vuorovaikutukseen liittyen. Myös tunteiden tunnistamisessa ja säätelyssä on ollut isoja haasteita.

Ryhmässä sovelletaan tanssi- ja liiketerapeuttista lähestymistapaa. Kehollisten harjoitteiden, luovan liiketyöskentelyn ja muiden luovien menetelmien kautta on syvennetty kontaktia itseen, ilmaistu ja jäsennetty omaa elämää ja tutkittu vuorovaikutusta muihin. Kehotietoisuutta vahvistaen on luotu vakaampaa pohjaa itseydelle, haettu suoritusvapaata olemassaoloa ja saatu kokonaisvaltaisempaa ja ehyempää kokemusta itsestä. Ryhmässä oma liike ei ole arvioinnin kohteena; väärää tai huonoa liikettä ei ole olemassa. Tarkoituksena on ollut oman ainutkertaisen liikekielen löytäminen, joka ohjautuu sisäisistä tarpeista käsin. Toisaalta on löydetty myös uusia liikkumisen tapoja, joiden kautta on voinut saada uudenlaisia kokemuksia omasta olemassaolosta.

Keho- ja liikeryhmiä on kehitetty Helsingin Tyttöjen Talolla.

Mun voima -ryhmät

Mun voima -ryhmät on kehitetty koululaisryhmille viidennestä luokasta ylöspäin. Koululaisryhmiä kutsutaan Tyttöjen Talolle tutustumaan Tyttöjen Taloon ja sen tarjoamiin mahdollisuuksiin, kuten tyttöryhmätyöskentelyyn. Mun voima -ryhmät tarjoavat tytöille kokemuksen vuorovaikutteisten tyttöryhmien työskentelystä ja arvostavasta kohtaamisesta.

Ryhmäkerrat sisältävät Tyttöjen Talon esittelyn ja harjoitteita, joilla pyritään tukemaan tyttöjen luovuuden kasvua ja voimaantumista tunnetaitoja vahvistamalla. Ryhmän aikana avataan aggression tunteita myönteisenä voimana ja harjoitellaan oman voiman haltuunottoa. Ryhmissä toimitaan vuorovaikutteisesti kuunnellen kunkin kouluryhmän omaa tarvetta ja inspiroitumisen aihetta, ja niissä voidaan paneutua yhdessä niin kaverisuhteiden haasteisiin kuin tunteiden nimeämiseenkin. Ryhmässä pääsee turvallisesti harjoittelemaan liittymistä ja eriytymistä, yhdessä tekemistä ja eri mieltä olemista. Työskentely Mun voima -ryhmissä kehittää itsetuntemusta ja vahvistaa itsetuntoa.

Ryhmiä pyydetään sitoutuman kolmeen ryhmäkertaan, jotka tapahtuvat kouluaikaan (aamupäivisin) Tyttöjen Talolla kerran viikossa. Ryhmässä voi olla maksimissaan 10–20 tyttöä. Tytöt ovat yleensä samalta luokalta. Mun voima -ryhmien kautta on tavoitettu myös maahanmuuttajien valmentavia luokkia ja kouluryhmiä, joissa on poissaoloja ja muita koulunkäyntiin liittyviä ongelmia. Tarvittaessa ryhmä voidaan räätälöidä joillekin luokan tytöille, joista on erityistä huolta. Tällöin tavoitteena voi olla, että ryhmä voisi johtaa pitempikestoiseen työskentelyyn, joka jatkuisi kolmen kerran jälkeenkin.

Ryhmän päätyttyä jotkut tytöt voivat ryhmästä hakeutua Tyttöjen Talon vuorovaikutteisiin kasvua tukeviin tyttöryhmiin. Joskus ryhmä voi myös jatkua sellaisenaan ja aloittaa prosessityöskentelyn ryhmänä viikoittain.

Mun Voima -ryhmiä on kehitetty Helsingin Tyttöjen Talon kehittämien voimaannuttavien menetelmien pohjalta sekä Voimaneidot-koulutuksen inspiroimana. (Leila Hellman-Eronen ja Mari Uusitalo-Herttua)

Pikku Timantit

Pikku Timantit on Tyttöjen Tuvalla pysyvästi kerran viikossa kahden tunnin ajan koontuva avoin pienryhmätoiminta, joka on suunnattu 6–16-vuotiaille tytöille. Ryhmän avoimuus tarkoittaa, että tyttö saa itse milloin tahansa lopettaa ryhmässä käymisen, jos ei enää koe ryhmää omakseen. Vapautuvalle paikalle voidaan ottaa jonosta uusi tyttö. Mukana voi olla hyvinkin eri-ikäisiä tyttöjä yhtä aikaa, mutta korkeintaan 10 kerrallaan. Näin varmistetaan yksilöllinen huomioiminen.

Pikku Timantit -ryhmän tavoite on rohkaista tyttöjä ilmaisemaan mielipiteitään, valit-

semaan ja tekemään päätöksiä turvallisessa ilmapiirissä. Ryhmä sopii erityisesti aroille tytöille, joita ujostuttaa tulla mukaan Tyttöjen Tuvan avoimeen toimintaan tai jotka kaipaavat enemmän huomiota ohjaajilta. Pikku Timanteissa he tutustuvat ohjaajiin ja muutamiin tyttöihin, jolloin heidän on myöhemmin helpompi osallistua avoimeen toimintaan ja ilmaista mielipiteitään suuremmassakin ryhmässä.

Pikku Timantit -ryhmä perustuu sosiokulttuuriseen innostamiseen, eli ryhmäläiset suunnittelevat itse jokaisella kerralla päivän sisällön. Ohjaaja voi esimerkiksi kysyä haluavatko tytöt askarrella, mutta tytöt voivat keksiä jotain muuta kiinnostavampaa tekemistä. Näin osallistujat kokevat tulevansa kuulluksi ja että heidän sanomisellaan on merkitystä. Myös osallistujien nuori ikä vaikuttaa siihen, että koko ryhmäkauden sisältöjä ei kannata suunnitella tiukasti etukäteen vaan ryhmäkerta kerrallaan. Joidenkin asioiden tekeminen pitää sopia ja suunnitella edellisellä kerralla. Esimerkiksi retkille pitää ottaa asianmukaiset varusteet ja leipomista varten olla tarvikkeet ja reseptit.

Ryhmässä pidetään aina myös teehetki, johon kaikki tytöt kokoontuvat. Teehetken yhteydessä käydään niin sanottu fiiliskierros, jolloin jokainen tyttö valitsee värin, joka kuvastaa hänen tuntemuksiaan joko sillä hetkellä tai esimerkiksi viikonlopun suhteen. Fiiliskierros voidaan myös käydä kuvilla, postikorteilla, lehtikuvilla ja tavaroilla.

Kehitetty Ahjolassa Tyttöjen Tuvalla

Tyttötyön erityiskysymyksiä ja toimintamuotoja

KULTTUURISENSITIIVINEN TYTTÖTYÖ

Kulttuurisensitiivisessä tyttötyössä kiinnitetään erityistä huomiota erilaisiin kulttuurin, uskonnon ja maahanmuuttajataustan mukanaan tuomiin erityiskysymyksiin. Pääpaino on niin sanotussa positiivisessa erityiskohtelussa, mikä tarkoittaa mahdollisimman matalaa kynnystä tulla mukaan toimintaan.

Usein puhutaan monikulttuurisesta tyttötyöstä, mutta on parempi puhua kulttuurisen-sitiivisestä tyttötyöstä, sillä silloin muistetaan pohtia myös valtakulttuurissa vallitsevia arvoja ja asenteita eikä oteta niitä itsestään selvinä. Kulttuurisensiitiivinen tyttötyö pitää myös osallistumisen ovea auki kaikille tytöille riippumatta heidän taustastaan. Joskus on perusteltua suunnata tyttöryhmiä erityisesti maahanmuuttajataustaisille tytöille, mutta useimmiten ei ole mitään erityistä syytä kohdentaa toimintaa sen perusteella, minkä kulttuurin piirissä tyttö on syntynyt.

Tyttötyön toiminnalliset menetelmät ovat mainio tapa auttaa Suomeen muuttaneita tyttöjä kotoutumaan. Tyttöjen kanssa voi pelata pelejä, laulaa Sing Staria, askarrella, tanssia, tehdä käsitöitä, valokuvata ja kokkailla. Mukavan tekemisen lomassa tytöt tutustuvat toisiinsa, jopa ystäväystyvät ja heidän suomenkielentaitonsa paranee. Tyttöjen kanssa voi myös tehdä tutustumisretkiä lähiympäristöön kävellen ja julkisilla kulkuvälineillä. Kun löytyy mukavaa tekemistä, kielitaito kohenee ja lähiympäristö tulee tutummaksi, jää enemmän voimavaroja esimerkiksi koulunkäyntiin. Myös läksyäpua voi tarjota esimerkiksi vapaaehtoisvoimin. Toimintaa suunniteltaessa on tärkeää muistaa kuunnella tyttöjen toiveita ja yhdessä rakentaa toiminnasta kivaa ja sen ryhmän tyttöjen näköistä.

Tyttöjen erilaiset ja moninaiset kulttuuritaustat ovat hedelmällinen pohja etsiä ja löytää ihmisiä yhdistäviä ja erottavia kulttuurisia ja yksilöllisiä tekijöitä ja pohtia omia arvoja ja itselle tärkeitä asioita. Näin päästään pienin askelin kohti omannäköistä tytöiden ja naiseuden polkua.

Tässä osiossa pohditaan kulttuurisensitiivisen tyttötyön erityiskysymyksiä ja esitellään hyviksi havaittuja käytäntöjä.

Merkittävää sosiaalista työtä

Tyttötyöllä on tärkeä rooli maahanmuuttajatyttöjen tavoittamisessa, tukemisessa ja ohjaamisessa. Vapaa-ajan vietto ja ystävyys-suhteiden solmiminen ovat tärkeitä, kun nuoret rakentavat identiteettiään ja positiivista minäkuvaansa. Ne ovat yksi kipeimpiä suomalaisen yhteiskuntaan kiinnittymisen kysymyksiä, sillä vapaa-aika on nuorten elämässä erityisen merkityksellistä ja harrastusten ja nuorten omien sosiaalisten verkostojen ulkopuolelle jääminen voi johtaa merkittäviin yksinäisyyden ja sivullisuuden

kokemuksiin. Maahanmuuttajataustaisilla nuorilla on korkeampi kynnys päästä mukaan erilaiseen vapaa-ajan toimintaan kuin suomalaistaustaisilla nuorilla. (ks. Honkasalo 2011, 223; ks. Kautto 2009, 62–73)

Monikulttuurisuuteen liittyvät eronteot ovat hyvin monisyisiä ja olisi tärkeää nähdä tämä erojen kirjo. Tässä monikulttuurisilla tytöillä tarkoitetaan maahanmuuttajatyttöjen lisäksi adoptoituja tyttöjä sekä ns. kaksikulttuurisia tyttöjä, sillä myös heidän arjessaan ihonväriin liittyvät eronteot ja rasismien kokemukset saattavat olla samankaltaisia toisesta maasta muuttaneiden tyttöjen kanssa (ks. Harinen ym. 2009, 7). On tyttöjä, jotka kasvavat valkoihoisessa perheessä ja suomalaisen suvun keskellä, mutta erottuvat ulkonäkönsä takia perheestään. Heillä voi olla suuri tarve pohtia erilaisuuttaan ja identiteettiään. Toisaalta venäläistaustaiset tytöt eivät poikkea ulkonäöltään vaaleaihoisista suomalaisista, mutta kohtaavat paljon huorittelua. He jäävät usein hyvin yksinäisiksi ja voimattomiksi huorittelun kanssa, sillä he pelkäävät seksuaalisen maineen menettämistä (ks. Souto 2011).

Setlementtien tyttötyössä Tyttöjen Taloissa ja Itä-Pasilan asukastalolla on jo vuosia kehitetty kulttuurisensitiivistä tyttötyötä. Tytöille on tärkeää avata välittävä yhteisö, jonne he ovat tervetulleita sekä mukavaa heidän tarpeistaan ja toiveistaan lähtevää vapaa-ajan toimintaa sekä hyvin konkreettista apua läksyissä ja asiapapereiden täyttämässä ja viranomaisten kanssa asioimisessa.

On huomattu, että toiminnallisen yhdessä tekemisen kautta tytöt rohkaistuvat löytämään omia ”juttujaan” ja vahvuuksiaan ja käyttämään suomen kieltä. Kiireetön ja mukava yhdessä tekeminen mahdollistaa luontevan kanssakäymisen ja vapauttaa voimavaroja oppia kieltä. Tyttötyössä on tärkeä tarjota *mahdollisuuksia olla omanikäisensä tyttö*. Etenkin monilapsisten perheiden tytöille voi olla ylellinen kokemus kun joku muu valmistaa ja tarjoilee aterian. Tyttöryhmien yhdessäolossa korostuu usein, että tyttö lepää, rohkaistuu ottamaan omaa tilaa ja harjoittelee omien mielipiteiden ilmaisua. Paljon kotitöitä tekevien tyttöjen kanssa on joskus lähdetty pariaksi päiväksi kylpylään ”leirille”, mikä voi olla joskus hyvä vaihtoehto perinteiselle luonnon keskellä vietetylle leirille.

Tyttötyön toimipisteissä on mahdollisuus tarjota tytöille tilaa pohtia heille tärkeitä kysymyksiä ja valintoja. Erityisesti monikulttuuristen tyttöjen kohdalla tila pohtia elämänvalintojaan saattaa olla heidän muussa arkiympäristössään kapea. On hyödyllistä esimerkiksi ammatinvalinnan kannalta tuntea omia vahvuuksiaan ja kiinnostuksen kohteitaan. Myös aktiivinen kansalaisuus suomalaisessa yhteiskunnassa edellyttää oman tilan ottamista ja mielipiteen ilmaisemista.

Yhdessä ja erikseen

Kulttuurisensitiivistä tyttötyötä voidaan tehdä maahanmuuttajataustaisille tytöille, yhden tietyn kulttuurin piirissä kasvaneille tytöille tai kaikille tytöille suunnattuna toimintana. Toiminnan tavoitteiden ja myös tyttöjen toiveiden tulisi määrittää sitä suunnatanko toiminta vain maahanmuuttajataustaisille tytöille vai kaikille tytöille.

Usein maahanmuuttajatytöt itse toivovat sellaista toimintaa, jossa voisivat saada kontakteja suomalaistaustaisiin tyttöihin ja solmia ystävyyssuhteita (Honkasalo 2011, 94–95). Tämä on tärkeää, sillä maahanmuuttajanuorten mielestä on usein vaikea ystävystyä suomalaisten nuorten kanssa (Litja 2009, 54–55). Näyttää siltä, että eri taustoista tulevien tyttöjen kanssakäyminen ja kohtaaminen vapaa-ajalla eivät tahdo itsestään. Esimerkiksi Helsingin Tyttöjen Talon ryhmät ovat lähes aina aidosti monikulttuurisia siten, että niissä on myös ns. kantaväestön edustajia.

Monesti tyttötyötä järjestetään kohdennetusti maahanmuuttajatyöille. Esimerkiksi tyttöryhmiä muodostettaessa olisi hyvä pohtia, onko ryhmän teema sellainen, että on perusteltua koota ryhmä ainoastaan maahanmuuttajatyöistä. Monia naiseksi kasvamiseen liittyviä teemoja voidaan käsitellä ryhmissä, joissa on sekä maahanmuuttajattomia suomalaisia tyttöjä. Paljon maahanmuuttajattomien kanssa työskennellyt ohjaaja kokee tällaiset ryhmät erittäin hyviksi kun tutustutaan suomalaisiin arvoihin, normeihin ja käsityksiin ja peilataan niitä vasten omia käsityksiä esimerkiksi siitä ”millainen tytön/naisen tulisi olla” tai ”millainen on hyvä tyttö,”. Kun tällaisia kysymyksiä pohtii samanikäisten vertaisten kanssa, syntynyt kuva on paljon monisyisempi ja omia ajatuksia herättävämpi kuin jos vastaus olisi yhden aikuisen ohjaajan antama. (Väisänen 2009)

Joskus ryhmässä käsiteltävät teemat ja kysymykset taas ovat siinä määrin erityisempiä, että tytöt toivovat voivansa puhua samaan kulttuuristaan kuuluvien tyttöjen kanssa niistä. Siinä esteeksi saattaa kuitenkin muodostua se, että eri kulttuuristaisten ihmisten piirit Suomessa ovat monesti siinä määrin pieniä, että perheet tuntevat toisensa. Tällöin kipeimmistä teemoista voi olla vaikeaa keskustella luottamuksellisesti.

Tyttöryhmiä voi järjestää joko avoimena ryhmänä, jolloin toiminnassa voi käydä kerran tai osallistua säännöllisesti joka viikko, tai ns. suljettuna vuorovaikutteisena tyttöryhmänä. Avoimessa ryhmässä voidaan esimerkiksi kokata, tehdä käsitöitä, askarrella, tanssia tai maalata. Ne soveltuvat erityisen hyvin tytöille, joiden kielitaito ei vielä riitä keskusteluun vuorovaikutteisessa tyttöryhmässä, tai jotka muuten eivät halua sitoutua intensiivisempään ryhmätoimintaan. Tällaiset ryhmät ovat hyvä paikka harjoitella suomen kieltä ja tyttöjen kielitaito paranee kokemuksen mukaan nopeasti. Alussa voi olla hyvä käyttää tulkkia, mutta tytöt oppivat nopeasti kieltä ja tulkkia ei yleensä pitkään tarvita. (Väisänen 2009, 7)

On myös teemoja, jotka soveltuvat paremmin käsiteltäviksi ryhmissä, joissa yhteinen nimittäjä on maahanmuuttajatausta. Jokin ryhmä voi olla kohdennettu pelkästään esimerkiksi somali- tai afgaanityöille. Tällaisia teemoja voivat olla esimerkiksi seksuaalisuuteen tai syrjinnän ja rasismien kokemuksiin liittyvät teemat. Etenkin rasismien kokemusten käsittelyssä toisten erilaisiksi miellettyjen tuki ja vertaisryhmät on todettu tärkeiksi. Tällöin yhteinen kokemuspohja tai kulttuurinen ja uskonnollinen ymmärrys toimii yhdistävänä tekijänä. Ylipäätään toiminta, jossa voi puhua omalla äidinkiellään tai jakaa maahanmuuttoon liittyviä kokemuksia vertaisten kanssa, on tärkeää. (Honkasalo & Souto 2008, 122.)

Seksuaalisuutta käsiteltäessä olisi hyvä, että toinen ohjaajista olisi perehtynyt seksuaalikasvatukseen. Monikulttuuristen tyttöjen kanssa on käsitelty seksuaalisuuteen

liittyviä kysymyksiä esimerkiksi siten, että tyttöjä on pyydetty kirjoittamaan lapuille seksuaalisuuteen, naiseuteen ja seksiin liittyviä kysymyksiä. Kysymykset on koottu yhteen ja niihin on yhdessä keskustellen etsitty vastauksia. Näin monet tytöt ovat rohkaistuneet kysymään sellaisiakin asioita, joita eivät olisi suoraan uskaltaneet kysyä. Maahanmuuttajatyttöjen erityistarpeista lähtevää seksuaalikasvatusta on kehitetty erityisesti Helsingin Tyttöjen Talolla. (Väisänen 2009, 10, 9) Kun käsitellään kulttuuriin, uskontoon tai ihonväriin liittyviä kysymyksiä sellaisissa ryhmissä tai avoimissa keskusteluissa, joissa on enemmistö suomalaistaustaisia tyttöjä, on ohjaajan hyvä tiedostaa, että ”monikulttuurinen tyttö” voi joutua hankalaan asemaan ja vastaamaan esimerkiksi kaikkien maailman, tai ainakin Suomen musliminaisten huivinkäytöstä, tai mitä ”muslimit” ajattelevat suomalaisista. Tällaisessa tilanteessa ohjaajan tulisi olla sensitiivinen ja ohjata keskustelua tasaveroisen vuoropuhelun suuntaan ja etsiä tyttöjä yhdistäviä seikkoja yli kulttuurirajojen. (ks. Honkasalo 2011, 89–90)

Vaikka ohjaajasta voi tuntua vaikealta käsitellä rasismien kokemuksia tai puuttua maahanmuuttajia leimaavaan käytökseen, ei ilmiötä saisi ohittaa. Nuoret saattavat tulkita puuttumattomuuden hiljaiseksi hyväksynnäksi ja esimerkiksi jatkaa rauhassa rasistisia vitsejä, naureskelua ja merkitseviä katseita. Rasistiset vitsit ja ulkomaalaisia herjaavat puheet myös ylläpitävät rasismia silloinkin kun niitä ei kohdisteta erityisesti kehenkään ja normalisoivat rasistisia asenteita ja puhetapoja. Monikulttuuriset nuoret itse toivovat rasisminvastaista toimintaa. (Honkasalo & Souto 2008, 115–132.) Jotta rasismia voidaan vastustaa se pitää ensin tunnistaa. Hyviä ohjeita rasismien tunnistamiseksi ja siihen puuttumiseen löydät Pelastakaa Lapset Ry:n kirjasta r-sana (Kanninen & Markkula 2011.)

Muita hyvin monikulttuurisia tyttöjä tavoittavia työmuotoja ovat erilaiset tapahtumat, työpajat (erityisesti viikonloppuisin) sekä leirit. Tapahtumien järjestämisessä on tärkeää, että aloite tulee tytöiltä itseltään. Oleellista on tyttölähtöisyys ja yhdessä tekeminen. Toiminnallisuus on havaittu hyväksi työskenneltäessä monikulttuuristen tyttöjen kanssa. Toiminnan kautta saadaan ryhmäprosessi hyvin liikkeelle erityisesti silloin kun kielitaito ei vielä ole kovin vahva. (Väisänen 2009, 4, 8) Toiminnallisten menetelmien kautta ohjaaja voi tarjota maahanmuuttajatyöille tilaisuuksia osoittaa olevansa hyvä jossakin, kun kielellinen ilmaisu ei sitä vielä mahdollista. Toiminnallisuuden kautta tytöille avautuu muita kuin kielellisiä kanavia ilmaista itseään ja tunteitaan, mikä on hyvin tärkeää.

”Kolmatta kulttuuria” rakentamassa

Tyttötyössä maahanmuuttajatyöille on tärkeää antaa tilaa, jotta he voivat löytää oman tiensä erilaisten arvojen ja normien keskellä ja luoda ”kolmatta kulttuuria”. Usein ajatellaan, että tytöt joko jäävät oman kulttuurinsa piiriin (joka mielletään muuttumattomaksi) tai hylkäävät radikaalisti taustansa ja ryhtyvät länsimaisiksi vapautuneiksi naisiksi (ilman että yhtään kyseenalaistetaan kuinka ja millä tavalla tasa-arvoinen länsimainen nainen on tai pohditaan kyseisen käsitteen moninaisuutta). (Ks. esim. Honkasalo 2011, 102)

Useat tutkimukset antavat moninaisen kuvan maahanmuuttajatyttöjen ja -naisten identiteetin muodostumisesta. Iso-Britanniassa, jossa on jo 1960-luvulta lähtien ollut suuria entisistä siirtomaista kotoisin olevien yhteisöjä, on tutkittu sikhi- ja muslimityttöjen identiteetin muodostumista. Tutkimuksissa tuli esiin, että tytöt eivät kokeneet olevansa pakotettuja valitsemaan kahden kulttuurin välillä vaan poimivat kulttuureista itselleen sopivia olemisen tapoja. Tutkittaessa nuoria musliminaisia Iso-Britanniassa nousi esiin, että nämä nuoret naiset vastustivat aktiivisesti käsityksiä itsestään yksityiseen tilaan suljettuina uhreina ja pitivät niitä loukkaavina. Monet olivat ylpeitä brittiläisyydestään, muslimina olostaan ja aasialaisuudestaan. He hakivat väyliä tuoda esiin näitä erilaisia identiteettiensä ulottuvuuksia omalla persoonallisella tavallaan. (Song 2003, 107.)

Maahanmuuttajatyttöjen kulttuurinen kompetenssi on vahva. Tytöt luovat ”kahden (tai useamman) kulttuurin tyttärinä” perheensä ja muiden nuorten kanssa ”kolmatta kulttuuria”. Monikulttuurisuus on mahdollisuus, mutta voi olla myös vaikeiden ristiriitojen aiheuttaja. Ihmisillä on mahdollisuus säilyttää vahva yhteys alkuperämaidensa paikkoihin ja traditioihin, mutta samalla heidän täytyy löytää paikkansa uudessa kotimaassaan ilman, että he täysin sulautuvat valtakulttuurin ja menettävät kulttuurisen identiteettinsä. Heille avautuu mahdollisuus kuulua samanaikaisesti useisiin koteihin. (ks. Hall 1999, 72.)

Monikulttuurisen tytön kasvu- ja identiteettikysymykset tapahtuvat haasteellisella maaperällä, silloin kun hänen vanhempiansa kulttuuri poikkeaa huomattavasti länsimaisesta kulttuurista. Naiseuden malleja voi olla hämmentävän paljon, mutta toisaalta mikään niistä ei ehkä tunnu itselle sopivalta. Monikulttuuristen tyttöjen elämäntarinat ovat kaikkea muuta kuin suoraviivaisia, jo pienenä tyttönä viitoitetulla polulla kohti tuttuja naiseuden malleja eteneviä tarinoita. Varsinkin pakolaisuuden takia kotimaistaan lähteneet tytöt ovat saattaneet tulla kaoottisesti irtireväistyiksi tutuista elämämpiireistään, suvustaan ja kulttuuristaan. Heidän elämäntarinaansa leimaavat ristiriitaisuudet ja katkonaisuus. Uudessa kotimaassaan he törmäävät odotuksiin, rooleihin ja tilanteisiin, joihin mikään heidän aiemmin oppimansa ei anna valmiuksia. (ks. Eischer & Tuppurainen 2011, 102–103)

Monikulttuuristen tyttöjen kohdalla identiteetin rakentumisesta on tullut aiempaa avoimempaa, moninaisempaa ja haastavampaa. Oman näköisten valintojen tekoa monimutkaistaa lisää esimerkiksi pukeutumiseen liittyvien asioiden politisoituminen. Se mikä esimerkiksi suomalaistaustaiselle tytölle on persoonallinen tyylivalinta, saattaa maahanmuuttajatyttö kohdalla näyttää poliittiselta kannanotolta, vaikka ei olisi sellaiseksi tarkoitettu.

Nykyisin ajatellaan, että ihmisen subjekti voi koostua monista keskenään ristiriitaisista tai jopa yhteen sovittamattomista identiteeteistä. Stuart Hallin sanoin:

Subjekti ottaa eri identiteettejä eri aikoina, eivätkä nämä identiteetit ryhmitä yhtenäiseksi kokonaisuudeksi minkään eheän ”minän” ympärille. Sisällämme on ristiriitaisia ja eri suuntaan tempoilevia identiteettejä, minkä vuoksi identifikaatiomme vaihtelevat jatkuvasti... Täysin yhtenäinen, loppuunsaattettu, varma ja johdonmukainen identiteetti on fantasiaa. (Hall 1999, 23)

Tämä äkkiseltään kärkeväkin näkemys voi tuntua eheyttävältä sellaisesta ihmisestä, joka kokee olevansa sopimaton mihinkään valmiiseen keskenään ristiriidattomaan olemisen tapaan.

Monikulttuuristen tyttöjen kasvuympäristöjen ristiriitojen lähteitä on valtakulttuurin edustajan helppo nähdä. Sen sijaan harvemmin huomataan, että maahanmuuttajanuoret kohtaavat jatkuvasti kielteisiä etnisiä stereotypioita, jotka ovat voimakkaasti sukupuolittuneet. Kulkiessaan kadulla ja mennessään minne tahansa ensimmäisen kerran, nuori tulee nähdyksi erilaisuuden kautta ja jonkin ryhmän edustajana. Maahanmuuttajapoikia epäillään helposti aggressiivisiksi ja tyttöjä määritellään alistetuiksi. Uusissa tilanteissa nuori voi saada vastaan saavansa koko hänen olemukseensa liitettyjen, stereotyyppisten käsitysten vyöryn ja hänen on vaikea tuoda itseään esiin omana persoonallisena ja ainutlaatuisena yksilönä.

Monikulttuuriset nuoret tuntevat ryhmäänsä liitettävät stereotypiat ja saattavat pitää niitä tosina. Pahimmillaan he myös sisäistävät etniseen ryhmäänsä liitettävät kielteiset stereotypiat, jolloin ne muuttuvat itseään toteuttaviksi ennusteiksi ja johtavat koulunkäynnin laiminlyöntiin ja kasvavaan valtakulttuurista eristäytymiseen. (Litja 2009, 53–56; Kianto 2009 201–210; Song 2003, 21).

Tyttötyön keinoin on mahdollisuus luoda sellaisia tiloja, joissa tyttö voi tulla kohdatuksi omana ainutlaatuisena itsenään ja tuntea olevansa kiinnostava ihminen oman persoonallisuutensa eikä erilaisuutensa takia. Se on jo itsessään hyvinvointia rakentavaa. Tyttötyössä olisi hyvä tarjota tytöille turvallinen ja luottamuksellinen tila kipeidenkin kysymysten käsittelylle, elämänvalintojen punnitsemiselle ja toteuttamiselle. Hyvä tavoite voisi olla, että tytöt oppivat ymmärtämään lisää omasta itsestään, identiteetistään ja kulttuureistaan. Näin he voisivat kulttuureiden risteyksessä kasvaa oman näköisiksi naisiksi ja tehdä omannäköisiä valintoja eri elämänpoluista omaa elämänsä katsomustaan kunnioittaen. (Väisänen 2009, 12)

Herkkänä eronteille

Sukupuolisensitiivisessä tyttötyössä keskeistä on sensitiivisyys monenlaisia erontekoja kohtaan. Sukupuolen lisäksi merkittäviä yhteiskunnallisia erontekoja ovat yhteiskuntaluokka, ihonväri, etninen tausta, uskonto ja seksuaalinen suuntautuneisuus. Tyttöjen Taloista tehdyssä Tyttöjen Talo on kuin avoin koti -tutkimuksessa (Eischer & Tuppurainen 2011, 110) monikulttuurinen tyttötyö näyttäytyy kenttänä, jossa erilaiset sensitiivisyydet ovat käytössä ääriäsennoissa. Tulee olla herkkä tytön *yksilöllisille kysymyksille, naissukupuolen tuomille erityiskysymyksille ja kulttuuriin palautuville asioille*. Lisäksi ohjaan pitäisi muistaa olla *herkkänä myös omille kulttuuri-sidonnaisuuksilleen*.

Sensitiivisyyttä tarvitaan myös monikulttuuristen tyttöjen avun ja tuen tarpeen kartoittamisessa. Erityisesti aasialaisissa kulttuureissa hyvä, kohtelias käytös ja siisti, moitteeton ulkonäkö on sivistyneen ihmisen tunnusmerkki. Ihmisen odotetaan kantavan itsensä ja viestittävän ulospäin, että ”hyvin menee”. Ohjaajan tulisi kehittää herkkyyttä tunnistaa tilanteita, joissa vaikeita asioita kätketään hymyn verhon taakse.

Monikulttuurista tyttötyötä tekevien olisi hyvä tiedostaa, että maahanmuuttajatyttöi-

hin ja naiseen liitetään vahvasti huoli- ja uhripuhe. ”Maahanmuuttajatyttö” on luokitus, jolla on ongelmia. Ongelmien aiheuttajaksi määrittyy perhe tai tytön kulttuuritausta. Tytöt pyrkivät kaikin tavoin eroon tästä leimasta ja välttävät keskustelemista ongelmistaan. On myös hyvä pohtia kuinka houkuttavaa on vapaa-ajantoiminta, jota leimaa huoli- ja uhriajattelu. (ks. Honkasalo 2011, 88; 212). Uhrina kohtelu ei myöskään tue sitä, että nuori löytäisi voimavaroja itsestään.

Erityisesti vuorovaikutteisia maahanmuuttajien tyttöryhmiä ohjattaessa suomalaistautaisen ohjaajan olisi hyvä tiedostaa, että hän edustaa auktoriteettiasemaa, jonka odotetaan kertovan siitä, miten täällä pitää olla ja elää. Tiettyyn rajaan asti tällainen asetelma voi olla hyväkin esimerkiksi koulutuksen tärkeyden suhteen, mutta sisältää myös vaaran, että samalla tulee määritelleeksi omat olemisen tapansa ”ainoaksi kunnolliseksi olemisen tavaksi”⁵ ja länsimaisena naisena opettaneeksi tytöille ”kuinka tätä elämää tulee elää”. (Väisänen 2009, 12; Eisner & Tuppurainen 2011, 106–107)

Sukupuoli- ja kulttuurisensitiivinen työote on antoisa ja älyllinen, mutta välillä ristiriitainen matka ihmisten väliseen aidon tasa-arvoiseen kohtaamiseen. Monikulttuurisen työn myötä on myös huomattu, että myös suomalaiset voivat oppia Suomeen muuttaneilta ihmisiltä esimerkiksi lämmintä ja luontevaa yhteisöllisyyttä, toisista välittämistä, hauskanpitoa ilman päihteitä ja kohteliaita käytöstapoja. Sukupuoli- ja kulttuurisensitiivinen työote edellyttää työntekijältä myös omien asenteiden, ennakkoluulojen ja stereotyyppisten käsitysten kriittistä tarkastelua sekä suomalaisen valtakulttuurin arvojen ja odotusten pohtimista.

Erityisesti huomioitavaa monikulttuurisessa tyttötyössä

Tyttötyötä voi tehdä monikulttuuristen tyttöjen kanssa ihan samoilla periaatteilla kuin ns. kantasuomalaistenkin tyttöjen. Tytöt kohdataan ainutkertaisina omanlaisinaan tyttöinä ja tuetaan heitä löytämään voimavarojaan ja paikkansa suomalaisessa yhteiskunnassa. Monikulttuuristen tyttöjen kanssa tehtävä työ edellyttää kuitenkin valmiutta positiiviseen erityiskohteluun. Pelkkä toteamus, että meille ovat kaikki tervetulleita, ei yleensä riitä. Työntekijän tulisi olla kiinnostunut tyttöjen taustoista ja kotona asuvien tyttöjen kohdalla olla valmis tapaamaan heidän vanhempansa ja pitämään heihin yhteyttä. Hänellä pitäisi myös olla joustavuutta ja kärsivällisyyttä toimia tyttöjen erityiskysymykset huomioiden. Tytöt on hyvä osallistaa toiminnan suunnitteluun ja kuunnella heidän toiveitaan herkillä korvalla. Tutkimuksessa tytöt peräänkuuluttivat kuulemisen lisäksi heidän tietonsa ja kokemustensa kunnioittamista ja toivoivat niiden ottamista yhdeksi lähtökohdaksi nuorisotyötä suunniteltaessa (Honkasalo 2011, 212).

5 Ajatus yhtenäisestä länsimaisuudesta tai ”Länneestä” pitää sisällään arviointiperusteet, joiden mukaan ”ei-läntisiksi” määritellyjä yhteiskuntia tai kulttuureja voidaan asettaa paremmuus järjestykseen. Näiden arviointiperusteiden vaiheille kasautuu voimakkaita kielteisiä tai myönteisiä tunteita kuten ”länsi” = kehittynyt = hyvä = toivottava, ”ei-länsi” = alikehittynyt = huono = ei-toivottava. Ks. Hall 1999, 79–80.

Nuorisotyöntekijät kokevat monesti tyttöjen tavoittamisen vaikeaksi ja maahanmuuttajatyttöjen tavoittamisen vielä vaikeammaksi. Toisaalta maahanmuuttajanuoret kertovat, että heidän osallistumistaan estää tiedon puute erilaisista mahdollisuuksista. Heidän suomen kielentaitonsa on usein puutteellista ja ystävien ja tuttavien muodostama suhdeverkosto ei ole kovin laaja. Myös aiemmat syrjimyksen ja rasismien kokemukset voivat nostaa kynnystä osallistua nuorisotoimintaan. Nuoret mainitsevat suurimmaksi syyksi osallistumattomuuteensa kokemuksen ohjaajien ja muiden nuorten ennakkoluuloista. (Pyykkönen & Saukkonen 2009, 111–128).

Usein ohjaajat ajattelevat, että vanhempien kiellot estävät tyttöjä osallistumasta toimintaan. Tytöt eivät kyselytutkimuksessa itse kuitenkaan nimenneet vanhempien kieltoja syyksi omaan osallistumattomuuteensa (Harinen sit. Honkasalo 2011, 132). He näkevät, että heidän menemisensä on jatkuvan neuvottelemisen alaisena (kuten muillakin nuorilla). Maahanmuuttajatyttöjen jännitteitä vanhempiensa kanssa olisi hyvä pohtia myös sukupolvierojen, ikään liittyvien valtasuhteiden ja eritahtisen kotoutumisen näkökulmista – unohtamatta taloudellisia ongelmia ja perheen yhteiskunnallista asemaa (Honkasalo 2011, 143).

Setlementtien tyttötyössä on huomattu, että kun lähdetään tavoittamaan maahanmuuttajatyttöjä, on tärkeää saavuttaa tytön perheiden luottamus. Perheen voi kutsua tutustumaan tilaan, jossa tyttötyötä tehdään ja samalla kertoa toiminnasta ja esitellä ohjaajat. Tämä herättää luottamusta. Joidenkin tyttöjen kohdalla perhe on hyvin tarkka siitä, mihin tyttö saa luvan osallistua vapaa-ajallaan. Joskus vain tytöille avoin tila on edellytys monikulttuuristen tyttöjen mukaan saamiseen, sillä joitakin tyttöjä ei päästetä nuorisotiloihin, joissa on myös poikia.

Ohjaajan on myös hyvä miettiä etukäteen miten perustella tyttötyötä vanhemmille, sillä monissa maissa ei ymmärretä nuoruutta omana erillisenä elämänvaiheenaan lapsuuden ja aikuisuuden välissä, ja etenkin nuorisotyö on täysin tuntematon asia (ks. Honkasalo 2011, 134). Jo eri-ikäryhmille kohdennettu toiminta saattaa olla kummastusta herättävää, sillä normaalia on, että perheet ja suvut viettävät kaikki yhdessä vapaa-aikaa. Esimerkiksi läksyapu ja suomen kielen harjoittelu ovat hyviä perusteluja vanhempien motivoimiseksi. Mikäli mahdollista olisi hienoa järjestää jotain kulttuuriharrastuksia tyttöjen omalla äidinkielellä.

Kun viestii vanhempien kanssa, on hyvä tiedostaa, että henkilökohtainen kontakti on aina tehokkain tapa saada välitettyä tietoa. Tämä korostuu maahanmuuttajataustaisten vanhempien kanssa. Kirjoitettujen viestien kautta tiedottamisessa kannattaa huomioida, että kaikki vanhemmat eivät välttämättä osaa lukea suomea tai ylipäättään länsimaisia kirjaimia.

Maahanmuuttajatyttöjä voi lähteä tavoittamaan seuraavien tahojen kautta: koulukuraattorit ja opinto-ohjaajat, maahanmuuttajapainotteisten luokkien opettajat, suomea ulkomaalaisille -kursseja tarjoavat oppilaitokset, sosiaali- ja terveystoimen maahanmuuttajapalveluiden koordinaattorit, vastaanottokeskukset, työvoimatoimistot ja työpajat, maahanmuuttajien toimintakeskukset sekä maahanmuuttajatyötä tekevät järjestöt.

Aikakäsitysten erilaisuus aiheuttaa usein jännitteitä kun hyvin erilaisista kulttuureista tulevat ihmiset kohtaavat. Monikulttuurisessa tyttötyössä ohjaan tulisi oppia tilanneherkkyyttä, joustavuutta ja kaoottisuutta vähemmän kellon sidotun ja lineaarisen aikakäsityksen edessä. Jo eteläisessä Euroopassa on puolen tunnin myöhästymisen tapaamisesta ihan ok. Monikulttuurisessa tyttötyössä ei ole harvinaista, että suunnitelmat menevät uusiksi lyhyellä varoitusajalla ja yllättäviin tilanteisiin pitää pystyä luovasti keksimään ratkaisuja. Etukäteen voi olla vaikea varautua asioihin, joista syntyy sekaannuksia – kuten lasten ja nuorten kanssa muutenkin!

Tyttejä kannattaa muistutella ajoissa tulemisesta ja heille voi lähettää tekstiviestillä tai Facebookin kautta viestejä vähän ennen sovittua tapaamista. On myös hyvä keskustella ajoissa tulemisen tärkeydestä esimerkiksi tyttöryhmissä.

Useimmat tytöt sitoutuvat toimintaan parhaiten kun he ensin voivat kiinnittyä johonkin yhteen ohjaajaan. Maahanmuuttajatyttöjen kohdalla tämä yhteen henkilöön kiinnityminen korostuu erityisesti. Luottamuksellisen suhteen syntymiseen saattaa mennä pitkäkin aika. Voi kestää jopa vuosia ennen kuin tyttö avautuu henkilökohtaisemmista asioistaan ja kokemuksistaan.

Kulttuurisensitiivistä tyttötyötä järjestävien tahojen olisi hyvä tässä lyhyiden työsuhteiden ja projektimaisen työtavan yhteiskunnassa kiinnittää erityistä huomiota tyttötyötä tukeviin rakenteisiin. Olisi hyvä kiinnittää tyttöryhmät johonkin laajempaan yhteisöön ja huolehtia, että olisi useampi ohjaaja, jotka tulevat tutuksi ja turvalliseksi.

Lähteet

Eischer, Heli & Tuppurainen, Jonna (2011) *Tyttöjen Talo on kuin avoin koti*, Helsinki: Setlementtinuortenliitto ry.

Hall, Stuart (1999) *Identiteetti*, Mikko Lehtonen & Juha Herkman (suom. & toim.), Tampere: Vastapaino.

Harinen, Päivi ym. (2009) Ovien availua, teoksessa Päivi Harinen & Veronika Honkasalo & Anne-Mari Souto & Leena Suurpää (toim.) *Ovet auki! Monikulttuuriset nuoret, vapaa-aika ja kansalaistoimintaan osallistuminen*, Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 5–22.

Honkasalo, Veronika (2011) *Tyttöjen kesken. Monikulttuurisuus ja sukupuolten tasa-arvo nuorisotyössä*, Helsinki: Nuorisotutkimusseura.

Honkasalo, Veronika & Souto Anne-Mari (2008) Monikulttuurinen nuorisotyö, teoksessa Tommi Hoikkala & Anna Sell (toim.) *Nuorisotyötä on tehtävä: Menetelmien perustat, rajat ja mahdollisuudet*, Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 115–138.

Kanninen, Satu & Markkula, Heli (2011) r-sana: *Kirja rasismista ja siihen puuttumisesta*, Helsinki: Pelastakaa Lapset – Rädda Barnen.

Kautto, Virpi (2009) Ootsä mun kaa? Ystävyys monikulttuuristen nuorten arjessa, teoksessa Päivi Harinen & Veronika Honkasalo & Anne-Mari Souto & Leena Suurpää (toim.) *Ovet auki! Monikulttuuriset nuoret, vapaa-aika ja kansalaistoimintaan osallistuminen*, Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 62–75.

Kianto, Meri (2009) Maahanmuuttajapoikien puolesta, teoksessa Päivi Harinen & Veronika Honkasalo & Anne-Mari Souto & Leena Suurpää (toim.) *Ovet auki! Monikulttuuriset nuoret, vapaa-aika ja kansalaistoimintaan osallistuminen*, Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 205–210.

Kivijärvi, Antti & Harinen, Päivi (2009) Omat ja vieraat. Rajanvetoja monikulttuuristuvassa yhteiskunnassa, teoksessa Päivi Harinen & Veronika Honkasalo & Anne-Mari Souto & Leena Suurpää (toim.) *Ovet auki! Monikulttuuriset nuoret, vapaa-aika ja kansalaistoimintaan osallistuminen*, Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 76–93.

Litja, Jukka-Pekka (2009) Kulttuurinen identiteetti pelivälineenä, teoksessa Päivi Harinen & Veronika Honkasalo & Anne-Mari Souto & Leena Suurpää (toim.) *Ovet auki! Monikulttuuriset nuoret, vapaa-aika ja kansalaistoimintaan osallistuminen*, Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 49–61.

Pyykkönen, Miikka & Saukkonen Pasi (2009) Nuorisotoiminta, kulttuuri ja monikulttuuriset nuoret, teoksessa Päivi Harinen & Veronika Honkasalo & Anne-Mari Souto & Leena Suurpää (toim.) *Ovet auki! Monikulttuuriset nuoret, vapaa-aika ja kansalaistoimintaan osallistuminen*, Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 111–131.

Song, Miri (2003) *Choosing Ethnic Identity*, Cambridge: Polity Press.

Souto, Anne-Mari (2011) *Arkipäivän rasismi koulussa: Etnografinen tutkimus suomalais- ja maahanmuuttajanuorten ryhmäsuhteista*, Helsinki: Nuorisotutkimusseura.

Väisänen, Anne (2009) *Sisters - Monikulttuurisen tyttötyön hyvä käytäntö Helsingin Tyttöjen Talolla®*. Mallinnus RAY:lle.

SEKSUAALIKASVATUS

Sukupuolisensitiivinen seksuaalikasvatus pohjautuu laajaan kuvaan seksuaalisuudesta yksilön sisäisenä ominaisuutena. Arvostetuksi ja rakastetuksi tulemisen tarpeet, läheisyyden, hellyyden sekä kosketuksen tarve on osa jokaista ihmistä. Seksuaalisuus nuoruusiässä on hämmennystä, haavoittuvuutta, tunnemyrskyjä, pohdintoja ja kompastelua sekä naiseuden ja mieheyden työstämistä. Oleellista on keskeneräisyyden hyväksyminen ja sen arvostaminen. Tytöt tarvitsevat malleja puhua seksuaalisuudesta itsetuntoa ja minäkuva vahvistavana voimavarana. Nuoruudessa luodaan käsitys siitä mitä seksuaalisuus on ja miten sitä voi toteuttaa. Täten rakentuu käsitys olenko riittävän hyvä ja arvokas sekä suojaamisen arvoinen. Seksuaalikasvattajan on erityisen tärkeää muistaa, että tehtävässään hän varmasti välittää omat mallinsa naiseudesta ja mieheydestä sekä myös omat asenteensa suhteessa erilaisuuteen, nautintoon ja kykyyn sietää keskeneräisyyttä. Hän välittää tapansa osoittaa tunteita ihmissuhteissa. Seksuaalikasvattajana oman seksuaalisuuden kohtaaminen, omat asenteet, empatiakyky sekä tiedot ja taidot seksologian alueella ovat perusta jolle ammatillinen työskentely rakentuu. On tärkeää omata kyky kuunnella ja rohkeus kuulla, mitä nuori viestittää sekä kyky vastaanottaa tunnetason viestejä – usein ne ovat sanattomia, peiteltyjä ja ristiriitaisia. (Heidi Simola, Helsingin Tyttöjen Talo)

Seksuaalikasvatus on ollut tärkeä teema tyttötyössä jo 2000-luvun alkupuolelta saakka. Tässä osiossa esitellään muutamia näkökulmia seksuaalikasvatukseen ja pohditaan, miten sitä on lähestytty ja miten sitä voisi lähestyä tyttötyössä.

Kuten muussakin tyttötyössä, myös seksuaalikasvatuksessa on tärkeää lähteä liikkeelle tyttöjen omasta arkipäivästä ja kokemusmaailmasta. Seksuaalikasvatuksessa pohditaan nuoren oman sukupuolen ja seksuaalisuuden ilmaisemisen tapoja: sitä mitä merkitsee olla sukupuolestaan ja kuinka sen voi kokea monin eri tavoin. Tyttöjä ja nuoria naisia tuetaan itsen hyväksymiseen ja omien vahvojen puolien löytämiseen. Jokaisella nuorella on oma kokemushistoriansa, jonka merkitystä sukupuolen kokemiselle ja seksuaalisuudelle voidaan selvittää tukemalla nuorta pohtimaan tunteitaan, kokemuksiaan ja ajatuksiaan. Voidaan keskustella yhdessä myös esimerkiksi siitä, millainen koskettaminen on miellyttävää ja millainen ei. Tärkeää on auttaa nuorta tunnistamaan ja luottamaan omiin tuntemuksiinsa.

Seksuaalikasvatus olisi hyvä ymmärtää tyttötyössä laajasti. Sukupuolisuuteen ja seksuaalisuuteen liittyviä asioita voidaan käsitellä osana monenlaista ryhmätoimintaa mediaryhmistä nuorten äitien ryhmiin ja monikulttuurisiin tyttöryhmiin. Myös osana avointa toimintaa voidaan järjestää esimerkiksi teemailtoja liittyen seksuaalisuuteen ja seurusteluun. Seksuaalikasvatus tähtää tytön kokonaisvaltaiseen kohtaamiseen ja korostaa sitä, että seksuaalisuus nivoutuu kaikille elämän osa-alueille. Seksuaalikasvatuksessa ei puhuta ainoastaan seksistä, vaan kokonaisvaltaisesti tunteista, ihmissuhteista, kehollisuudesta, oman itsen hyväksymisestä ja omien rajojen tunnis-

tamisesta. Seksuaalikasvatukseen liittyy keskeisesti vuorovaikutus- ja tunnetaitojen kehittäminen.

Kuten Katriina Bildjuschkin ja Susanna Ruuhilahti toteavat, seksuaalikasvatuksen tulisi nostaa seksuaalioikeudet, moninaisuus sekä seksuaalisuuden eri ulottuvuudet keskiöön. Se on lähellä nuorten arkea, huomioi heidän ikä- ja kehitystasonsa ja toteutuu sukupuoli- ja kulttuurisensitiivisellä otteella. (Bildjuschkin & Ruuhilahti 2010) Tyttö-tutkija Sanna Aaltosen mukaan seksuaalisuus on yhteiskunnassamme keskeinen tapa määritellä tyttöyttä ja naiseutta – usein kuitenkin heteroseksuaalisesta näkökulmasta sekä seksiä ja seksikkyyttä korostaen. Tyttöjen kohdalla seksuaalisuutta tarkastellaan myös usein varsin ongelmalähtökohtaisesti ottamatta huomioon halun tai nautinnon näkökulmia. (Aaltonen 2011, 270) Seksuaalikasvatuksella onkin tyttötyössä tärkeä paikka moniulotteisen ja kokonaisvaltaisen näkökulman nostamisessa esiin. Se nostaa esiin nuorten tunteet, oikeudet ja rajat – ennen kaikkea oikeuden olla tyytyväinen omaan vartaloon ja määrittää omat rajansa.

Konkreettisimmillaan seksuaalikasvatus voi olla tyttötyön toimipisteessä toimiva seksuaalineuvojan ja/tai seksuaaliterapeutin vastaanotto, johon tytöt voivat tulla matalan kynnyksen periaatteella helposti ja aikaa varaamatta käymään. Vastaanottoa voidaan rahoittaa esimerkiksi yhteistyössä paikkakunnan terveystoimen kanssa. Osalla Tyttöjen Taloista toimii Pop In -vastaanotto, jossa voi keskustella seksuaalisuuteen ja sukupuoliin liittyvistä kysymyksistä ja saada tietoa ehkäisystä. Seksuaalineuvontavastaanotolla voi tehdä raskaustestin ja seksitautitestejä tai jutella seurustelusta, seksistä ja seksuaaliterveydestä. Vastaanotosta ohjataan tyttöjä aina myös tarvittaessa muihin verkostoihin. Tyttöjen Talolla on myös perustettu vertaistukeen perustuvia tyttöryhmiä seksuaalista kaltoinkohtelua tai väkivaltaa kokeneille tytöille. Helsingin Tyttöjen Talolla seksuaalisen väkivaltatyön työmuodossa toteutuu vertaist ryhmien ohella myös yksilötuki sekä tytöille että heidän huoltajilleen.

Oma keho, omat rajat

Ihmisen minäkuva, itsetunto ja identiteetti rakentuvat suurelta osin kehollisuuden kautta. Hyvä kosketus ja läheisyys ovat tärkeitä lapsen kasvussa, jotta hän voi muodostaa turvallisen ja omakohtaisen kokemuksen kehollisuudesta. Usein ajatellaan, että niin sanotusti minuudesta irti oleva keho on alttiimpi hyväksikäytölle ja rajojen loukkaukselle (Bildjuschkin & Ruuhilahti 2010, 37). Jos ei arvosta omaa kehoaan, on vaikeaa arvostaa myöskään toisten kehollisuutta ja rajoja.

Kehotietoisuudella viitataan siihen, että ihminen on psyko-fyysis-sosiaalinen kokonaisuus: tunteet tuntuvat ja vaikuttavat kehollisesti. (Lankinen 2011, 18) Tyttötyöntekijä voi ohjata nuoria tunnetaitojen kehittymisessä ja tunteiden tunnistamisessa, mikä on erityisen tärkeää seksuaalikasvatuksessa. Mari Lankinen on määritellyt Voimaneidot-kirjassa tunnepedagogiikkaa lapsen ja nuoren sosio-emotionaalista kasvua huomioivana toimintatapana, jonka avulla kasvattaja ”tukee nuoren tunteiden haltuunottoa ja rohkaisee häntä ilmaisemaan tunteitaan” (Lankinen 2011, 15). On tärkeää, että nuoria ohjataan tunnistamaan, nimeämään, ottamaan haltuun ja ilmaisemaan tunteitaan

rakentavalla tavalla.

Seksuaalisuus on nuorille yksi herkimmistä – ja samalla myös yksi eniten kiinnostavista – osa-alueista. Tämän vuoksi ikäryhmälle sopiva tieto, ohjaus ja harjoitus omien rajojen pohtimisesta ja määrittelemisestä onkin erittäin tärkeää. Seksuaalikasvatuksessa on keskeistä tuoda esiin näkökulmaa jokaisen oikeudesta määritellä itse omat tapansa olla seksuaalinen. Jokaisella tytöllä on oikeus – ja myös velvollisuus – pitää huolta omasta kehostaan sekä opetella tunnistamaan tunteitaan ja tuntemaan omat rajansa. Tämän lisäksi tulee myös oppia kunnioittamaan toisten rajoja. Häirintä tai rajojen ylittäminen ei saa olla sallittua missään olosuhteissa. Yhtä tärkeää on kuitenkin myös huomioida se, että tilanteen ja henkilön ollessa oikea, saa sanoa myös ”kyllä”. Liikaa kielteisyyttä tulee välttää – seksuaalisuus ja siihen liittyvät tunteet ovat parhaimmillaan suuri myönteinen voimavara (Lankinen 2011, 34–35, 41).

Vuorovaikutteiset tyttöryhmät ovat paikkoja, joissa tytöt voivat keskustella ja jakaa kokemuksiaan näistä teemoista sekä saada ajantasaista tietoa seksuaalisuudesta ja seksuaaliterveydestä. On tärkeää, että nuoret saisivat tunteen siitä, että he voivat itse vaikuttaa omaan elämäänsä sekä tehdä omia, itselleen sopivia valintoja seksuaalisuuden ja seksuaaliterveyden suhteen (Bildjuschkin & Ruuhilahti 2010, 13).

Seksuaalisen häirinnän, ahdistelun ja väkivallan kokemukset ovat teemoja, joihin tyttötyöntekijä saattaa törmätä. Esimerkiksi Kouluterveyskyselyn (2011) perusteella seksuaalisen häirinnän kokemukset ovat luultua yleisempiä nuorten yhteisöissä. On tärkeää, että ohjaaja herkistyy itse tunnistamaan seksuaalisen häirinnän ja väkivallan kokemuksia, on rohkea ottamaan niitä puheeksi ja myös valmis vastaanottamaan tietoa. Tapahtunutta selvitetään nuoren kanssa yhdessä. Ohjaajan tulee myös tietää miten hän voi tarvittaessa ohjata tytön eteenpäin. On tärkeää kertoa avoimesti nuorelle, että esimerkiksi lastensuojeluun on tehtävä ilmoitus, jos hän on alaikäinen.

Varsinaiseen seksuaaliseen väkivaltatyöhön työntekijällä pitäisi olla esimerkiksi seksuaalineuvojan tai -terapeutin tutkinto. Väkivaltatyön vertaisryhmät ovat strukturoituja ja ammatillisesti ohjattuja ryhmiä, joiden ohjaaminen vaatii myös traumatyön ymmärrystä. Seksuaalista väkivaltaa kohdanneen tytön kanssa työskenneltäessä on tärkeää oikeuttaa nuoren tunteet ja sanoittaa niitä. Ohjaajan tehtävänä on olla läsnä, rohkaista ja luoda tulevaisuuden toiveita. Moni tulee jo autetuksi, kun saa luvan puhua asiasta ja kokee tulevansa kuulluksi. Nuorelle tulee kertoa myös hänen oikeudestaan puolustaa omaa koskemattomuuttaan. Ohjaajan tehtävänä on tukea ja ohjata nuorta hakemaan oikeutta tilanteissa, joissa koskemattomuutta on loukattu. Seksuaaliseen väkivaltatyöhön kuuluu myös yksilöllinen tuki rikosprosessissa.

Kaltoin kohtelua kokeneelle tytölle on tärkeää viestittää, että hän ei ole vain trauma tai koettu väkivaltalta, vaan että hänellä on voimavaroja ja oikeus tulevaisuudessa myönteisiin suhteisiin ja kokemuksiin. Arjessa pysymistä tuetaan ja nuorta kannatellaan. Nuori selviää usein autetuksi, kuulluksi ja kohdatuksi tulemisen kokemuksella eteenpäin.

Seksuaalinen kontrolli ja maine

Seksuaalisuudella on tärkeä rooli tyttöyden ja naiseuden määrittelyssä yhteiskunnassamme. Usein puhutaan seksualisoituneesta mediakulttuurista, jonka kautta yksityinen ja intiimi ovat lomittuneet osaksi jokapäiväistä kuvakulttuuria – esimerkiksi mainonnan tai tositv:n kuvastoja. On kuitenkin varottava, ettei ylikorosteta ongelmanäkökulmaa, sillä sen kautta helposti uhritetaan tyttöjä ja vähennetään käsitystä heidän toimijuudestaan. On myös syytä suhtautua kriittisesti siihen, että seksuaalisuudesta tai seksuaalikasvatuksesta tulee usein helposti niin sanottu ”tyttökysymys”, eikä poikien seksuaalikasvatukseen kiinnitetä yhtä paljon huomiota (Honkasalo 2011, 176).

Tyttötyössä on tärkeää avata yhteiskunnassamme yleisiä odotuksia ja malleja tyttöjen seksuaalisuudesta ja seksuaalisesta käyttäytymisestä. Erään näkemyksen mukaan tyttöjen on arjessa tasapainoitava kahtalaisten vaatimusten välillä – yhtäältä heiltä vaaditaan seksuaalista viehättävyyttä ja haluttavuutta, mutta toisaalta ”kunnon tyttö” ei kuitenkaan saa olla ”liian” seksuaalinen tai aktiivinen. (Aaltonen 2011, 279) Tämä merkitsee tytöille vaatimusta vahvaan itsekontrolliin, joka näkyy myös tyttöyhteisöissä ja ystävyys-suhteissa. Tytöt kontrolloivat ja arvioivat myös toisiaan ”hyvän” ja ”huonon” tytön ääripäiden kautta.

Maine on keskeinen väline ja puhetapa, jonka kautta tyttöjä arvioidaan ja heidän toimintaansa kontrolloidaan. Samalla rakennetaan määritelmää hyväksyttävästä heteroseksuaalisuudesta. Tutkimuksissa on huomattu, että huonon tytön tai huoran maineen voi saada millä tahansa tavalla normeista, tavallisesta, poikkeava tyttö. Esimerkiksi äänekkästä tai räväkästi käyttäytyvää tyttöä tai hyvin koulussa menestyvää ja etevää tyttöä saatetaan nimitellä huoraksi viittaamatta lainkaan tytön seksuaaliseen aktiivisuuteen. Maineen kautta tehtävää luokittelua tehdään näin ollen niin ulkonäön kuin käyttäytymisenkin perusteella. Helena Saarikoski on tutkinut ulkonäköön liittyviä tekijöitä, joihin liittyen tytöt ovat kokeneet huorittelua. Näihin piirteisiin kuuluvat muun muassa pukeutuminen ”liian paljastaviin” vaatteisiin, tietynlaiset kampaukset ja meikki. Tytöille asetettavista ristiriitaisista vaatimuksista kertoo se, että meikkaamaan opetteleminen liittyy keskeisenä osana tyttökulttuuriin, mutta meikkiä ei saa käyttää ”väärällä tavalla”. (Saarikoski 2001.)

Maineen kautta tyttöjen (seksuaaliselle) käyttäytymiselle asetetaan huomattavasti poikien käyttäytymistä tarkempia rajoja. Tätä sukupuolittavaa käytäntöä voidaan kutsua kaksoisstandardiksi. Nuorten seksuaalisen käyttäytymisen kaksoisstandardi näkyy siinä, että aktiivinen seksuaalisuus saattaa tyttöjen kohdalla johtaa maineen menettämiseen ja sulkemiseen yhteisöstä siinä missä se nähdään poikien kohdalla usein myönteisenä asiana (Saarikoski 2001; Ambjörnsson 2004; Aaltonen 2006). Käsitukset hyvästä ja huonosta maineesta ohjaavat tyttöjä seksuaalisen (ja muun käyttäytymisen) itsekontrolliin, jonka kautta vastuu seksuaalisesta aktiivisuudesta siirtyy usein yksinomaan tytöille. (Saarikoski 2001, Driscoll 2002).

Tyttötutkimuksissa ”huoraksi” leimaamista on lähestytty oleellisena sosiaalisen kontrollin muotona. Maine menettämisen uhka säätelee tyttöjen käyttäytymistä, ja

asettaa normit, joihin kunnollisen tytön tulisi mahtua. Tytön maine lomittuu yhteiskuntaluokkaan ja etniseen taustaan. Ruotsalainen tyttötutkija Fanny Ambjörnsson on huomannut, että huono maine ja ”huorittelu” liittyy erityisesti työväenluokkaisein tyttöihin (Ambjörnsson 2004). Suomessa esimerkiksi venäläistaustaiset tytöt saattavat kokea huorittelua huomattavasti enemmän kuin kantasuomalaiset tytöt. (Souto 2011) Mainepuheen kautta huoriteltu tyttö saatetaan sulkea yhteisön ulkopuolelle tai ainakin hänen pitää kamppailla säilyttääkseen entisen asemansa.

Rasismi kietoutuu erityisesti tyttöjen ja naisten kohdalla tiiviisti seksuaalisuuteen (Honkasalo 2011, 177). Monikulttuurisen taustan omaavien tyttöjen kohdalla puhutaan maineen sijaan usein kunnian käsitteestä, jonka kautta tytölle soveliaista (seksuaalista) käyttäytymistä kontrolloidaan yhteisöllisesti.⁶ Kunniakysymykset ovat aiheuttaneet Pohjoismaissa viime vuosina paljon moraalista paniikkia muistuttavaa mediakeskustelua, jossa maahanmuuttajatyttöjen omat käsitykset ja ääni jäävät usein kuulumattomiin. Onkin tärkeää olla tarkkana, ettei maahanmuuttajatyttöjä määritellä pelkästään seksualisoituneen huolipuheen kautta. Tällöin muodostuu usein kuva tietämättömistä ja alistetuista monikulttuurisista tytöistä, ns. suomalaisten tyttöjen vastakohdasta. Veronika Honkasalo onkin huomauttanut, että yllirajaista (seksuaali)kasvatusta, joka huomioi sekä ns. maahanmuuttajatyttöt että kantasuomalaiset tytöt, olisi hyvä olla enemmän (Honkasalo 2011).

Kunnian kaltaisia teemoja on tärkeää huomioida ja avata tyttötyössä. jossa on mahdollista päästä lähelle tyttöjen omia käsityksiä, mielipiteitä ja ristiriitaisiakin tunteita näistä teemoista. Tämä toteutuu sukupuolisensitiivisessä seksuaalikasvatuksessa tyttötyön toimipisteissä, kuten Tyttöjen Taloilla. Seksuaalisuuden mediaesitykset, maineen ja huoraksi leimaamisen merkitys nuorten yhteisöissä, häpeän kietoutuminen seksuaalisuuteen tai tyttöjen ja poikien kohtaamat sukupuolitettut käyttäytymismallit ja -odotukset ovat teemoja, joita on hyvä käsitellä tyttöryhmissä esimerkiksi ryhmäkeskusteluissa tai toiminnallisten harjoitusten kautta.

Sukupuolen ja seksuaalisuuden moninaisuus

Seksuaalisuus muokkautuu perimän, ympäristön, kulttuurin ja henkilökohtaisten kokemusten vaikutuksesta, ja se on jokaiselle ihmiselle kokemuksellinen ja ainutlaatuinen asia (Bildjuschkin & Ruuhilahti 2010, 26). Seksuaalikasvatuksessa on tärkeää korostaa yksilöllisyyttä ja sitä, että jokainen kehittyy omaan tahtiinsa. Nuorten yhteisöissä ”normaaliuden” pohtiminen ja itsen vertaaminen muihin on yleistä. Nuoret kysyvät usein esimerkiksi Helsingin Tyttöjen Talon nettikyselypalstalla, onko heidän kehitysasteensa, seurustelunsa/seurustelemattomuutensa tai seksuaalinen kokeneisuutensa/kokemattomuutensa ”normaalia”. Nuorten yhteisöissä saattaa usein olla käsityksiä siitä, että ”kaikki muut ovat jo seurustelleet tai harrastaneet seksiä”.

Kuten Katriina Bildjuschkin ja Susanna Ruuhilahti (2010) toteavat, seksuaalisuuteen liittyy tiiviisti sukupuolen kokeminen eli tapa, jolla koetaan itsensä miehenä, naisena tai inter- tai transsukupuolisena ihmisenä – tai yksilönä, joka ei näihin kategorioi-

6 Ks. kunniakeskusteluista esim. ihmisoikeusliiton internet-sivut: www.ihmisoikeusliitto.fi

hin sovi. Tyttötyössä on tärkeää huomata sukupuolisuuden moninaisuus ja se, että sukupuoli-identiteetti on muuttuva ja kehittyvä asia. Sukupuolen moninaisuuteen kuuluu se, että sukupuolen kokeminen ei tyhjenny esimerkiksi sukupuolielimiin tai sosiaalisen sukupuolen ilmentämisen tapaan. On useita eri tapoja toteuttaa ja tehdä sukupuolta, feminiinisyyttä ja/tai maskuliinisuutta – tyttö voi olla maskuliininen tai poika feminiininen.

Kun julkisessa keskustelussa puhutaan tyttöjen seksuaalisuudesta, oletetaan se usein varsin yksioikoisesti heteroseksuaalisuudeksi. Yhteiskuntamme on rakentunut pitkälti mies-nainen-kahtiajaon ympärille, mikä pätee niin työelämään, arvoihin, asenteisiin kuin harrastuksiinkin. Roolimallit ovat edelleen usein varsin ahtaita. (Kilpiä 2010, 66) Voidaankin puhua heteronormatiivisuudesta (seksuaalisuus) tai cis-normatiivisuudesta (sukupuoli), millä tarkoitetaan sitä, että jako kahteen sukupuoleen ja heteroseksuaalisuus määrittävät normina, tavallisena, ja ei-heteroseksuaaliset nuoret joutuvat (usein kielteisen) erityishuomion kohteeksi. Vaihtoehtoisesti heitä ei oteta huomioon ollenkaan ja he jäävät näkymättömiin.

Tyttötyöntekijän on hyvä huomata, että esimerkiksi perustelut tyttötyön toimipisteistä paikkoina, joissa ei ole ihastumisia tai seurustelusuhteita, eivät päde kaikkiin tyttöihin. Tyttötyön toimipisteessä voi syntyä ihastumisia, rakastumisia ja parisuhteita aivan kuin missä tahansa muussakin nuorten yhteisössä. Ohjaajan onkin tärkeää kiinnittää huomiota siihen, miten hän puhuu seurustelun, rakastumisen ja seksin kaltaisista asioista. Oletetaanko esimerkiksi, että kaikki ryhmän tytöt ovat kiinnostuneita pojista?

Ei-heteroseksuaalisten nuorten on usein vaikeaa kertoa seksuaalisesta suuntautumisestaan vanhemmille, koulussa tai kaveriyhteisöissä. Melko harvat ei-heteroseksuaaliset nuoret elävät täysin avoimesti (Lehtonen 2002, 151). On kuitenkin tärkeää, että nuoret löytäisivät paikkoja, joissa puhua avoimesti seksuaalisuudestaan. Voisivatko tyttötyön toimipisteet olla juuri tällaisia paikkoja?

Tyttöjen kulttuurinen tausta saattaa joskus vaikuttaa siihen, miten he kokevat ja mitä ajattelevat sukupuolisuudesta ja seksuaalisuudesta. Monikulttuurisia nuoria ei useinkaan huomioida seksuaalikasvatuksen oppaissa, eikä koulun seksuaalikasvatus-tunneilla välttämättä aina osata ottaa huomioon kulttuuritaustan mukanaan tuomia erityispiirteitä. Tyttötyössä on huomattu, että tyttöryhmä voi olla oivallinen paikka, jossa eri taustoista tulevien tyttöjen on helpompaa puhua yhdessä seurusteluun ja seksuaalisuuteen liittyvistä asioista, kuin esimerkiksi koululuokissa, joissa on myös poikia. Helsingin Tyttöjen Talo, Metropolia ja THL ovat vuonna 2009 koonneet monikulttuurisille tytöille suunnatun oppaan *Tytöstä naiseksi: Vastauksia monikulttuuristen tyttöjen kysymyksiin*.

Mitä käytännössä?

On tärkeää, että seksuaalikasvattajalla on uskallusta, halua ja taitoa pohtia sukupuolisuutta ja seksuaalisuutta yhdessä nuorten kanssa. Tämän lisäksi tarvitaan ajankoh-taista tietoa nuorten maailmasta. Seksuaalikasvattajan tulee myös itsekin pysähtyä

pohtimaan ja reflektoida omia käsityksiään seksuaalisuudesta, ihmissuhteista ja tunteista. (Bildjuschkin & Ruuhilahti, 19–23)

Yleisellä tasolla seksuaalikasvatusta voi tehdä tyttötyöntekijä, joka on itse pohtinut ja reflektoinut edellä mainittuja asioita. Tällöin seksuaalikasvatus voi käsittää esimerkiksi seurustelun, omien rajojen, tunteiden ja itsetuntemuksen kaltaisia teemoja.

Seksuaalikasvatuksen syvällisempään ja ammatillisempaan tekemiseen on hyvä olla seksuaalineuvojan, seksuaaliterapeutin, terveydenhoitajan tai kättilön koulutus. Seksuaalista väkivaltatyötä voi tehdä vain siihen erikoistunut työntekijä.

Voit pohtia alla olevia harjoituksia esimerkkeinä, kun alat suunnitella seksuaalikasvatusta. Muista, että suurin osa harjoituksista vaatii turvallisen ryhmän, jossa luottamus ryhmäläisten kesken on jo muodostunut. Valitse harjoituksia, joita voisit itsekkin tehdä luontevasti ja joiden kanssa olet kotonasi. Muista myös, että harjoituksiin osallistuminen on aina vapaaehtoista! Paljon lisää harjoituksia löydät osion lopussa olevasta lähdeluettelosta.

Nimettömät kysymykset

Kootaan ryhmässä tytöiltä nimettömiä kysymyksiä pienille lapuille. Kysymykset voivat liittyä seksiin, seksuaalisuuteen, seurusteluun, naiseuteen, tunteisiin jne. Kootaan kysymykset yhteen ja pohditaan vastauksia yhdessä ryhmässä keskustellen. Monet tytöt rohkaistuvat näin kysymään sellaisiakin asioita, joita eivät olisi suoraan uskaltaneet kysyä.

Omat rajat

Harjoituksen tarkoituksena on herättää tytöt pohtimaan omia rajoja ja niiden hahmottamista. Jaetaan ryhmän tytöt pareiksi. Parit asettuvat seisomaan vastakkaisille puolille huonetta. Toinen parista kuvittelee, että toinen on esimerkiksi paras ystävä, poika- tai tyttöystävä, tuntematon aikuinen, tuttu nuorisotyöntekijä jne. Toinen lähtee kävelemään hitaasti kohti toista. Paikallaan pysyvä tyttö sanoo ”Stop”, kun toinen on sopivalla etäisyydellä – ei liian lähellä eikä liian kaukana. Harjoitus puretaan keskustellen: millaiselle etäisyydelle päästän eri ihmisiä? Miksi? Missä omat rajat kulkevat? Miksi omia rajoja on tärkeää miettiä ja miten niitä voidaan vetää?

Oman tahdon ilmaiseminen

Harjoituksen tarkoituksena on opetella ilmaisemaan omaa tahtoa ja sanomaan ”ei”. Jaetaan ryhmän tytöt pareiksi. Tehtävänä on, että toinen parista yrittää käskä ja toinen vastustaa. Harjoitus aloitetaan ja lopetetaan siten, että seistään vastakkain rauhallisesti – tilanne siis ”rauhoitetaan” aina välissä. Tytöt asettuvat seisomaan vastakkain ja laittavat kädet toistensa harteille. Toinen parista työntää ja toinen pistää vastaan – kuitenkin niin, ettei kumpaakaan satu. Toinen parista huutaa käskyn ja

toinen huutaa vastaan. Käskypareja voivat olla esimerkiksi ”tule – en tule!”, ”ota – en ota!” tai ”mene – en mene!” Tyttöjen kanssa voi keksiä myös uusia käskypareja.

Harjoitus (Ärjäisy) on Mari Lankisen kirjoittamasta Voimaneidot-kirjasta.

Rakkauden puu

Jokainen tyttö piirtää käden kuvat isolle paperille. Toiseen käteen kirjoitetaan, mitä kaunista minussa on (ulkomuoto) ja toiseen hyvä ominaisuus itsessä. Kädet muodostavat puun juuret. Runko tehdään esimerkiksi paperisuikaleista tai piirtämällä, samoin lehdet rungon ympärille. Lehdet ovat sydämien ja lehtien muotoisia. Sydämeen kirjoitetaan ensimmäinen asia, joka rakkaudesta tulee mieleen. Lehteen kirjoitetaan ensimmäinen asia, mikä tulee mieleen sanasta seksi. Puun yläpuolella on aurinko, jonka säteisiin kirjoitetaan, mikä elämässä on parasta juuri nyt. Pilviin kirjoitetaan unelmia, ja pilvet kiinnitetään auringon ympärille.

Harjoitus on Upea minä -tyttötyökansioista (Setlementtinuorten liitto ry.).

Lähteet

Aaltonen, Sanna (2006) *Tytöt, pojat ja sukupuolinen häirintä*, Helsinki: Yliopistopaino ja Nuorisotutkimusseura/Nuorisotutkimusverkosto.

Aaltonen, Sanna (2011) Tytöt ja maine, teoksessa Karoliina Ojanen, Sanna Aaltonen & Heta Mulari: *Entäs tytöt: Johdatus tyttötytötkimukseen*, Tampere: Vastapaino, 269–304.

Ambjörnsson, Fanny (2008) *I en klass för sig: Genus, klass och sexualitet bland gymnasietjejer*, Stockholm: Ordfront.

Bildjuschkin, Katriina & Ruuhilahti, Susanna (2010, toim.) *Selkee!* Turku: Turun kaupunki, Sosiaali- ja terveystoimen julkaisuja.

Driscoll, Catherine (2002) *Girls: Feminine Adolescence in Popular Culture and Cultural Theory*, New York: Columbia University Press.

Honkasalo, Veronika (2011) *Tyttöjen kesken: Monikulttuurisuus ja sukupuolten tasa-arvo nuorisotyössä*, Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto.

Karla, Aino, Kytöaho, Heidi & Laurén, Mariam (2009) *Tytöstä naiseksi: vastauksia monikulttuuristen tyttöjen kysymyksiin*, Helsinki: Tyttöjen Talo, Metropolia & Terveystoimen ja Hyvinvoinnin Laitos. Ladattavissa osoitteesta: http://www.thl.fi/fi_FI/web/kasvunkumppanit-fi/lait_ja_oppaat/kouluterveydenhuolto/esitteet_nuorille

Kilpiä, Juha (2010) Sukupuoliroolit ja normatiivisuus – elämä on aina enemmän, teoksessa Bildjuschkin, Katriina & Ruuhilahti, Susanna (toim): *Selkee!* Turku: Turun

kaupunki, Sosiaali- ja terveystoimen julkaisuja, 65–69.

Lankinen, Mari (2011) *Voimaneidot: Opas tyttöjen oman voiman haltuunoton ja aggression hallinnan tukemiseen*, Helsinki: Terapeda, Kalliolan Nuoret ry ja Setlementtinuorten liitto.

Lehtonen, Jukka (2002) Kaapissa avoimesti ja piilossa julkisesti, teoksessa Sanna Aaltonen & Päivi Honkatukia (toim.): *Tulkintoja tytöistä*, Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 148–165.

Souto, Anne-Mari (2011) *Arkipäivän rasismi koulussa: Etnografinen tutkimus suomalais- ja maahanmuuttajanuorten ryhmäsuhteista*, Helsinki: Nuorisotutkimusseura.

Upea Minä -tyttöprojekti: Tyttötyökansio (2001) Helsinki: Setlementtinuorten liitto ry.

Nettimateriaalia:

Sivut, joilta löytyy Helsingin Tyttöjen Talolla kehitettyä seksuaalikasvatusmateriaaleja ja paljon toiminnallisia harjoituksia tunne- ja seksuaalikasvatukseen:
www.kylmalevy.fi

THL:n sivujen seksuaalikasvatusmateriaaleja:
www.thl.fi/fi_FI/web/fi/aiheet/tietopaketit/amis/seksuaaliterveys/seksuaalikasvatus

NUORET ÄIDIT

Nuoret äidit -toiminta on kaikilla Tyttöjen Taloilla tärkeä ja yhteiskunnallisesti merkittävä työmuoto. Nuorena äidiksi tuleminen tarkoittaa sitä, että oman aikuistumisprosessin rinnalle ja lomaan tulee äidiksi kasvamisen prosessi. Tyttötyössä vahvistetaan nuoren äidin ja lapsen välistä vuorovaikutusta ja tuetaan nuoren kasvua kohti myönteistä äitiyttä esimerkiksi keskustelun, vertaistuen, ryhmätoiminnan, avoimen äititoiminnan ja neuvonnan kautta.

Teiniäitiys ilmiönä

Teini-iässä raskaus voi olla suunnittelematon yllätys, mutta yhtä lailla se voi olla harkittu valinta, toteutettu unelma tai pyrkimys ratkaista elämäntilanteen asettamia haasteita. Teiniäidit ovat heterogeeninen joukko ja jokaisella teiniäidillä on oma ainutlaatuinen elämänpolkunsä ja sen muovaama tapa nähdä, kokea ja tulkita maailmaa. Kaikkia teiniäitejä yhdistää kuitenkin se, että jokainen heistä käy läpi yhtä aikaa kahta merkittävää elämänvaihetta kasvaessaan samanaikaisesti aikuisuuteen ja vanhemmuuteen.

Suomessa teiniraskauksien määrä on kansainvälisesti katsottuna matala. Synnyttäjien keski-ikä on pitkään ollut noin 30 vuotta (30,1 vuotta vuonna 2010)⁷. Koska iältään nuoret äidit ovat marginaalinen ilmiö Suomessa, tarvitsevat he myös juuri heille kohdennettua tukea.

Teiniäitiyden kielteiset lyhyt- ja pitkittäisvaikutukset on tiedostettu usean vuosikymmenen ajan. Aiemmin nämä ongelmat on tulkittu useimmiten äidin nuoresta iästä johtuviksi, mutta 2000-luvulla teiniäitiyteen liitettyjä ongelmia on alettu tulkita myös moninaisten sosioekonomisten taustatekijöiden aiheuttamiksi. Näitä taustatekijöitä ovat mm. äidin heikko sosiaalinen tilanne, päihteiden käyttö ja riittämätön sosiaalinen tuki. Seurannaisongelmien taustalla ovat usein samat tekijät, jotka ovat johtaneet raskaaksi tulemiseen ja näiden samojen tekijöiden katsotaan vaikuttavan nuoren äidin ja lapsen hyvinvointiin myöhemminkin. Kaiken kaikkiaan teini-ikäiset äidit ovat 20–35-vuotiaisiin naisiin verrattuna suuremmassa vaarassa kohdata niin terveydellisiä kuin sosiaalisia jälkiseuraamuksia sekä erityisiä haasteita opiskelussa ja työelämään siirtymisessä. (Halonen & Apter 2010)

Yleisessä keskustelussa ja mediapuheessa nuorten äitiys näyttäytyy usein jollain tavoin ongelmallisena (Kelhä 2009). Osin ongelmia nähdään nuorten kyvyssä vastata

7 Teini-ikäisten synnytyksien määrä on koko 2000-luvun ajan ollut jatkuvasti alle 3,5 % kaikista synnyttäjistä (vaihteluväli 3,3–2,1 %) pienentyen tasaisesti viimeisten vuosien aikana. Suomessa on tavallisempaa saada lapsia yli 35-vuotiaana kuin alle 20-vuotiaana. Vuonna 2011 kaikista synnyttäjistä alle 20-vuotiaita oli 2,1 % ja yli 35-vuotiaita 18,7 %. Ks. THL. Perinataalilasto 2011.

syntyvän lapsen tarpeisiin, mutta monesti ongelmien katsotaan liittyvän nuorten äitien yhteiskunnalliseen asemaan. Eila Hirvonen nosti väitöstutkimuksessaan (2000) esiin monenlaisia ongelmia yleisessä suhtautumisessa nuoriin äiteihin. Ongelmallisena näyttäytyi muun muassa se, että nuori äiti ei ole noudattanut yhteiskunnassa vallitsevana esiintyvää normatiivista, kronologiseen ikään perustuvaa elämänkulkua. Perustaessaan perheen ennen kouluttautumista ja valmistumista ammattiin, nuoret äidit joutuvat usein turvautumaan yhteiskunnan tarjoamiin tukimuotoihin selviytyäkseen taloudellisesti. Yhteiskunnallisesta näkökulmasta heidän voidaan siten katsoa olevan kykenemättömiä täyttämään äitiyteen liittyviä huolenpidollisia ja moraalisia vaatimuksia (Niemelä 2005; Kelhä 2009; Hirvonen 2000).

Minna Kelhä tarkasteli väitöstutkimuksessaan nuorten (alle 20v) äitiyttä sekä koke muksellisena että yhteiskunnallisena ilmiönä. Kelhän tutkimuksessa nuorten äitiys näyttäytyi äitien itsensä kokemana pääosin varsin myönteisenä. Huolimatta yhteiskunnallisista paineista moni nuori äiti koki raskauden ja äitiyden positiiviseksi ja pal-kitsevaksi. Vaikka lapsen saaminen ei usein ollut suunniteltua, se ei myöskään ollut suuri järkytys. Äitiys tuli esiin nuorten äitien puheessa luonnollisena ja luontevana osana elämänkulkua ja aikuistumista. Hyvän äitiyden ehtoina pidettiin asioita, jotka eivät ole riippuvaisia elintasosta, koulutuksesta tai sosiaalisesta taustasta. Nuori ikä nähtiin hyvän äitiyden resurssina, ei sen esteenä. (Kelhä 2009).

Raskausajan ja synnytyksen osalta nuoret äidit eivät erotu merkittävästi tilastollisesta keski-odottajasta. THL:n perinataalitalaston vuodelta 2010 mukaan nuoret (19-vuotiaat tai sitä nuoremmat) odottajat hakeutuvat hieman keski-odottajaa myöhemmin äitiysneuvolaan, mutta he käyvät neuvolassa yhtä monta kertaa kuin muutkin odottajat. Heidän äitiyspoliklinikakäyntiensä määrä on niin ikään sama kuin muilla odottajilla. Nuorten äitien synnytyskomplikaatiot ovat harvinaisempia kuin vanhemmilla synnyttäjillä, mutta kivunlievitystä he käyttävät useammin kuin muut synnyttäjät.

Synnytyksen jälkeisen masennuksen esiintyvyydestä on tutkimuksissa ristiriitaisia tuloksia. Toisten tutkimusten mukaan masennusta ei esiinny teiniäideillä enempää kuin muillakaan äideillä, mutta vuoden kuluttua synnytyksestä teiniäideillä on jonkin verran enemmän psykosomaattista oirehdintaa kuin muilla samanikäisillä (Halonen & Apter 2010). Toisissa tutkimuksissa (esim. Cherniss & Herzog 1996) teiniäideillä taas todetaan olevan kohonnut riski masennukseen, syrjäytymiseen ja ongelmiin vuoro-vaikutussuhteessa lapsen kanssa. Samaisen tutkimuksen mukaan ne teini-ikäiset vanhemmat, jotka kokevat olevansa perheensä hyväksymiä ja tukemia sairastuvat masennukseen tukea saamattomia harvemmin, saavat muita paremmin opintonsa päätökseen ja kykenevät muita paremmin vastaamaan myös lastensa tarpeisiin.

Teini-ikäisen äidin tukemisessa perheen merkitys osana tukiverkostoa on keskeisessä roolissa. Monissa tutkimuksissa (Bunting & McAulie 2004; Halonen & Apter 2010) erityisen merkittävänä tekijänä teiniäidin pärjäämiselle nähdään teiniäidin suhde omaan äitiinsä. Äidin ja tyttären suhteeseen liittyy kuitenkin tyttären teini-iässä monesti erilaisia jännitteitä ja ristiriitoja, jotka esiintyessään väistämättä vähentävät suhteen myönteisiä vaikutuksia (Bunting & McAulie 2004). Vaikka kaikkein nuorimmille teiniäideille on tyypillistä turvautua omaan äitiin, etenkin keskinuoruudessa (15–18-vuotiaana) nuori saattaa käyttää raskautta myös hyväkseen autonomiatavoitteessaan,

ikään kuin lyömäaseena vanhempia vastaan (Halonen & Apter 2010).

Perhekeskeisellä lähestymistavalla voidaan vaikuttaa näihin perheen sisäisiin vuorovaikutusmalleihin. Myös lapsen isän mukaan ottaminen terapiaan tavalla tai toisella on tärkeää. Tutkimusten mukaan lapsen isän tarjoama tuen määrä korreloi niin ikään nuoren äidin kokemukseen vanhemmuudesta ja kyvystään olla äiti (Devito 2007). Myös muiden tärkeiden ihmisten tuominen keskusteluun on olennaista muun muassa äidin ja lapsen sosiaalisten verkostojen vahvistamiseksi. Lastenpsykologian ja biopsykologian professori Colwyn Trevarthenin (2001) mukaan lapsella on hyvä pohja kasvulle, mikäli hänellä on hyvän äitisuhteen lisäksi yksi tai useampi muu perheenjäsen tai läheinen, joka haluaa jakaa tätä yhdessäoloa, osallistuen ja elävöittäen olemassaolon hetkiä ja tarjoten näin vauvalle tyydyttäviä kokemuksia.

Aikuisuuteen ja äitiyteen kasvun risteysasemalla teiniäidin on otettava vastuu oman itsensä lisäksi myös syntyvästä lapsesta. Halosen ja Apterin katsauksen *Teiniraskauden ja -äitiyden moninaiset haasteet* (2010) mukaan teiniäitien lapsilla on monin tavoin kohonnut riski sekä fyysisille, psyykkisille että sosiaalisille ongelmille.⁸ On kuitenkin huomioitava, että varhaisnuorilla (12–15v), keskinuoruudessa (15–18v) äidiksi tulleilla ja myöhäisnuorilla (yli 18v) on kehitysvaiheestaan riippuen hyvin erilainen kyky kantaa vastuuta lapsesta. Lisäksi nuoren äidin henkilökohtainen tilanne ja elämänhistoria vaikuttavat merkittävästi hänen kykynsä toimia vanhempana.

Teinivanhemmuus ei ole este hyvälle vanhemmuudelle. Nuoren iän luomat rajoitukset asettavat lisähaasteita vanhemmuudelle, mutta nuorilla äideillä on usein myös ikään liittyvää joustavuutta sopeutua lapsen mukanaan tuomaan elämänmuutokseen. Teinivanhemmuuden sisältämien, sekä teiniäitiin itseensä että teiniäidin lapseen kohdistuvien, tilastollisten riskitekijöiden ennaltaehkäisemiseksi ja ylisukupolvisen ketjun katkaisemiseksi on kuitenkin merkittävää taata teiniäidille lapsineen riittävä psykososiaalinen tuki. Tässä usein haasteellisena näyttäytyvässä tilanteessa piilee myös merkittäviä muutoksen ja kasvun mahdollisuuksia. Raskausaikana voidaan vaikuttaa ainutlaatuisella tavalla äidin mielikuviin itsestään äitinä ja hänen suhtautumiseensa syntyvään lapseen (Brodén 2004). Myös nuoren oma persoonallisuus on vielä joustava, kun hän etsii elämänsä suuntaa, hakee erilaisia malleja ympäristöstään ja rakentaa identiteettiään (Erikson 1985). Sekä aikuisuuteen että vanhemmuuteen kasvun elämänvaiheille onkin yhteistä se, että ympäristö, asenteet ja tuki (tai tuen puute) vaikuttavat prosessiin merkittävästi. Sama koskee myös varhaista vauva-aikaa. Tarvittavan avun oikea-aikaisuus, helppo saatavuus ja matalakynnyksisyys ovatkin erityisen merkittäviä näissä käännekohdissa, joissa muutoksia tapahtuu nopeassa tahdissa ja nuoren jokapäiväisillä valinnoilla voi olla kauaskantoisia vaikutuksia sekä teiniäitiä itseään että hänen lastansa ajatellen.

8 Tilastojen valossa teiniäitien lapset ovat muun muassa alttiimpia onnettomuuksille ja myös väkivallan kuoleman riski on suurentunut. Onnettomuusherkkyyys korreloi äidin nuoreen ikään, puutteellisiin tietoihin lapsen kehittämisestä ja psykologiseen kypsymättömyyteen.

Varhainen vuorovaikutus

Ihminen on maailmassa toisten ihmisten kanssa. Jo ennen syntymäänsä sikiö on vuorovaikutussuhteessa äitiin, joka kantaa häntä kohdussaan. Äidin kautta sikiövauva on myös yhteydessä äitiä ympäröivään maailmaan. Sikiökaudella tämä vuorovaikutus tapahtuu ensisijaisesti kehollisena dialogina sikiön ja äidin välillä. Vauva kasvaa ja kehittyy tämän varhaisen vuorovaikutuksen varassa ja vauvan aivot rakentuvat dialogisesti, intersubjektiiviseksi elimeksi. Vauvan ollessa riittävän hyvän vuorovaikutuksen piirissä, syntyy turvallinen kiintymyssuhde, joka toimii kasvualustana hänen myöhemmille tavoilleen olla suhteessa itseen, muihin ja maailmaan.

Kiintymyssuhdeteorian kehittäjä Bowlby (1988) on kuvannut miten toistuvat kokemukset kiintymiskohteen kanssa muokkaavat vauvan käsityksiä itsestä; onko hän arvokas ja rakastettava, ovatko muut luotettavia ja käytettävissä, onko toiselta saatavissa lohtua ja turvaa (Kuusinen & Wahlström 2012, 171–213). Näistä kokemuksista lapsen mieleen syntyy sekä omaa että toisen käyttäytymistä koskeva malli, joka on pohja hänen tuleville vuorovaikutussuhteilleen (Stern 1985; Zeanah 1997).

Nämä psyykkisen organisoitumisen aikaisemmat muodot ovat myöhemminkin aina läsnä mielen toiminnassa; aikaisempien vuorovaikutustilanteiden muisto ohjaa nykyisiä vuorovaikutustilanteita, jotka puolestaan yhdessä aikaisempien kokemusten kanssa vaikuttavat tuleviin vuorovaikutustilanteisiin (Stern 1985; Zeanah 1997). Jokaisen äidin omat varhaiset vuorovaikutuskokemukset ovat siis osa äidin kokemusmaailmaa ja tulevat käyttöön, kun hän rakentaa suhdetta vauvaansa. Mikäli varhaisessa vuorovaikutuksessa on sukupolvelta toiseen siirtyviä ongelmia, saattaa tämä sukupolvien ketju tarvita katketakseen hoidollista puuttumista ja vuorovaikutushoitoa (Siltala 2003, 18). Äitien ja vauvojen kanssa työskennellessä onkin siis tärkeää hahmottaa varhaisvaiheen merkitys vauvan koko tulevaisuudelle ja tunnistaa ja hoitaa mahdollisimman varhaisessa vaiheessa vuorovaikutuksen häiriöt.

Äidin tehtävä on siis herkistyä vastaanottamaan vauvan varhaisia tunteita viesteinä, oppia lukemaan ne ja arvioida niitä sekä vastata niihin (Schulman 2003). Vauva myös käyttää äitiä tunteidensa sijoituspaikkana saadakseen helpotusta ja apua. Mikäli äiti kykenee vastaamaan näihin vauvan tarpeisiin tarkoituksenmukaisesti, tarjoaa hän vauvalle vakaan ja rauhallisen kasvuympäristön, jossa vauvan vaikeatkaan tunteet ja tunneilmaisut eivät saa ympäristöä pois tolaltaan tai horjuta tasapainoa liiaksi. Äidin kyky vastata näihin vauvan tarpeisiin luo pohjan lapsen tulevalle kyvyllä kestää tunteitaan ja oppia tunnistamaan ja ymmärtämään niitä (Schulman 2003, 76–77). Tämä äidin ja vauvan dialoginen prosessi tapahtuu yleensä luonnollisen vaistonvaraisesti ja vastavuoroisesti.

Hienovireinen vuorovaikutussysteemi äidin ja vauvan välillä on hyvin herkkä ja helposti haavoittuva. Kuitenkin jokainen häiriö tässä varhaisessa vuorovaikutussysteemissä luo myös mahdollisuuden korjaamiseen ja uudenlaisen vastavuoroisuuden löytymiseen. Osalla nuorista äideistä on omassa taustassaan turvaton kiintymyssuhde, vaille jäämistä ja varhaisen vuorovaikutuksen pulmia. Auttamalla teiniäitiä löytämään turvallisia tapoja toimia äitinä, huomaamaan vauvan kutsut vuorovaikutukseen ja vastaamaan

niihin tarkoituksenmukaisesti, autetaan sekä äitiä että vauvaa saamaan hyvät lähtökohdat yhteiseen elämään. Perheen lisäksi apuna voivat olla laajemmat perhesysteemit, isovanhemmat, toiset äidit ja isät, ystäväpiiri sekä yhteiskunnan tuottamat erilaiset palvelu-, tuki- ja hoitorakenteet (Siltala 2003, 17–18).

Teiniäidin tukeminen tyttötyössä

Tarkastelen seuraavaksi teiniäitien tukemista Helsingin Tyttöjen Talon nuoret äidit -toimintamuodon⁹ kautta, joka on tarkoitettu pääkaupunkiseudun alle 21-vuotiaille odottaville ja jo synnyttäneille äideille lapsineen. Toiminta on vakiinnuttanut asemansa Helsingin kaupungin virallisen palvelujärjestelmän täydentäjänä ja sitä toteutetaan yhteistyössä viranomaisstahojen kanssa, neuvoloiden ja sosiaalitoimen rinnalla. Toimintaa rahoittavat Helsingin kaupungin sosiaalivirasto ja Helsingin terveystakeskus. Työmuodossa työskentelee kaksi kokopäiväistä työntekijää ja työmuodolla on 2-4 kertaa vuodessa kokoontuva asiantuntijaryhmä, jossa on edustettuina Helsingin kaupungin sosiaaliviraston varhainen tuki ja kotipalvelu, lastensuojelu, perheneuvoloiden vauvaperhetyö, Helsingin kaupungin terveystakeskuksen äitiysneuvolat, Sofian vuorovaikutusyksikkö, Helsingin Ensikoti sekä Metropolia ammattikorkeakoulu.

Toiminnan tavoitteena on tukea nuorta aikuisuuteen ja vanhemmuuteen kasvun kaksishaasteessa, lisätä vanhemmuuden valmiuksia ja tukea perhettä hyvän varhaisen vuorovaikutussuhteen ja turvallisen kiintymyssuhteen synnyssä sekä edistää terveiden perhemallien muodostumista. Toimintaa toteutetaan sekä suljetuissa että avoimissa ryhmissä. Lisäksi jokaisella nuorella äidillä on mahdollisuus saada omaan yksilölliseen tarpeeseen sovitettua yksilöllistä tukea. Yksilöllinen tuki voi perustua yksilö-, pari- tai perhetapaamisiin.

Asiakkaiden toivotaan ohjautuvan mukaan toimintaan jo odotusaikana, mutta mukaan pääsee myös vauvan synnyttyä tai leikki-ikäisenkin lapsen kanssa. Erityisesti raskauden aikana aloitettu työn vaikuttavuus on kuitenkin nähtävissä merkittävänä arvioitaessa nuorten äitien jatkotuen tarvetta.

Odottaville äideille järjestetään omia *suljettuja ryhmiä*. Odottajien ryhmässä on 4–8 odottajaa, joiden lasketut ajat ja ryhmää ohjaa kaksi työntekijää. Ryhmässä käydään läpi odotusaikaan ja vanhemmuuteen kasvuun liittyviä teemoja ja jaetaan ajatuksia ja kokemuksia. Osana ryhmää toteutetaan synnytysvalmennus, johon myös puolisoiilla/tukihenkilöillä on mahdollisuus osallistua ryhmäläisten niin toivoessa. Jokainen odottava äiti käy myös *omissa henkilökohtaisissa tapaamisissa* työntekijän kanssa. Näitä tapaamisia on 3–10 asiakkaan tarpeiden ja toiveiden mukaan. Tapaamisissa nuorella on mahdollisuus tuoda esiin niitä omia ajatuksiaan ja tunteitaan, joita hän ei halua syystä tai toisesta käsitellä ryhmässä ja näin hän saa myös yksilöllistä tukea elämänmuutokseen liittyen. Keskustelujen pohjalta täytetään lomake, joka lähetetään synnytyssairaalaan.

⁹ Nuorten äitien tukemista on kehitetty RAY:n vuosina 2004–2008 rahoittamassa Nuoret äidit -kehittämishankkeissa.

Äiti-vauvaryhmät ovat jatkoa odottavien ryhmille. Vastasynnyttäneitä äitejä tuetaan hyvään varhaiseen vuorovaikutukseen ja turvallisen kiintymyssuhteen syntyyn. Menetelminä käytetään mm. laululeikkituokiota ja vauvatusta. Ryhmässä keskustellaan äitiyteen, vauvanhoitoon ja lapsiperheen arkeen liittyvistä aiheista. Imetysohjausta annetaan sekä ryhmässä, että tarvittaessa yksilöllisesti. Noin 6–8 kuukauden kuluttua synnytyksestä suljettu ryhmä päättyy ja äidit ohjataan Tyttöjen Talon avoimeen äitiryhmään ja oman asuinalueen sekä muiden kohdennettujen lapsiperheiden palveluiden pariin.

Avoimeen äitiryhmään jokainen nuori äiti voi tulla eri-ikäisten lasten kanssa. Ryhmässä käsitellään monin tavoin äitiyteen ja lapsiperheen arkeen liittyviä teemoja. Avoin äitiryhmä päättyy aina yhteiseen laululeikkituokioon lasten kanssa. Avoimessa äitiryhmässä vertaistuellalla on suuri merkitys: eri-ikäisten lasten äidit voivat peilata kokemuksiaan, nähdä erilaisia tapoja olla vanhempana ja löytää oman tapansa toimia itsensä ja lapsensa parhaaksi. Avoimen äitiryhmän puitteissa huomioidaan myös vuotuisjuhlat (pääsiäinen, vappu, äitienpäivä, isänpäivä, jouluku yms). Muutaman kerran vuodessa järjestetään myös tapahtumia (esim. kierrätys- tai kantoliinapäivä) ja tehdään retkiä lapsiystävällisiin kohteisiin (Korkeasaari, Leikkiluola tms).

Nuoret äidit -toiminnassa toteutetaan myös resurssien mukaan *suljettuja teemaryhmiä* äitien tarpeista lähtien. Tällaisia teemaryhmiä voivat olla esimerkiksi tulevaisuuden suunnitelmia käsittelevät ryhmät tai yksinhuoltajien omat teemaryhmät. Lisäksi pari kertaa lukuvuodessa toteutetaan parisuhdeilta.

Nuorten perheiden isiä tavataan Nuoret äidit -toiminnassa lähinnä synnytysvalmennuksissa ja erikseen sovituissa pari- tai perhetapaamisissa sekä satunnaisissa parisuhde/perheilloissa. Halutessaan äidit voivat ottaa isän (tai tukihenkilön) mukaan odottavien ryhmän ohessa pidettäviin tapaamisiin. Yhteistyössä Poikien Talon kanssa Isille järjestetään myös omia isäryhmiä.

Yksilötyötä tehdään jatkuvasti ryhmätoiminnan ohessa. Jokainen suljettuun ryhmään tuleva äiti tavataan erikseen ennen ryhmää. Muutoin yksilötukea järjestetään äitien omista tarpeista lähtien. Yksilötukea järjestetään monenlaisissa tilanteissa. Tuki voi olla pitkäkestoista ja suunnitelmallista ja sisältää terapeutteja elementtejä tai se voi olla käytännönläheistä ja eteenpäin ohjaavaa. Tarpeen mukaan järjestetään myös yksilöllisiä synnytysvalmennuksia.

Lähteet

Bowlby, John (1988) *A Secure Base*, New York: Basic Books.

Brodén, Margareta (2006) *Raskausajan mahdollisuudet*, Helsinki: Gummerus.

Bunting, Lisa & McAuley, Colette (2004) Research Review: Teenage Pregnancy and Motherhood: the Contribution of Support, *Child and Family Social Work*, 9, 207–215.

Cherniss, Cary & Herzog, Elaine (1996) Impact of Home-Based Family Therapy on Ma-

ternal and Child Outcomes in Outcomes in Disadvantaged Adolescent Mothers, *Family Relations* Vol. 45, No. 1; 72–79.

Devito, Josephine (2007) Self-perception of Parenting among Adolescent Mothers, *J. Perinat Educ* 2007; 16: 16–23.

Erikson, Erik H (1985) *The Life Cycle Completed*, New York: WW Norton & Company.

Halonen, Milla & Apter, Dan (2010) Teiniraskauden ja -äitiyden moninaiset haasteet, *Duodecim* 126(8):881–887.

Hirvonen, Eila (2000) *Raskaus nuoren valintana*, Tampere: Tampereen yliopisto.

Kelhä, Minna (2009) *Vääräniäkisiä äitejä? Ikä ja äitiyden yhteiskunnalliset ehdot*, Kasvatustieteen laitoksen tutkimuksia 223, Helsingin yliopisto.

Kuusinen, Kisti-Liisa & Wahlström, Jarl (2012) Kehittyvä mieli - kehityopsykologinen ymmärrys psykoterapiassa, teoksessa Sanna Eronen & Paula Lahti-Nuuttila (toim.). *Mikä psykoterapiassa auttaa. Integratiivisen lähestymistavan perusteita*, Helsinki: Edita.

Niemelä, Anna (2005) Nuorena äidiksi – vauhdilla aikuisuuteen, teoksessa Sinikka Aapola & Kaisa Ketokivi (toim.) *Polkuja ja poikkeamia – aikuisuutta etsimässä*, Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 56, Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 169–195.

Perinataalitulasto 2010. THL. 25.8.2012 ja 26.9.2012.

www.stakes.fi/FI/tilastot/aiheittain/Lisaantyminen/synnyttajat/index.htm

Schulman, Marja (2003) Vauvahavainnointi, teoksessa Pirkko Niemelä, Pirkko Siltala & Tuula Tamminen (toim.) *Äidin ja vauvan varhainen vuorovaikutus*, Helsinki: WSOY.

Siltala, Pirkko (2003) Varhainen vuorovaikutus kokemuksen ja tutkimuksen valossa, teoksessa Pirkko Niemelä, Pirkko Siltala & Tuula Tamminen (toim.) *Äidin ja vauvan varhainen vuorovaikutus*, Helsinki: WSOY.

Stern, Daniel N. (1985) *The Interpersonal World of the Infant: A View from Psychoanalysis and Developmental Psychology*, New York: Basic Books.

Trevarthen, Colwyn (2001) Intrinsic Motives for Companionship in Understanding: their Origin, Development, and Significance for Infant Mental Health, *Infant Mental Health Journal* 22 (1–2), 95–135.

Zeanah Charles H, Boris Neil W & Scott Heller Sherryl, ym. (1997) Relationship Assessment in Infant Mental Health, *Infant Mental Health J* 18: 182–97.

TYÖSKENTELY UJOJEN JA HILJAISTEN TYTTÖJEN KANSSA

Kaikkein tavallisin erityistä tukea tarvitsevien tyttöjen ryhmä tyttötyön piirissä on ujut ja hiljaiset tytöt. Ajassamme vallitseva käsitys ja ihanne lapsesta ja nuoresta, joka on sosiaalinen, ulospäin suuntautunut sekä reipas ja rohkea uusissa tilanteissa tuottaa usein kielteistä suhtautumista tästä normista poikkeaviin. Lapsen tai nuoren ujoudesta ja vetäytyvyydestä uusissa tilanteissa tai uusien ihmisten edessä syntyy ympäröivien ihmisten kielteisen huomion seurauksena kierre, joka pahimmillaan johtaa nuoren äärimmäiseen eritäytyneisyyteen ja yksinäisyyteen. (ks. Mattila 2005)

Ujous on yksi temperamentti¹⁰ muiden joukossa ja se pitäisi myös nähdä sellaisena. Liisa Keltikangas-Järvisen mukaan ihmiset voidaan jakaa lähestyjiin ja välttäjiin sen perusteella, miten he suhtautuvat uusiin tilanteisiin. Lähestyjät suhtautuvat uusiin asioihin ja ihmisiin kiinnostuneesti ja hakeutuvat uusiin haasteisiin innokkaasti. Välttäjät puolestaan suhtautuvat varautuneesti kaikkeen uuteen ja heillä on taipumus hämmentyä, vetäytyä syrjään, ottaa aikaa ja ujostella. Varautuneisuutta ja arkuutta uusien ihmisten seurassa ja yllättävissä sosiaalisissa tilanteissa kutsutaan ujoudeksi. (Keltikangas-Järvinen 2008, 51, 57). Ujouteen temperamenttina ei liity yksinäisyyteen hakeutuminen, vaan ujo ihminen voi olla hyvin sosiaalinen ja viihtyä toisten seurassa. Hänellä voi myös olla hyvät sosiaaliset taidot.

Kulttuuriset seikat vaikuttavat paljon siihen, millaiseksi temperamenttiltaan ujon ihmisen persoonallisuus aikuisiässä muotoutuu. Eräässä tutkimuksessa seurattiin Kiinassa asuvia kiinalaisia lapsia ja Pohjois-Amerikassa asuvia valkoisia lapsia varhaiseen aikuisuuteen ja tutkittiin millaista aikuisuuden persoonallisuutta lapsuuden temperamenttipiirteet ennustavat. Kiinassa lapsen varautuneisuus ja ujous edesauttoivat hyvän itseluottamuksen ja koulumenestyksen muodostumista ja sopeutumista yhteisöihin. Yhdysvalloissa sama temperamentti johti huonoon koulumenestykseen ja itseluottamuksen puutteeseen, sillä aktiivisuus, ulospäin suuntautuneisuus ja rohkeus olivat menestyksen avaimia. Kiinassa taas aktiivisuus ja tilan ottaminen osoittivat huonoa käytöstä, vanhempien kunnioituksen puutetta ja kyvyttömyyttä ottaa toisia huomioon, siis kasvatuksen puutetta. Ero selittyy pitkälti yhteisöllisyyden ja yksilöllisyyden kulttuurisella arvottamisella. (Mt., 151–152.)

Yksilöllisyyttä korostavissa kulttuureissa ympäristö muokkaa ujoudesta ongelman. Ujo ja herkkä lapsi työnnetään selviytymään yksin hänelle haastaviin uusiin sosiaalisiin tilanteisiin, jotta hän oppisi reippaaksi ja rohkeaksi. Hänelle myös saatetaan sanoa, että olet ujo ja että sinun pitäisi olla toisenlainen. Näin kasvattajat nakertavat lapsen itseluottamusta ja hänelle muodostuu käsitys siitä, että hän on jotenkin vääränlainen. (Mt., 70, 163)

10 Temperamentilla tarkoitetaan yksilöllisiä taipumuksia tai valmiuksia reagoida tietyllä tavalla sekä ympäristöön että sisäisiin tuntemuksiin kuten nälkään, kylmään tai väsymykseen. Temperamentti nähdään synnynäisenä. Keltikangas-Järvinen, 2008.

Ujo ihminen pelkää tavallisesti tilanteita, joissa hän joutuu huomion keskipisteeksi. Hän pelkää nolaavansa itsensä ja tekevänsä jotain hävettävää. Ujo ei halua olla huomion keskipisteenä eikä pidä muiden huomiosta, mutta on erittäin tietoinen omasta käyttäytymisestään ja huolissaan siitä, mitä muut heistä ajattelevat. Ujo suuntaa ”kohdelamput” itseensä ja käyttäytymiseensä ja keskittyy itseensä siinä määrin, että hänelle ei juuri jää voimavaroja miettiä sanomisiaan ja tekemisiään. Ujon mielessä myllertävät kuvitelmat siitä, että hän olisi nolannut itsensä tai käyttäytynyt oudosti aiheuttavat lisää epävarmuutta.

Ujolle ihmiselle on tyypillistä, että hän vetäytyy itse syrjään ja karttaa tilanteita, joissa pelkää ujouden osakseen saamaa nöyryytystä. Kun ujous muuttuu kahleeksi ihmisen elämässä, se alkaa näkyä hänen olemuksessaan, joka käpertyy sisäänpäin ja viestii muille ihmisille eristyneisyyttä ja erilaisuutta. Noidankehä on valmis, kun ujo ja herkkä ihminen jää yksin ja ulkopuolelle, koska häntä vieroksutaan ja hänen käytöstään pidetään outona. (Mattila 2005)

Tyttötyöntekijöihin otetaan usein kouluista yhteyttä, koska ollaan huolestuneita ujojen tyttöjen syrjään vetäytymisestä ja yksinäisyydestä. Uuteen kaupunkiin ja täysin uuteen ympäristöön muuttaminen ilman sosiaalisia verkostoja on iso haaste kenelle tahansa nuorelle, mutta hyvin ujolle ja vetäytyvälle nuorelle saattaa käydä niin, että hän ei pysty luomaan ympärilleen sosiaalista verkostoa ja rakentamaan ystävyssuhteita. Rakenteelliset tekijät kuten isot ryhmäkoot, vaihtuvat opettajat ja lukion luokatomuus ovat jatkuva stressin aihe oppilaalle, joka jännittää. Vain riittävän pienessä ja pysyvässä luokassa syntyy yhteisö, jonne voidaan tietoisesti rakentaa kannustava ja positiivinen ilmapiiri.

Tyttöjen Taloilla Oulussa ja Tampereella on vastattu ujojen ja hiljaisten tyttöjen erityiseen rohkaisemisen ja sosiaalisen vahvistamisen tarpeeseen kehittämällä heille sopivia työskentelymuotoja vuorovaikutteisissa tyttöryhmissä sekä yksilötyössä. Lähtökohdana on, että ujous on synnynnäinen temperamenttipiirre, johon liittyy myös monia myönteisiä ominaisuuksia kuten herkkyyys ja empaattisuus. (ks. Keltikangas-Järvinen 2008, 59) Työskentelyssä ei tavoitella ujouden poistamista vaan annetaan työkaluja nuorelle, jolle ujoudesta on muodostunut kahle.

Ujojen ja hiljaisten tyttöjen kanssa työskenneltäessä ohjaajan on itse kyettävä olemaan hiljaa ja mukavasti hiljaisuuden vallitessa. Jos ohjaaja kokee olonsa epämu-kavaksi hiljaisuudessa ja esimerkiksi pakonomaisesti täyttää hiljaisuutta puheella, viestii se tytöille että hiljainen olemisen tapa ei ole toivottu. Menetelmien löytäminen ujojen ja hiljaisten tyttöjen kanssa saattaa olla välillä haasteellista. Ohjaajan kannattaa soveltaa toiminnallisia menetelmiä, sillä niiden kautta tyttöjen on helpompi olla vuorovaikutuksessa toisiinsa.

Tampereen Tyttöjen Talolla on huomattu, että ujojen ja hiljaisten tyttöjen kanssa työskentelyyn sopivat erityisen hyvin rauhalliset, rentouttavat keholliset harjoitukset, sillä usein ujut tytöt ovat luonteeltaan rauhallisia ja kiireettömiä. Tyttöryhmässä voidaan pohtia, mitä minulle tapahtuu, kun jännittäminen sosiaalisissa tilanteissa iskee. Puhe ei ole ainoa vuorovaikutuksen keino, vaan myös maalaamisen, kosketuksen ja hengityksen avulla voidaan tutustua itseen ja omiin tuntemuksiin. Tyttöryhmissä ujoudesta

voidaan myös etsiä positiivisia puolia kuten pohtia tilanteita, joissa hiljaisuudesta on ollut hyötyä. Ujouteen liittyvien hyvien puolien löytyminen yllättää ja vahvistaa tyttöjä. Myös vertaisuus ja huomio, ettei ole maailman ainoa ujo tyttö vahvistaa.

Ujojen tyttöjen ryhmiin kutsutaan ryhmäläisten äidit mukaan muutaman kerran (toisin kuin ryhmiin yleensä). Näin vahvistetaan tyttöjen sitoutumista ryhmään. Usein äiti on näille tytölle läheisin ystävä ja äidin mukana olo muutamalla ryhmäkerralla koetaan erityisen tärkeäksi. Tampereen Tyttöjen Talon ujojen tyttöjen ryhmäläisten palautteista tulee esiin, että ryhmäläiset ovat kokeneet erilaiset läsnäolo- ja rentoutusharjoitukset parhaimpina.

On myös tärkeää kiinnittää huomiota ryhmäläisten valintaan. Ryhmäläisten samanikäisyys ja samanlainen elämäntilanne helpottaa ryhmään sitoutumista ja ryhmäytymistä. Ryhmän ohjaajan vuorovaikutus- ja ryhmänohjaustaidot sekä ymmärrys ujoudesta ovat avainasemassa tässä vaativassa mutta palkitsevassa ryhmässä. Ohjaaja voi esimerkiksi kertoa ryhmän alussa omakohtaisesta tai hänelle läheisen ihmisen ujoudesta ja kuinka haastavaa on ollut kamppailla sen kanssa nuoruudessa.

Oulun Tyttöjen Talolla on kehitetty Elämäntarinatyöskentelyä (Life story work) erityisesti ujojen ja hiljaisten tyttöjen kanssa työskentelyyn sopivaksi. Elämäntarinatyöskentelyssä kootaan tytön elämän tapahtumista ja niihin liittyvistä tunteista ja ajatuksesta elämäntarina. Näin johdatetaan nuori oman elämäntarinansa ääreen ja avataan mahdollisuus sen tarkasteluun. Merkityksellistä on, että tyttö itse löytää ns. punaisen langan elämänsä tapahtumissa.

Elämäntarinatyöskentelyssä on käytetty Voimauttavan valokuvan menetelmää¹¹, sillä sen kautta tytöt pääsevät työstämään omaa elämäntarinaansa, etsivät vastauksia siihen, miten minusta on tullut minä, mitkä asiat ovat minulle tärkeitä ja arvokkaita ja mitkä taas eivät, mitä haluan vaalia ja mitkä seikat vahvistavat minua ja mitkä puolestaan vievät energiaani ja voimavarojani ja mikä minussa on maailman ihaninta! Voimauttava valokuva on sosiaali- ja taidekasvattaja Miina Savolaisen kehittämä menetelmä. Miina Savolainen on myös yhdistänyt Voimauttavan valokuvan Life story work -menetelmään.

Menetelmän voima perustuu valokuvien kykyyn tallentaa, tehdä näkyväksi ja jäsentää elämäntarinaa, identiteetin eri puolia ja rooleja sekä perheen ihmissuhteita ja yhteistä historiaa. Valokuvia ei vain katsota vaan myös koetaan tunnetasolla. Kuvan kautta voi päästä syvemmälle ihmisen tunteisiin, mielikuviin ja muistoihin. Valokuvien avulla voi rakentaa elämäänsä, menneisyyttään ja muistojaan joko kuvaamishetkellä tai vuosien jälkeen kuvan ottamisesta. (ks. Savolainen 2008)

Tyttöjen kanssa on myös koottu perhealbumi, jonka kautta on sanoitettu, tulkittu ja tutkittu omaa elämäntarinaa, perhesuhteita, persoonallisuutta ja erilaisia rooleja elämän eri aikoina. Albumikuvien avulla voi sukeltaa menneisiin tapahtumiin, tuntea mitä siinä tilanteessa tunsikin ja herättää muistot eloon.

Kun tytöt oppivat löytämään omia voimavarojaan ja arvostamaan niitä, alkaa usein

11 Lisää tietoa löydät tästä linkistä: <http://www.voimauttavavalokuva.net/menetelma.htm>

hyvin hauras itseluottamus hiljalleen parantua. Tämän myötä arvostus ja rakkaus itseä kohtaan sekä oman persoonallisuuden hyväksyminen lisääntyvät ja ujous saa sille kuuluvan tilan ihmisessä. Prosessin myötä itseluottamus ja arvostus itseään kohtaan muovaavat vankilaksi muuttunutta ujoutta ja antavat tilaa tytön ja nuoren naisen sisäiselle loistolle ja vahvuudelle.

Voit avata ujoutta tyttöjen kanssa esimerkiksi seuraavien kysymysten avulla:

Miten ujous näkyy minussa?

Mitä hyötyä minulle on ujoudesta?

Kuinka monta ihmistä pitää tulla, että minua alkaa jännittämään?

Ihmekysymykset; mitä tekisin jos huomenna heräisin ja en olisi enää ujo?

Teemoja ja välineitä työskentelyyn ujojen tyttöjen kanssa:

Elokuvat

Kirjat

Elämänkerrat

Valokuvaus

Esimerkit; joku julkisuuden henkilö joka kertoo ujoudesta

Hyväksyntä

Erilaisuus: me kaikki olemme erilaisia

Rentoutus- ja läsnäoloharjoitukset

Luottamuksellinen ja turvallinen suhde/ryhmä

Vanhemmat mukana

Vertaisryhmä: en ole ainoa

Mielikuvaharjoitukset

Asteikot ja janat

Lähteet

Keltikangas-Järvinen, Liisa (2008) *Temperamentti, stressi ja elämänhallinta*, Helsinki: WSOY.

Mattila, Juhani (2005) *Ujoudesta, yksinäisyydestä*, Helsinki: WSOY.

Savolainen, Miina (2008) *Maailman ihanin tyttö*, Helsinki: Blink Entertainment.

MEDIAKASVATUS

*You've been acting awful tough lately
Smoking a lot of cigarettes lately
But inside, you're just a little baby
It's okay to say you've got a weak spot
You don't always have to be on top
Better to be hated than loved for what you're not
You're vulnerable
You are not a robot*

Marina and the Diamonds

Yllä oleva lainaus on walesilaislaulajattaren Marina and the Diamonds'n kappaleesta *I am not a Robot* – en ole robotti. Lainaus on yksi esimerkki mediassa risteilevistä tyttötulkinnoista, ja osoittaa kuinka median kautta tyttöryhmyöskentelyssä voidaan sukeltaa tyttöjen arkipäivän tärkeisiin teemoihin. Tutustuin kappaleeseen syksyllä 2011 Helsingin Tyttöjen Talolla, kun yksi ohjaamaani mediaryhmään osallistuneista tytöistä valitsi kappaleen sanat luettaviksi sekä musiikkivideon katseltavaksi ja keskusteltavaksi yhdessä. Ryhmätapaamisen lopuksi 13-vuotias tyttö pohti kappaleen sanoitusta kirjoittamalla kaksi omaa tekstiä, jotka käsittelivät ”kovisroolin” esittämistä koulussa sekä perfektionismia, pyrkimystä saada aina kokeista kymppi.

Mediaryhmätapaaminen oli osa puolen vuoden ajan kokoontuneen suljetun vuorovaikutteisen tyttöryhmän toimintaa. Ryhmään osallistui seitsemän 13–17-vuotiaista tyttöä. Ryhmätoiminnan tavoitteena oli keskustella mainoksista, musiikkivideoista ja elokuvista yhdessä sekä osallistua itse mediatekstien tuottamiseen kirjoittamalla ja kuvaamalla. Edellä mainitussa musiikkivideoharjoituksessa lähdettiin liikkeelle tyttöjen omasta mediankäytöstä ja heille läheisistä bändeistä ja laulajista. Näin harjoituksessa sekoittuivat kaupallinen, kansainvälinen mediakulttuuri, tyttöjen oma mediankäyttö ja lukutavat sekä itse tekeminen luovan kirjoittamisen kautta.

Tässä osiossa käsitellään mediakasvatusta tyttötyössä. Mediakasvatuksesta on viime vuosina puhuttu paljon, ja sitä toteutetaan nykyisin kouluissa ja nuorisotyössä monin eri näkökulmin ja menetelmin. Mediakasvatukseen kuuluu lukuisia eri suuntauksia ja menetelmiä, eikä media itsessään myöskään ole yhtenäistä massaa. Tässä osiossa avataan muutamia tyttötutkimuksessa ja tyttötyössä kehitettyjä ja hyödynnettyjä näkökulmia. Huomio ei ole niinkään välineosaamisessa, vaan siinä, kuinka mediakasvatuksen kautta voidaan kannustaa tyttöjä omaan, kriittiseen median lukemiseen ja tekemiseen. Mediakasvatuksessa käytetään monia eri media-areenoita uutisista elokuvaan, mutta tämän osion keskiöön on valittu sosiaalisen median, erityisesti blogien

käyttäminen tyttöryhmätyöskentelyssä.

Mediasta on tullut entistä merkittävämpi osa lasten ja nuorten elämää, ja se muokkaa muun muassa käsityksiä ihanteista, muodista ja tavoiteltavasta elämäntavasta. Media tuottaa tarpeita ja myös vastaa niihin. On kuitenkin huomattava, että kaikki nuoret eivät ole uusimpien digitaalisten mediavälineiden innokkaita käyttäjiä, ja kuilu median käyttäjien ja sen ulkopuolella olevien välillä on kasvanut viime vuosikymmeninä. Digitaalinen tiedonvälitys ja uusimmat laitteet eivät ole kaikkien nuorten ulottuvilla, mikä on myös sosioekonominen kysymys. (Kotilainen 2008, 139) Kaikki nuoret eivät myöskään ole kiinnostuneita esimerkiksi sosiaalisesta mediasta.

Tyttöjen ja median suhde

Tyttötyössä on 1990-luvun alusta saakka kiinnitetty paljon huomiota tyttöjen ja naisten esittämiseen mediassa. Tätä teemaa onkin tärkeää käsitellä yhdessä tyttöjen kanssa tyttöryhmissä. Mediajulkisuus toimii usein äärimmäisyyksien logiikalla, josta hyvänä esimerkkinä on yhtäältä länsimaisen mediakulttuurin ihastus niin sanottuihin vahvuihin tyttöihin ja tyttövoimaan ja toisaalta huoli tyttöjen uhriutumisesta. (Aapola, Gonick & Harris 2005) Tyttöjen itsenäisyys, pärjääminen ja ulospäin suuntautunut käytös on populaarikulttuurissa kiehtovaa ja myyntivaltti. Parin vuosikymmenen takainen girl power -ilmiö on hyvä esimerkki tästä.

Puhe pärjäämisestä ja vahvuudesta kätkee kuitenkin taakseen tyttöjen välisiä eroja ja niitä tyttöjä, jotka eivät tähän ideaaliin mahdu. ”Vahvat tytöt” on ollut korostetun länsimainen ilmiö, jossa sankareita ovat olleet valkoiset, keskiluokkaiset, heteroseksuaaliset ja vallitseviin kauneusihanteisiin sopivat tytöt. Vahvuudella on myös kääntöpuolensa: vaikka populaarikulttuurissa ihastellaan tyttöjen kompetensseja, vahvuutta ja itsenäisyyttä, toisaalta myös puhutaan ”maskuliinisia” käytösmalleja omaksuneista kovistytöistä. Kovistytöyteen liitetään usein alkoholin käyttöä, seksuaalista holtittomuutta ja äänekästä julkista käyttäytymistä. (Aaltonen & Honkatukia 2002) Julkisuudessa puhutaan paljon myös uhriutumisen vaarassa olevista tytöistä, liittyen esimerkiksi mielenterveysongelmiin, viiltelyyn tai syömishäiriöihin. Vaikka nämä ovatkin tärkeitä teemoja, joita tulisi huomioida ja nostaa yhteiskunnalliseen keskusteluun, mediajulkisuus ja populaarikulttuuri esittelevät niitä usein varsin sensaatiohakuisesti ja yksipuolistaen.

Tyttöyden ja tyttöjen moninaisuus eivät tietenkään edellä kuvattuihin ääripäihin mahdu, mutta ne toimivat mediakulttuurissa vaikutusvaltaisina kertomuksina, joihin tytöt suhteuttavat itseään ja identiteettiään. Sekä huoli- että ihastelunäkökulma pelkistyvät usein yksiulotteisiin tulkintoihin, joista puuttuu tyttöjen oman mediankäytön näkökulma tai laajempi ymmärrys tytöille suunnatusta mediakulttuurista. Siksi tarvitaankin tytöille suunnattua mediakasvatusta, joka parhaimmillaan antaa ajattelemisen aihetta ja uusia oivalluksia niin tytöille kuin ryhmän ohjaajallekin.

Populaarimedian välittämiä mielikuvia tavoittelemisen arvoisesta ulkonäöstä, elämästä ja urasta on erityisesti 1990-luvulta alkaen nostettu esiin tyttöjen kehitykseen ja itsetuntoon haitallisesti vaikuttavina asioina. Sosiologi Sari Näre on määritellyt mediajulkisuuden muutosta niin sanotuksi intimisoituvaksi julkisuudeksi, jossa yksityistä ja intiimiä käsitellään entistä suorasukaisemmin ja avoimemmin julkisessa tilassa. Näreen mukaan intimisoituva julkisuus seksuaalisine kuvastoineen häiritsee tyttöjen kasvurauhaa ja voi vaikuttaa ratkaisevalla tavalla tyttöjen kehitykseen. Toisaalta voi myös ajatella, että tämä kehitys on osaltaan luonut tytöille ja naisille lisää liikkumatilaa ja mahdollisuuksia rakentaa identiteettiä: esimerkiksi seksuaalisesti aktiivista tyttöä ei enää tuomita niin hanakasti. On kuitenkin huomattava, että ulkoisen kontrollin löystyessä tytöt saattavat suunnata kontrollia entistä tarkemmin sisäänpäin ja itsen muokkaamiseen esimerkiksi äärimmäisellä laihduttamisella. (Näre 2002, 253–259)¹²

Kaupalliseen mediakulttuuriin liittyy oleellisesti minän rakentaminen ja identiteettityö kuluttamalla ja 'minää brändäämällä' (vrt. Mäkinen 2012). Identiteetistä on tullut jotakin, jota tulee jatkuvasti rakentaa, muokata ja uusintaa. Esimerkiksi naistenlehdissä tai tosi-TV:ssä identiteettityötä korostetaan erilaisissa "luo itsellesi uusi look" -artikkeleissa ja ohjelmissa. Tytöt ja nuoret naiset ovat kaupallisen mediakulttuurin tärkeä kohderyhmä, jonka tyyliin, kulutusvalintoihin ja arvoihin pyritään vaikuttamaan. Erilaiset vaatemerkit ja musiikkityylit kantavat mukanaan merkityksiä, jotka liittävät nuoria yhteen ja myös sulkevat heitä ulos. On huomattava, että kuluttamisen kautta tapahtuva identiteettityö ja itsen muokkaaminen ei ole kaikkien nuorten ulottuvilla – eikä se toki kaikkia nuoria kiinnostakaan.

Tyttöjen median käyttöön on kiinnitetty myös paljon huomiota. Nuorten median käyttö huolestuttaa erityisesti silloin kun käyttöön tulee uusia teknologisia välineitä, viimeimpänä kaikkialle kännyköiden ja kannettavien tietokoneiden kautta ulottuva sosiaalinen media. (Kotilainen 2008, 140) Viime vuosina on keskusteltu paljon esimerkiksi nettikiusaamisesta ja -häirinnästä. Esimerkiksi koulussa tai nuorisotyön ryhmissä muodostuvat ystävyysryhmät, riidat ja myös kiusaaminen ulottuvat sosiaaliseen mediaan ja sitä kautta nuorten vapaa-aikaan ja kotiin. Toisaalta ajoittain myös ihastellaan tyttöjen mediataitoja ja puhutaan mediaa käyttävästä ja sisältöjä itse tuottavasta "digisukupolvesta", jonka perässä aikuisten on vaikeaa pysyä. (Mulari & Laukkanen 2011)

On kuitenkin tärkeää, ettei mediaa lähestytä tyttötyössä yhtenäisenä, kaupallisena massana, vaan pohditaan erilaisia mediatekstejä ja areenoja yhdessä tyttöjen kanssa. Esimerkiksi vaihtoehtoiset tai itsetehdyt lehdet, nettifoorumit tai vaikkapa Youtube-

¹² Näreen huomiot julkisuuden intimisoitumisesta ja tyttöjen itsekontrollin lisääntymisestä ovat osa kansainvälistä keskustelua populaarimedian naiskuvasta ja länsimaisen mediakulttuurin (erityisesti mainonnan) seksualisoitumisesta. (Näre 2002, 253; Aaltonen & Honkatukia 2002, 211). Näitä keskusteluja käytiin vilkkaasti erityisesti 1990–2000-luvuilla ja ne kietoutuivat monin tavoin niin sanotun kolmannen aallon feminismien kysymyksenasetteluihin. Median naiskuva oli uusfeminististen julkaisujen yleisimpiä aiheita, ja kirjoittajat kritisoivat esimerkiksi mainonnan laihaa, nuorta ja menestyvää naisihannetta, kauneuskilpailuja sekä hyvän itsetunnon ja menestymisen yhdistämistä hoikkaan ja kauniiseen ulkonäköön. Edelleen säännöllisesti pinnalle nousee aiheellista huolestunutta puhetta esimerkiksi musiikkivideoiden ja mainonnan ulkonäkökeskeisyydestä, yliseksuaalisuudesta tai kaupallisuudesta.

videot ovat monelle tytölle tärkeitä paikkoja rakentaa identiteettiä, vastustaa käsityksiä tytöistä tai naisista tai olla yhteiskunnallisesti aktiivinen. Mediakasvattajan olisikin hyvä aina pitää mielessään ”mistä mediasta puhuu kun puhuu mediasta”. Media ei ole myöskään yhteiskunnasta tai arkipäivästä irrallinen saareke, vaan lomittuu monin eri tavoin nuorten arkipäivään. Siitä kuitenkin voidaan olla yhtä mieltä, että mediakasvatusta ja medialukutaitoa tarvitaan tyttötyössä – jo senkin takia, että tytöt viettävät vapaa-ajastaan yhä suuremman osan erilaisten medioiden parissa.

Miten lähestyä mediakasvatusta tyttötyössä?

Mediakasvatusta voi tyttötyössä eritellä kolmen toisiinsa lomittuvan näkökulman kautta: tytöt median kriittisinä katsojina, tytöt oman mediankäyttönsä arvioijina ja tytöt median tekijöinä (vrt. Kotilainen 2008, 148–149). Ihanteellisimmillaan tytöille suunnattu mediakasvatus käsittää nämä kaikki ulottuvuudet, ja korostaa lähtökohtanaan tyttöjen omia mediankäyttötapoja ja kiinnostuksen kohteita. (Kearney 2006)

Kriittistä katsomista ja medialukutaitoa

Vuorovaikutteisessa tyttöryhmätyöskentelyssä mediakasvatus on usein tarkoittanut keskustelua erilaisista mediateksteistä siitä näkökulmasta, miten ne esittävät tyttöjä ja naisia. Erityisesti muotikuvat, mainokset ja musiikkivideot ovat olleet tyttötyössä ryhmäkeskustelujen kestopuosikkeja. Tyttöryhmissä on usein lähestytty populaarimediaa kaupallisuuden, kauneusihanteiden ja yliseksualisoitumisen teemojen kautta, ja pohdittu, millaisia kuvia tytöistä ja naisista olisi hyvä olla vähemmän tai enemmän. Tyttöryhmässä voidaan esimerkiksi katsoa yhdessä mainoksia, nuortenelokuvia tai televisiosarjoja ja pohtia, miten niissä esitetään tyttöjä ja naisia, poikia ja miehiä, ihmissuhteita, työelämää jne.

Viime vuosikymmenen aikana tyttötyössä on huomattu, että tytöt ovat usein varsin tietoisia populaarimedialle kauneusihanteista ja kaupallisuudesta ja osaavat eritellä mediatekstejä tarkkanäköisesti. Tähän vaikuttanee osaltaan mediakasvatuksen vahvistuminen kouluissa. Päivi Kovalainen huomasi Tampereen Tyttöjen Talolla opinäytetyötään varten tekemissään haastatteluissa, että vaikka tytöt ja nuoret naiset suhtautuisivat mainonnan kuvastoihin tiedostaen ja kriittisesti, ulkonäköpaineita ja muita ideaaleja on vaikeaa sivuuttaa. Haastatteluissa ja ryhmätöissä keskusteltiin yhdessä mainonnan naiskuvasta sekä tehtiin toiminnallisia harjoituksia muun muassa kollaasitekniikalla. (Kovalainen 2006). Työskentelyn aikana havaittiin, että kriittisen näkökulman omaksumisesta huolimatta median rakentamat mielikuvat vaikuttavat tyttöihin ja naisiin aiheuttaen epävarmuuden, riittämättömyyden ja turhautumisen tunteita. Tyttöryhmät ovat oivallisia paikkoja keskustella näistä teemoista ja tytöillä on usein myös suuri tarve pohtia tyttöjen kesken.

Edellä kuvattu mediakasvatuksen muoto – kriittisen medialukutaidon lisääminen mediaa katsoen ja yhdessä keskustellen – on ollut tyttötyössä usein lähtökohtana. Tavoitteena on ollut lisätä tyttöjen tiedostavaa medialukutaitoa ja kannustaa heitä arvioi-

maan valtamediaa kriittisesti. Medialukutaidon lisääminen on yksi mediakasvatuksen tärkeä tavoite, johon mediakasvattajan ja tyttöryhmän ohjaajan tulisi kuitenkin itsekkin suhtautua tarkkanäköisesti. Millaisia mediatekstejä tyttöjen kanssa katsotaan, mitä kritisoidaan ja millaista mediaa tyttöjen olisi hyvä seurata? Mitkä ovat ohjaajan omat mielipiteet ja ennakkokäsitykset? Medialukutaidon korostaminen voi helposti sisältää yksiuolotteisen näkemyksen mediasta: puhutaan esimerkiksi ”median naiskuvasta” tarkoittaen mainontaa tai muotikuvia, vaikka mediassa toki risteilee monenlaisia esityksiä naisista. Olisikin tärkeää, että tyttöryhmissä otettaisiin kauneusihanteiden lisäksi huomioon myös muita median naiskuviin liittyviä teemoja, liittyen esimerkiksi etnisyyteen, uskontoon, yhteiskuntaluokkaan, asuinpaikkaan tai ikään.

Kriittisen medialukutaidon olisi hyvä lähteä *tyttöjen omasta arkipäivästä ja niistä mediateksteistä, joita tytöt itse seuraavat*. Näin voidaan myös välttää mediaan kohdistuvaa ylioptimismia tai ylipessimismia. On myös tärkeää, ettei tyttöjä mielletä ainoastaan ”median uhreina”, jotka tulisi ”pelastaa” kriittisen katsomisen ja ”oikeanlaisten” mediatekstien seuraamisen kautta. On olemassa monia tapoja katsoa tai kuluttaa mediaa: esimerkiksi pelaaminen tai bloggaaminen merkitsevät eri asioita eri tytöille elämäntilanteesta riippuen. Yksilön mediasuhde ei ole koskaan ainoastaan myönteinen tai kielteinen, vaan sisältää molemmat ulottuvuudet. (Kotilainen 2008, 143)

Mediakulttuuri tulisi nähdä myös sosiaalisena tilana, jossa nuoret rakentavat identiteettiään ja ilmaisevat itseään. Tyttöryhmätoimintaa tarvitaan avaamaan arvokysymyksiä, nostamaan esiin näkökulmia esimerkiksi median valinnoista (mitä ja keitä mediassa esitetään/ei esitetä ja miksi), sekä kannustamaan omaehtoiseen vaikuttamiseen ja osallisuuteen mediassa. Tiedon kriittinen käsittely on tärkeä teema mediakasvatuksessa ja tyttöryhmissä on hyvä pohtia, mistä median välittämä tieto on peräisin, kenen näkökulmasta se on laadittu ja millaiseen tietoon voi luottaa. Tyttöryhmissä tapahtuvan mediakasvatuksen tavoitteena olisi hyvä olla nuorten kriittisen medialukutaidon lisääntyminen, nuorten omien mediankäyttötapojen reflektointi sekä nuorten oman äänen nouseminen kuuluviin mediassa (Kotilainen 2008, 144–145).

Yksi kriittistä katsomista ja medialukutaitoa vahvistavista harjoituksista voi olla mainontaan tutustuminen vastamainosten kautta. Vastamainokset ovat Voima-lehden toteuttamia parodioita mainoksista, joissa mainoksen idea käännetään ympäri vastakohdakseen. Niiden kautta on nostettu esiin esimerkiksi muotivaatteiden tuotannon taustalle kätkeytyvää lapsityövoimaa tai mainonnan naiskuvien keinotekoisuutta. Vastamainoksiin tutustuminen ja niiden tekeminen yhdessä esimerkiksi kollaasitekniikalla on yksi tapa purkaa mediaesityksiä ja herättää ajatuksia erilaisista tavoista katsoa mainoksia toisin ja haastaa vallitsevia käsityksiä tytöistä ja pojista, naisista miehistä.

Mediaa tekemässä

Kriittisen medialukutaidon lisäksi mediakasvatuksen tulisi sisältää luovaa tekemistä ja kannustaa omannäköiseen itseilmaisuun ja vaikuttamiseen mediassa. Mediakasvattaja voi valita itselleen sopivat ja tutut mediailmaisun muodot: vaihtoehtoja on paljon lehtijuttujen kirjoittamisesta bloggaamiseen tai omien videoiden kuvaamiseen. Kannattaa myös miettiä yhteistyöverkostoja, kuten paikallisradiota, -televisiota ja -lehtiä, jotka

ovat usein kiinnostuneita tyttöjen itse tekemistä jutuista.

Seuraavaksi tarkastellaan bloggaamista yhtenä tapana käyttää sosiaalista mediaa vuorovaikutteisessa tyttöryhmätyöskentelyssä. Tämä osio on laadittu yhteistyössä Turun Tyttöjen Talon Blogi -hankkeen työntekijän Veera Säilän kanssa ja osion esi-merkit nousevat Blogi-hankkeen aikana saaduista kokemuksista. Turun Tyttöjen Talon Blogi-hankkeessa tytöt kirjoittavat yhdessä ajankohtaista nettiblogia, jonka aiheet liittyvät tyttöjen arkipäivään. Aiheita ideoidaan yhdessä ryhmässä, Blogi-tiimissä, joka kokoontuu kerran viikossa kahden tunnin ajan.

Mediakasvattaja ei oikeastaan voi välttyä sosiaaliselta medialta jo senkään takia, että se tulee useimmiten jollakin tavalla esiin tyttöjen arkipäiväisessä keskustelussa. ”Näitkö minkä kuvan mä laitoin Facebookiin?” tai ”Ootko sä lukenut mun blogia?” ovat kysymyksiä, joista tyttöryhmän ohjaaja kuulee tyttöjen juttelevan keskenään vähintäänkin tauoilla. Monet tytöt (eivät kuitenkaan kaikki) käyttävät sosiaalista mediaa varsin aktiivisesti yhteydenpitoon, pelaamiseen tai muunlaiseen viihdekäyttöön. Netti tarjoaa monessa mielessä uuden alustan useille perinteisesti tyttökulttuuriin kuuluneille ilmiöille. Netissä voidaan esimerkiksi kirjoittaa päiväkirjaa, fanittaa tai vaihtaa ajatuksia itselle tärkeistä aiheista. Marjo Laukkanen on väitöskirjassaan *Sähköinen seksuaalisuus* havainnut, että Demi-lehden keskustelupalstoja voi pitää tyttöjen uudenlaisena ja virtuaalisena omana huoneena: esimerkiksi seksuaalivähemmistöihin kuuluvat tytöt löysivät palstalta vertaisyhteisön ja tunteen siitä etteivät olekaan yksin. (Laukkanen 2007)

Blogeista eli nettipäiväkirjoista on tullut viimeisen viiden vuoden aikana erittäin suosittu ilmiö tyttöjen ja nuorten naisten parissa. Blogin suosion taustalla on ainakin sen helppokäyttöisyys ja muuntuvuus – sekä blogin ulkonäköä että aihepiiriä pystyy suhteellisen vähällä harjoittelulla muokkaamaan mieleisekseen ja omannäköisekseen. Blogien teemat vaihtelevat tyyli- ja muotiblogeista nuorten äitien nettipäiväkirjoihin tai jonkin harrastuksen, kuten ratsastuksen tai cheerleadingin ympärille keskittyviin blogeihin. Kaikki eivät välttämättä kirjoita omia tekstejä, vaan saattavat jakaa esimerkiksi Youtube-videoita tai lehtiartikkeleja. Blogi voi toimia myös omien valokuvien tai videoiden esittely- ja jakamisalustana. Tiivistäen voi sanoa, että vain mielikuvitus on rajana blogien aihepiireissä.

Sosiaaliselle medialle tyypillisesti blogit palvelevat jakamisen ja myötäelämisen tarvetta. Saman aihepiirin ympärille kokoontuu useita teemasta kiinnostuneita tyttöjä nettiyhteisöksi, jossa omien tekstien kirjoittamisen lisäksi luetaan ja kommentoidaan toisten tekstejä. Blogin kirjoittaminen on näin varsin vuorovaikutteista toimintaa.

Julkisessa keskustelussa on kiinnitetty huomiota myös ongelmalähtöisiin blogeihin, kuten masennusta käsitteleviin blogeihin tai syömishäiriöistä elämäntapaa puoltaviin pro anorexia tai pro bulimia (pro-ana/pro-mia) -blogeihin. Tärkeä kysymys käsiteltäväksi myös tyttöryhmissä onkin, kuinka paljon blogissa kannattaa itsestään kertoa, millaisen kuvan itsestään omassa nettipäiväkirjassaan antaa ja mitä teemoja avoimessa blogissa kannattaa käsitellä. Tyttöjen kanssa on hyvä keskustella siitä, missä yksityisen rajat kulkevat blogeissa ja sosiaalisessa mediassa laajemminkin.

Turun Tyttöjen Talon Blogi-tiimissä on keskusteltu paljon siitä, mitä sosiaalisessa mediassa kannattaa kertoa ja kuinka paljon itsestään paljastaa. Yhteisten kokemusten jakaminen on oleellinen puoli, mutta yksityisten asioiden ”vellominen” julkisessa blogissa ei ole hyvä asia. Blogi-tiimissä korostetaan ratkaisukeskeisyyttä ja toiveikkuutta, vaikka kirjoitettaisiin vaikeistakin asioista. Muitakin nettiturvallisuusasioita, kuten esimerkiksi yhteystietojen jakamista netissä tai salasanan antamista muille on käsitelty yhdessä. Blogi-tiimin tytöt kirjoittavat blogiin nimimerkeillään, eikä liian yksityisistä asioista kirjoiteta blogiin. Teemana pyritäänkin pitämään tyttöjen ja nuorten naisten arkipäivä yleisemmällä tasolla.

Blogi-hankkeeseen osallistuneista tytöistä monellekaan blogit eivät olleet ennestään tuttuja. Useimmat tytöistä eivät osanneet käyttää blogeja tai olleet välttämättä kovin kiinnostuneitakaan bloggaamisesta. Tyttöjä yhdisti kiinnostus kirjoittamiseen ja kuvaamiseen, sekä halu olla osana tyttöryhmän toimintaa. Kaikki ryhmän tytöt eivät kirjoita blogiin tekstejä – osa kuvaa, osa linkittää musiikkivideoita ja osa ideoi uusien tekstien aiheita.

Blogitoiminta on avannut ryhmän tytöille ikkunan aktiiviseen toimimiseen mediassa kirjoittajina, kuvaajina ja juttujen ideoijina. Toiminnan kautta tytöt ovat päässeet kokeilemaan toimittajan työtä ja tekemään haastatteluja. Vastauksen saaminen suosikkiräppärltä tai elokuvaohjaajalta ovat voimaannuttavia kokemuksia, joihin tytöillä ei ilman blogitoimintaa olisi välttämättä ollut pääsyä. Kirjoittamisen ja haastatteluiden tekemisen lisäksi Blogi-tiimin tytöt ovat tehneet yhdessä erilaisia videoita, kuvanneet sekä käyneet vierailuilla eri kohteissa.

Blogi-hankkeesta saatujen kokemusten mukaan yksi bloggaamisen voimaannuttavista ja itsetuntoa vahvistavista puolista on kirjallisen ilmaisun vapautuminen koulukirjoittamisesta, jossa täsmällisen kieliopin ja rakenteen hallinnalla ja tätä kautta hyvillä arvosanoilla on suuri rooli. Monet tytöt vierastavat kirjoittamista, koska eivät koe hallitsevansa kielioppisääntöjä tai erilaisten tekstilajien kaavoja tarpeeksi hyvin. Kirjoittaminen liittyy usein tyttöjen mielissä vahvasti kouluun, arvosanoihin ja suorittamiseen. Bloggaaminen vapauttaa kokeilemaan ja leikkimään kielellä sekä yhdistämään ilmaisuun kuvaa, valokuvaa tai videokuvaa. Joskus tunnetilaa kuvaamaan sopii tekstiä paremmin tai tekstin tukena vaikkapa blogiin linkitetty suosikkibändin musiikkivideo tai itse otettu valokuva.

Blogi-tiimissä yhdessä tekeminen on avannut uudenlaisen näkökulman bloggaamiseen. Blogin pitäminen määrittyy usein nimenomaan yksityiseksi toiminnaksi, omien ajatusten kirjoittamiseksi julkiseen päiväkirjaan. Blogi-tiimissä bloggaamista lähestytään tyttöryhmän kautta, yhteisöllisenä ja vuorovaikutteisena toimintana. Näin netissä oleminen ei olekaan eristäytymistä omaan huoneeseen, vaan aitoa yhdessä tekemistä. Nettiblogi on tyttöjä yhdistävä tila, joka on olemassa yhtä aikaa virtuaalisesti ja konkreettisesti tyttöryhmän tapaamisissa. Sosiaalisen median käyttäminen avaa tyttöryhmätoimintaa myös tytöille, jotka eivät välimatkan tai muun esteen vuoksi pääse osallistumaan Blogi-tiimin toimintaan Tyttöjen Talolla.

Turun Tyttöjen Talon Blogi-hanke pähkinäkuoressa

Osoite: www.turuntyttojentalo.blogspot.fi

Hankkeen rahoittajat: Opetus- ja kulttuuriministeriö; Suomen Lasten ja Nuorten Säätiön Myrsky-hanke

Kävijämäärät: n. 1000 katselukertaa/kk (n. 10600 syyskuusta 2011 lähtien)

Blogi-tiimi: keväällä 2012 keskimäärin 9 aktiivista 12–28-vuotiasta osallistujaa. Syksyllä 2013 ryhmään on ilmoittautunut mukaan 13 osallistujaa, jotka ovat 13–28-vuotiaita.

Postausten aiheita: raportit vierailuista ja työpajoista, henkilöhaastattelut, runot ja jatkokertomukset, omien harrastusten ja kesätöiden esittelyt, mielipiteet ja kannanotot, elokuva-arvostelut, blogihaasteet ja niihin vastaaminen, arvonnat, idolit ja musiikki. Tämän lisäksi Blogi-tiimi on tehnyt kirjeenvaihtoa esimerkiksi Kuopion Tyttöjen Talon kävijöiden kanssa ja tiimin jäsenet ovat tehneet videoita eri tapahtumiin ja seminaareihin. Myös työntekijät ja harjoittelijat ovat kirjoittaneet tekstejä.

Yhteistyötahoja: Ammattikorkeakoulu Novian yhteisöpedagogien linja, Turun kaupunginkirjaston lasten ja nuorten osasto Stoori, Turun kaupungin nuorisoasiainkeskuksen NuortenTurku tieto- ja neuvontapiste, Saga Finland -yhdistys, UngInfo, Nuorisotila Zabadak

Lisätietoa hankkeesta: Veera Säilä, Turun Tyttöjen Talo (veera.saila@mimmi.fi)

Ohjaajan pohdittavaksi

Mediakasvatusta suunnittelevat pohtivat usein, kuinka uskaltautua käyttämään mediaa tyttöryhmätyöskentelyssä. Media muuttuu jatkuvasti ja erityisesti nuoret kehittävät siihen uusia sisältöjä ja ilmiöitä nettikielestä alkaen. Mediaryhmän ohjaajan ei kuitenkaan tarvitse olla välineosaaja tai tuntea kaikkia uusimpia ilmiöitä, vaan tärkeintä on utelias ja avoin asenne nuorten mediankäyttöön ja mediamailmaan. Ohjaajan pitäisi olla itsekin valmis oppimaan ja seuraamaan mediaa ennakkoluulottomasti. Joitakin asioita nuoret voivat opettaa ohjaajalle, mutta esimerkiksi kriittisen mediataidon kehittymiseen tai netin ongelmien, kuten kiusaamisen tai häirinnän kohtaamiseen nuoret tarvitsevat aikuisen näkökulmia.

Tietoturvallisuus on seikka, josta mediakasvattajan olisi aina hyvä puhua tyttöryhmässä. Tyttöjen kanssa on hyvä pohtia, millaisia kuvia esimerkiksi Facebookiin kannattaa laittaa, kenet hyväksyä kaveriksi ja kuinka paljon luottaa tuntemattomien yhteydenottoihin. Myös salasanojen luovuttamisesta, tekstin tai kuvien lähettämisestä tuntemattomille tai netistä löydettyjen kuvien, tekstien tai videoiden käyttämisestä omiin tarkoituksiin kannattaa keskustella tyttöjen kanssa. Keskustelun tukena ja toiminnallisten harjoitusten inspiraationa voi käyttää esimerkiksi Mannerheimin lasten-

suojeluliiton mediakasvatusmateriaaleja nettikiusaamisesta ja nettiturvallisuudesta (ks. linkki s. 86).

Ohjaajan kannattaa miettiä, millaisia yhteistyökumppaneita mediakasvatusryhmän toiminnassa voi hyödyntää. Turun Tyttöjen Talon Blogi-tiimi on tehnyt yhteistyötä muun muassa musiikkilehtien, levykauppojen ja verkkolehtien kanssa. Ryhmään kannattaa pyytää vierailulle toimittajia, bloggaajia tai muita media-alan toimijoita tai sopia vierailuja esimerkiksi paikallislehden, -radion tai -television toimitukseen. Lehdet ja nettilehdet ovat usein kiinnostuneita nuorten itse ideoimista tai kirjoittamista jutuista.

Kannattaa pitää myös mielessään, että vuorovaikutteisessa tyttöryhmässä keskustelulle on hyvä antaa paljon aikaa ja tilaa. Usein mediakasvatus on hedelmällisimmillään yhteisessä keskustelussa tyttöjen pitämistä/inhoamista mediateksteistä tai mediankäytöstä. Keskustelu rönsyilee helposti median yli ja ohi tyttöjen arkeen ja heille tärkeisiin ja ajankohtaisiin aiheisiin. Toisinaan voi olla, että mediatekstit toimivat innostajina johonkin aivan muuhun.

Esimerkki mediakasvatuksesta: Musiikkivideotyöpaja

Kesto: 1–3 kaksi tuntia kestävää ryhmäkertaa. Voit soveltaa työpajaa ryhmän mukaan. Harjoituksen tarkoituksena on herättää nuoria pohtimaan, millaisia mediatekstejä he pitävät itselleen tärkeinä ja miksi, jutella yhdessä median valinnoista (mitä esitetään, miten ja miksi) sekä kannustaa heitä omaehtoiseen kirjoittamiseen sekä kuvaamiseen. Keskustelun teemaa voi ohjata esimerkiksi ryhmän teeman ja tyttöjen kiinnostuksen kohteiden mukaan kehottamalla tyttöjä valitsemaan esimerkiksi kappaleita ja musiikkivideoita, jotka esittävät tyttöjä ja naisia. Vaihtoehtoisesti kirjoittamisosion voi toteuttaa myös esimerkiksi videon muodossa.

Mitä tarvitaan?

- tietokone, jossa nettiyhteys (ja tulostin)
- videotykki (ja kaiuttimet)
- kyniä ja kirjoituspapereita
- askartelutarvikkeita
- tusseja
- meikkikyniä
- kamera

Jokainen ryhmäkerta aloitetaan fiiliskierroksella. Kokoonnutaan tyttöjen kanssa ringiin ja jokainen kertoo lyhyesti esimerkiksi tunnekorttien avulla, millainen päivä on ollut ja millä mielellä hän tuli ryhmään. Jokaisen ryhmäkerran lopuksi tehdään purku, jossa tytöt kertovat vuorotellen, mitä tunteita harjoitus herätti ja millä mielellä he lähtevät kotiin.

1. Valitaan musiikkivideot

Ohjaaja pyytää tyttöjä miettimään musiikkikappaleen ja/tai musiikkivideon, joka on jollakin tavalla vaikuttanut heihin ja on heille tärkeä. Kappaleiden sanat tulostetaan. Vaihtoehtoisesti ohjaaja voi jo edellisellä ryhmäkerralla pyytää tyttöjä miettimään valmiiksi kappaleen ja tuomaan mukanaan kappaleen sanat tulostettuina. Tällöin tyttöjä voi ohjeistaa kappaleen valinnassa myös tarkemmin: tyttöjä voi esimerkiksi pyytää tuomaan kappaleen, jossa mainitaan sana ”tyttö” tai pyytää heitä valitsemaan kappaleen/musiikkivideon, joka on heille juuri tällä hetkellä erityisen tärkeä.

2. Katsotaan ja keskustellaan

Tytöt esittelevät kappaleet ja kertovat, miksi he valitsivat juuri kyseisen kappaleen. Katsotaan yhdessä musiikkivideot ja keskustellaan valinnoista: kappaleiden sanoista, musiikkivideosta, laulajasta/bändistä jne. Ohjaaja voi ohjata keskustelua teeman mukaan esimerkiksi kappaleen tyttö- ja naiskuvaan:

- Millaista tyttöinä/naisena tai poikana/miehenä olemista kappale kuvaa?
- Miksi tämä musiikkivideo tai kappaleen sanat ärsyttävät/ihastuttavat?
- Millainen artisti on kyseessä – millainen hänen julkisuuskuvansa on?
- Millaisissa tilanteissa kyseistä kappaletta kuunnellaan/musiikkivideota katsotaan?
- Millaisia tunteita kappale ja video herättävät?

3. Kirjoitetaan ja luetaan

Tyttöjä pyydetään kirjoittamaan valitsemalleen kappaleelle/musiikkivideolle vastaus tai kommentti. Ryhmän mukaan ohjaaja voi avata lyriikoiden muotoa ja kirjoitustyyliä, mutta tärkeintä on, että tytöt pyrkivät tekstissään tuomaan esiin kappaleen herättämiä tunteita tai vaikka kertomaan siitä, miksi kyseinen kappale ja/tai musiikkivideo on heille tärkeä. Voi olla usein parempi jättää tarkat ohjeistukset pois, ja kehottaa tyttöjä kirjoittamaan vapaalla assosiaatiolla. Tyyllilaji saa näin olla runoa, novellimaista kirjoittamista tai vaikkapa tajunnanvirtaa.

Liimataan alkuperäiset sanoitukset ja tyttöjen omat kirjoitukset vierekkäin paperille tai omaan vihkoon.

Luetaan ryhmässä kirjoitukset. Muistuta tyttöjä siitä, että omaa tekstiä ei ole pakko lukea jos ei halua. Pohditaan, millaisen parin alkuperäiset kappaleiden sanat ja tyttöjen omat kirjoitukset muodostavat.

4. Kuvataan

Tytöt pohtivat, miten esittäisivät sanoituksensa valokuvassa. Kerro tytöille, että kuvassa ei välttämättä tarvitse olla itse jos ei halua: osan omista sanoituksista voi kirjoittaa vaikka paperille ja näyttää sitä kameralle. Halutessaan tytöt voivat kirjoittaa sanoituksia vaikka meikkikynällä käsivarteen, sormenpäihin tai vaikka otsaan. Tytöt voivat myös olla kuvissa yhdessä ja kuvata toisiaan.

Otetaan valokuvat. Tytöt saavat työpajasta muistoksi kirjoittamansa lyriikat sekä valokuvat itsestään sanoitustensa kanssa.

Mediakasvatuksen tueksi

Turun Tyttöjen Talon blogi:
www.turuntyttojentalo.blogspot.fi

Mediakasvatusseuran sivuilta löytyy kattava lista mediakasvatusmateriaaleja:
www.mediakasvatus.fi/seura

Mediakasvatuskeskus Metkan kotisivut:
www.mediametka.fi

Koulukinon sivuilla on oppimateriaaleja elokuvakasvatukseen:
www.koulukino.fi

Mannerheimin lastensuojeluliiton mediakasvatussivut:
www.mll.fi/kasvattajille/mediakasvatus

Tampereen Tyttöjen Talon mediakasvatusmateriaali:
www.tytto.fi/fi/article.php?id=38

Voima-lehden Vastamainos-sivut:
<http://fifi.voima.fi/blogit/Vastamainokset/5/>

Nettipoliisin sivut:
www.poliisi.fi/irc-galleria

Lähteet

Aaltonen, Sanna & Honkatukia, Päivi (2002) Kovat kimmat otsikoissa ja otsikoiden takana, teoksessa Sanna Aaltonen & Päivi Honkatukia (toim.) *Tulkintoja tytöistä*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura & Nuorisotutkimusseura, 207–223.

Aapola, Sinikka, Gonick, Marnina & Harris, Anita (2005) *Young Femininity: Girlhood, Power and Social Change*. New York: Palgrave Macmillan.

Kearney, Mary Celeste (2006) *Girls Make Media*, New York: Routledge.

Kotilainen, Sirkku (2008) Mediakulttuuri nuorisotyössä, teoksessa Tommi Hoikkala & Anna Sell (toim.) *Nuorisotyötä on tehtävä: Menetelmien perustat, rajat ja mahdollisuudet*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, 139–154.

Kovalainen, Sirkku (2006) *Pitää olla vahva ja sensuelli, tuntevakin! Havaintoja mainonnan tyttö- ja naiskuvasta*, Viestinnän koulutusohjelman tutkintotyö, Tampereen

ammattikorkeakoulu.

Laukkanen, Marjo (2007) *Sähköinen seksuaalisuus: Tutkimus tyttöydestä nettikeskusteluissa*, Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus.

Mulari, Heta & Laukkanen, Marjo (2011) Tyttöjä mediassa, tyttöinä mediassa, teoksessa Karoliina Ojanen, Sanna Aaltonen & Heta Mulari (toim.) *Entäs tytöt: Johdatus tytötutkimukseen*, Tampere: Vastapaino & Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 173–212.

Mäkinen, Katariina (2012) *Valuable Selves: Self-Promotion, Gender and Individuality in Late Capitalism*, Tampere: Tampere University Press.

Näre, Sari (2002) Intimisoituvan kulttuurin muistijälkiä tytöissä, teoksessa Sanna Aaltonen & Päivi Honkatukia (toim.) *Tulkintoja tytöistä*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura & Nuorisotutkimusseura, 251–268.

HEVOSTELU TYTTÖTYÖSSÄ

Tässä osiossa esitellään hevosten kanssa tehtävän työskentelyn mahdollisuuksia tyttötyössä. Toimiminen hevosten kanssa on hyvin opettavainen ja kokonaisvaltainen kokemus. Hevostoiminnassa yhdistyvät toiminnallisuus, elämyksellisyys ja vuorovaikutustaidot. Hevosten kanssa tytöt oppivat olemaan läsnä tässä ja nyt, voittamaan pelkonsa suuren ja upean eläimen edessä ja toimimaan rauhallisesti ja määrätietoisesti. Hevonen myös toimii yhdistävänä siltana ihmisen ja luonnon välillä. Monesti vetäytyväkin ihminen, jolla saattaa olla pettymyksiä ihmissuhteissa pystyy solmimaan suhteen hevoseen. Hevostoiminta tuo tasapainoa elämään, jäsentää ja jännevöittää myös muuta ympäröivää todellisuutta sekä levittää jaksamista muille elämän alueille.

Hevostoiminta voi olla mukava harrastus, syrjäytymistä ehkäisevää toimintaa ja myös kuntouttavaa terapiaa, jota voidaan toteuttaa esimerkiksi osana fysioterapiaa eri tavoin vammaisten aikuisten ja lasten, käytöshäiriöisten lasten sekä masentuneiden psykiatristen potilaiden kanssa. Varsinaista terapiatyöskentelyä, jossa hevonen on työtoveri tai apuväline, voi harjoittaa vain asianmukaisen pätevyyden hankkinut henkilö.

Tässä tekstissä pohditaan hevostoimintaa mahdollisena tyttötyön osana. Tyttötyöhön luontevasti sopiva viitekehys on sosiaalipedagoginen hevostoiminta, jossa on keskeistä ihmisen ja hevosen vuorovaikutus sekä yhteisö, jossa toiminta tapahtuu. Sosiaalipedagoginen hevostoiminta pohjaa sosiaalipedagogiikan teoriaperustaan, jonka tärkeät peruselementit ovat yhteisöllisyys, toiminnallisuus ja elämyksellisyys. Sosiaalipedagoginen hevostoiminta keskittyy sosiaalisen kasvun ja hyvinvoinnin tukemiseen. Toiminnassa talli on kasvatuksellinen yhteisö, jossa hevosen kanssa toteutetaan yhteisöllistä ja osallistavaa toimintaa. Toiminnassa korostuvat yhteisöllisyys, elämyksellisyys ja toiminnallisuus, jotka yhdessä edistävät yksilöiden persoonallista kasvua ja yhteiskuntaan kiinnittymistä.¹³

Miksi hevostelua?

Käytän Niina Hyytisen opinnäytetyössään käyttämää sanaa hevostelu.¹⁴ Sana hevostelu pitää mielestäni sisällään sen, että on kivaa ja puuhastellaan yhdessä, hoidetaan, harjataan, ruokitaan ja talutetaan hevosia pelkän ratsastuksen tai kärryillä ajamisen lisäksi. Hevosten kanssa voi myös harrastaa hiihtoratsastusta tai vikellystä.

Hevosessa ihmistä kiehtovat sen fyysiset piirteet, kuten suuri koko, lämpö ja kauneus. Hevosella on äärimmäisen herkkä ruumiinkieli, rikas tunneviestintä ja kehittyneet sosiaaliset kyvyt. Hevonen on suora ja rehellinen, mutta lempeä ja rohkaiseva peili

13 Ks. Sosiaalipedagoginen Hevostoimintayhdistys ry:n nettisivut: <http://www.hevostoiminta.net/11>

14 Hyytinen, Niina (2010) Hevosvoimat käyttöön: Helmi-hevostelua seurakunnan erityisnuorille. Opinnäytetyö: Diakonia-ammattikorkeakoulu.

ihmisen tunnemaailmalle. Hevonen houkuttaa koskettamaan ja sen fyysinen olemus ja lämpö vetävät ihmistä puoleensa.

Hevosen kokonaisvaltaisen hoitamisen kautta saa hyvän tuntuman ja kontaktin hevoseen. Huolenpito toisesta – hevosen puhtaudesta, ruokkimisesta ja ympäristön siisteydestä huolehtiminen opettaa myös itsestä huolehtimisen taitoja. Hevosen hoitamiseen liittyvät aina samat ja jatkuvat rutiinit myös opettavat lapsille selkeyttä ja rutiineja, jotka tuntuvat olevan ”hakusessa” yhä useamman nuoren elämässä tänä vauhdikkaana aikana. Rajattomille lapsille talliympäristö onkin oivallinen paikka oppia noudattamaan sääntöjä. Tosiasiat, että talli on hevosten koti ja että hevonen on ison kokonsa takia vaikuttava auktoriteetti, antavat hyvän lähtökohdan rauhallisen ja sääntöjä noudattavan toimintatavan opetteluun.

Hevosen läheisyydessä väsymys häviää ja energia lisääntyy. Tallissa vallitsee ajattomuuden ilmapiiri, jossa hevoset elävät tässä ja nyt. Tämä kutsuu ihmistä läsnäoloon. Nykyhetkeen keskittyminen mahdollistaa syvän psyykkisen levon, joka muistuttaa leikkiin uppoutuneen lapsen tilaa. Jopa masentuneiden ihmisten on monesti havaittu silminnähden virkistyvän. Myös hevosen liike, erityisesti ravi ja laukka herättelevät kehon luontaisia energiavaroja. Monesti ihmiset reagoivat hymyllä tai naurulla kun hevonen alkaa ensimmäistä kertaa ravata. (Yrjölä 2011, 98–99) Jo pelkästään ratsaille nouseminen muuttaa ihmisen perspektiiviä ja kehokokemusta. Suhde maailmaan muuttuu, kun sitä pääsee katselemaan korkealta hevosen selästä.

Eläimet saavat ihmiset voimaan paremmin. Lemmikin on havaittu vähentävän yksinäisyyttä, ahdistusta ja masennusta, sillä se on aina läsnä, hyväksyy ehdoita, sille voi puhua ja se reagoi puheeseen. Eräs todennäköinen syy läheisyyden kokemukseen on eläimen ja ihmisen välisen tunnetason vuorovaikutuksen puhtaudessa. Ihmisten suhteet toisiin ihmisiin ovat aina monimutkaisia ja ristiriitaisia, mikä tuottaa stressiä ja ahdistusta. Ihmisten on vaikea ymmärtää toisiaan ja toistensa tunteita. Eläimen kanssa voi kokea puhtaita ja yksinkertaisia tunteita, joihin ei sisälly torjutuksi tai väärinymmärretyksi tulemisen pelkoa. Vuorovaikutuksessa eläimen kanssa voi saavuttaa aidomman yhteyden omiin tunteisiin. Eläin voi auttaa ilmaisemaan tunteita rakentavammin myös toisille ihmisille. Kun löydetään yhteys todellisiin tunteisiin, vuorovaikutus toisten ihmisten kanssa helpottuu. Eläin voi jalostaa tunneälyä ja opettaa muun muassa sosiaalista tarkkaavaisuutta. (Pitkänen sit. Alasaari & Ala-Nissilä 2010, 36.)

Ison eläimen kanssa toimiminen herättää usein aluksi pelkoa. Pelon voittaminen kasvattaa itsetuntoa, kun tyttö huomaa osaavansa hoitaa ja ohjata isoa ja vahvaa eläintä. Hevosen kanssa opittua rohkeutta ja jämäkkyyttä voi alkaa soveltaa myös muille elämän alueille. Aluksi onkin tärkeää, että tyttö saa onnistumisen kokemuksia, eivätkä vaaditut tehtävät ole hänelle liian vaativia.

Hevosten kanssa enemmän toimittaessa, erityisesti ratsastaessa, tytöt kokevat myös epäonnistumisia ja oppivat että onnistumiseen tarvitaan pitkäjänteistä harjoittelua ja paljon toistoja. Vastoinikäymiset aiheuttavat myös ahdistuksen, raivon ja avuttomuuden tunteita. Niiden rakentava käsittely auttaa korjaamaan omaa toimintaa, jotta hevonen saadaan toimimaan toivotulla tavalla. Hevosen tuottamat pettymykset ovat riittävän yksinkertaisia, eikä hevosen kanssa voi neuvotella. (Yrjölä 2011, 101)

Hevosten kanssa toimiminen on hyvin elämyksellistä. Jokainen kerta on erilainen ja etukäteen ennustamaton seikkailu. Odotus pitää sisällään monenlaisia tunteita innostuksesta pelkoon ja halusta oppia uutta. Luvassa voi olla iloisia yllätyksiä oman selviytymisen ansiosta, mutta myös pettymyksiä hevosen hallitsemisessa. Kuitenkin hevosen positiivinen motivoiva voima on niin vaikuttava, että osaamattomuuden ja avuttomuuden tunteista syntyy epätoivon sijasta halu voittaa vastukset. (Yrjölä 2011, 103)

Talliympäristö mahdollistaa ihmisille paluun luonnon yhteyteen. Monet lapset asuvat kaupunkiympäristössä ja heiltä saattaa puuttua sekä luontoelämyksiä että kontakteja eläimiin. Luonnossa ratsastaminen on ainutlaatuinen, intensiivinen luontokokemus, joka rauhoittaa ja tasapainottaa sellaisenkin lapsen mieltä, jonka elämä on levotonta. Hevosen olemus, sen liike ja maaston vaihtelevuus, retket, ratsastus eri säätiloissa, ilman satulaa ratsastaminen ja vapaana olevan kirmaavan hevosen katseleminen ja emon ja varsan yhteyden seuraaminen tarjoavat mahtavia elämyksiä. (Palola 2011, 383)

Tytöt kiinnostuvat usein hevosista 6–12 vuoden iässä ja hakeutuvat mahdollisuuksien mukaan niiden pariin. Tämä on yleismaailmallinen ilmiö. Näyttää siltä, että hevosten tarjoamat ominaisuudet ja toimintamahdollisuudet kohtaavat tyttöjen kehitykselliset tarpeet. Psykoanalyttisessa viitekehyksessä on esitetty, että murrosikää edeltävässä iässä hevosvaihe on tytöille ”harjoitteluaika”, jolloin tyttö valmistautuu tulevaa parisuhdetta varten kohdistamalla romanttisia rakkauden tunteita turvalliseen kohteeseen - hevoseen. Hevonen voi siis tarjota tytölle mahdollisuuden rakastaa, hoivata, helliä ja saada vastarakkautta, mikä saattaa edesauttaa seksielämän aloittamista hänelle itselleen sopivampaan ikään. (Yrjölä 2011, 104–106)

Hevosharrastus valmistelee tyttöjä itsenäistymiseen ja vanhemmista irtautumiseen. Ratsastustalli on tytöille usein heidän oma, vanhemmilta varjeltu yhteisönsä, jossa elää hevosten ja niiden hoitamisen todellisuus, mutta myös mielikuvitus ja leikki. (Yrjölä 2011, 104–106) Hevostalli on myös ympäristö, jossa tyttöjen ulkonäöllä on hyvin vähän merkitystä. Tukeva ja muotimaailman kauneushanteista muutenkin poikkeava tyttö voi olla kaikkein taitavin hevosten käsittelijä ja ratsastaja. Tytöille voi olla myös hyvin vapauttavaa unohtaa tallilla sen miettiminen, että miltä minä näytän. Talleille on muodostunut yhteiskunnassamme harvinaisia tyttöjen omia yhteisöjä, joita voi luonnehtia hevestyttöjen omiksi tyttöjen nuorisotiloiksi (ks. Ojanen 2011).

Tavoitteellista tyttötyötä

Tyttöryhmään voi ottaa esimerkiksi 4–5 tyttöä. Kovin suurta ryhmää ei kannata ottaa, sillä tallilla tarvitaan hyvinkin yksilöllistä ohjaamista ja yhtä hevosta ei voi kovin moni hoitaa samanaikaisesti. Pienessä ryhmässä myös tyttöjen yksilöllinen huomioiminen onnistuu paremmin. Ryhmän tyttöjen olisi hyvä olla vähintään n. 9-vuotiaita, sillä tallilla toimiessa pitää ymmärtää ja osata noudattaa annettuja ohjeita. Myös hevostelussa pätevät tyttötyön tavoitteet - että tytöt tulevat nähdyksi, kohdatuiksi ja kuulluiksi. Tytöt voivat miettiä ryhmälle jonkin yhteisen tavoitteen/tavoitteita. Tyttöjen on hyvä myös itse miettiä itselleen jokin tavoite kuten uskaltaa nousta hevosen selkään, puh-

distaa kaviot, saada hevonen rentoutumaan harjatessa, tai tavoite voi myös isompien tyttöjen kohdalla olla ”opin olemaan läsnä tässä ja nyt enkä mieti mitään kouluun tai kotiin liittyviä murheita”.

Ryhmän voi toteuttaa siten, että vain osa ryhmän tapaamiskerroista on tallilla. Tämä on myös helpompi toteuttaa. Hevostelua voi myös tehdä siten, että toteutetaan teemapäivä tai teemapäiviä tallilla. Tyttöjä voi hyvin osallistaa toiminnan suunnitteluun kertomalla heille erilaisista mahdollisuuksista, joista he voivat valita. Samoin kuin muussakin tyttötyössä, on tärkeä muistaa purkaa jokainen kokoontumiskerta, jotta jokainen voi halutessaan kertoa tuntemuksistaan ja jakaa niitä muiden kanssa.

Hevostoiminnan kautta voi oppia, kehittyä ja vahvistua hyvin monipuolisesti. Eläimen läsnäolo vaikuttaa ihmiseen siten, että keskittyminen helpottuu, ihminen avautuu, motivoituu ja rauhoittuu. Arat ja ujut tytöt voivat rohkaistua ja oppia jämäkkyyttä ja oman tahdon ilmaisua. Rajattomat ja aggressiiviset tytöt taas oppivat sääntöjen noudattamista ja rajojen hyväksymistä.

Mitä tarvitset?

Tyttöryhmän hevostelua ohjaamaan tarvitset kaksi ohjaajaa, joista toisella tulisi olla vahvat hevosmiestaidot ja mielellään sosiaalipedagogisen hevostoiminnan tai ratsastusterapian osaamista.

Turvallisuussyistä hevosen tulee olla toimintaan hyvin sopiva, riittävän rauhallinen ja hyvä käsiteltävä, mutta myös herkkä ja ihmiseen kontaktia ottava. On suositeltavaa etsiä sellainen talli, josta löytyy sosiaalipedagogisen hevostoiminnan osaamista tai ainakin valmius ottaa vastaan tyttöryhmä, joka on itse määrittänyt omia tavoitteitaan, sillä ne saattavat olla erilaisia kuin asiat, joita perinteinen ratsastuskoulu odottaa ratsastajiltaan. Hyväkin ratsastustalli, joka ei ole valmis joustamaan omista rutiineistaan ja antamaan aikaa ja tilaa nimenomaan hevoseen tutustumisen, sen lajityypillisen käyttäytymisen selittämiseen ja hevosmiestaitojen opettamiseen ja harjoittamiseen, voi olla huono valinta hevostelu-ryhmälle. Sosiaalipedagoginen hevostoiminta laajenee koko ajan ja sopivia talleja löytyy yhä enemmän.

Tytöille on hyvä varata tallille mukaan myös lämpimiä varavaatteita, sillä oman vuoron odottelu ulkoilmalla voi lannistaa innokkaimmankin hevostytön.

Hevostelu ei sovi kovin allergisille lapsille. Oman kokemukseni mukaan lievä allergia ei haittaa satunnaista hevosen hoitamista ja tallilla oleskelua. Allergialääkkeet auttavat monia ja allergiaoireet kuten esimerkiksi heinänuha ovat syksyllä ja talvella paljon vähäisempiä. Hevosten kanssa toiminen ei myöskään sovi ihmisille, jotka ovat vaaraksi itselleen tai muille. Hevoset nostavat herkkyytensä ansiosta ihmisen tietoisuuteen helposti asioita, joten psyykkisesti hyvin hauraat ja voimakkaasti traumatisoituneet saattavat reagoida arvaamattoman rajusti tai heille itselleen liian voimakkaasti. Päihtyneenä ei saa mennä tallille.

Hinta saattaa nousta kynnyskysymykseksi hevostelussa. Rahoitusta voi hakea erilaisil-

ta nuoriso- ja tai sosiaalityötä tukevalta säätiöiltä. Jos tytöt ovat mukana lastensuojelun avohuollon tukitoimissa, on mahdollista saada heille toimintarahaa sosiaalitoimen kautta. Myös vanhempien mahdollisuutta ja kiinnostusta osallistua kuluihin kannattaa kysyä.

Lähteet

Alasaari, Johanna & Ala-Nissilä, Hanna (2010) *Green Care ja sosiaalipedagoginen hevostoiminta: Hevostoiminta psyykkisen ja sosiaalisen hyvinvoinnin tukena*, Opinnäytetyö: Vaasan ammattikorkeakoulu.

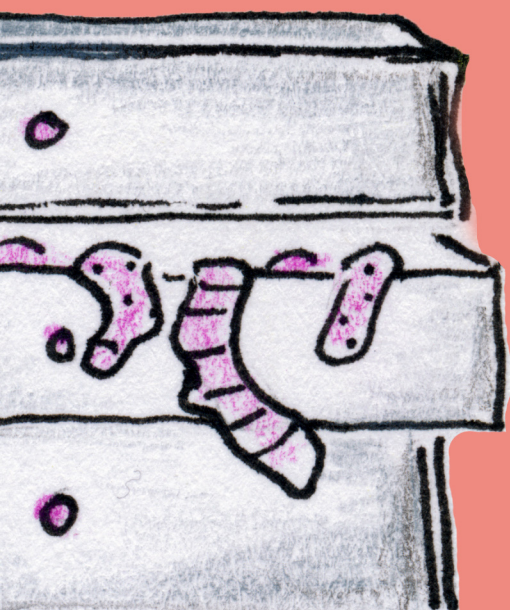
Hyytinen, Niina (2010) *Hevosvoimat käyttöön: Helmi-hevostelua seurakunnan erityisnuorille*, Opinnäytetyö: Diakonia-ammattikorkeakoulu.

Ojanen Karoliina (2011) *Tyttöjen toinen koti: Etnografinen tutkimus tyttökulttuurista ratsastustalleilla*, Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Palola, Leni (2011) Lastensuojelun asiakas ratsastusterapiassa, teoksessa Sanna Mattila-Rautiainen (toim.) *Ratsastusterapia*, Jyväskylä: PS-kustannus, 373–390.

Yrjölä, Marja-Leena (2011) Hevonen psykoterapian apuna, teoksessa Sanna Mattila-Rautiainen (toim.) *Ratsastusterapia*, Jyväskylä: PS-kustannus, 168–174.

Sosiaalipedagogiseen hevostoimintaan ja ratsastusterapiaan liittyviä opinnäytetöitä löydät linkistä: www.hevoseni.fi/monipuolinen-hevonen

Menetelmiä,
teemapäiviä
ja harjoituksia

ELÄINAVUSTEISET TUNNE-TYTTÖRYHMÄT JA EASEL®

Eläinavusteisten TUNNE-tyttöryhmien ajatus pohjautuu EASEL® menetelmään. EASEL® (Experiential Social Emotional Learning) on rekisteröity menetelmä, jota voi soveltaa vain EASEL® ohjaajakoulutuksen käynyt henkilö (ks. lisää www.easeltraining.fi). Lisänä käytetään erilaisia elämyksellisiä ja kokemuksellisia harjoitteita. Ryhmän tarkoitus on tarjota nuorille välineitä, joilla voi pohtia omia tunteita ja niiden tuomaa informaatiota ympärillä tapahtuvista asioista. Ryhmän tarkoitus on auttaa nuorta oivaltamaan ja vahvistaa nuoren voimavaroja sekä rohkaista häntä itseään tukeviin vuorovaikutussuhteisiin. Ryhmässä mietitään ja keskustellaan nuorille itselle tärkeistä asioista ja maatilalla päästään kurkistamaan itseä hieman erilaisista peileistä kuin kaupungissa. Tärkeän kokemuksen tuovat myös toiset ryhmäläiset. Nuoret ovat toisilleen tärkeitä peilejä. Luottamuksellisessa ympäristössä he voivat saada toinen toisiltaan arvokkaita, jopa korvaavia kokemuksia. Ohjaajat toimivat nuorille kanssakulkijoina heidän matkallaan. Ohjaajat luovat turvan ilmapiiriä ja ovat luotettavan aikuisen maljeja sekä huolehtivat, että kunnioituksen ilmapiiri säilyy. Ryhmän tavoitteet luodaan yhdessä ja jokainen nuori asettaa ryhmälle oman tavoitteensa. Ryhmän yleinen tavoite on tarjota nuorille paikka, jossa tulee kuulluksi ja nähdyksi omana arvokkaana itsenään. TUNNE-tyttöryhmiä on ollut Helsingin Tyttöjen Talolla jo useita ja ne toteutetaan suljettuna tyttöryhmänä. Ryhmässä voi olla 4–6 osallistujaa. Ryhmä kokoontuu viikoittain ja tallikertoja on noin yksi kuukaudessa. Leirit ovat osoittautuneet toimivaksi työmuodoksi ryhmän osana.

EASEL® Experiential Social Emotional Learning, kokemuksellinen sosioemotionaalinen oppiminen

Metodi noudattaa kyseisen kasvatuksen standardeja, psykososiaalisia ohjeistuksia ja eettisiä sääntöjä. Työtapaperustuu vapaana olevan sosiaalisen, herkän laumaeläimen ja ihmisen vuorovaikutukseen sekä tilanteesta nousevien tunnekokemusten ohjattuun reflektointiin. EASEL-menetelmästä voidaan käyttää puhekielessä aikuisten kanssa työskennellessä ilmaisua kokemuksellinen tunnetaito- ja lasten ja nuorten kanssa työskennellessä ilmaisua kokemuksellinen tunnekasvatus.

EASEL-tunnekasvatuksella saadaan jo olemassa olevat asiat, sanat, tunteet selkeämmiksi ja pintaan. Näin ohjataan kuuntelemaan itseä ja sitä miten opin pitämään itseni turvassa. Se on sosioemotionaalisen oppimisen työmenetelmä. Tunnekasvatus antaa työkaluja siihen miten tunteita ja niiden sisältämää informaatiota voi hyödyntää omassa elämässä niin, että aito-minä vahvistuu. Menetelmän keskeiset asiat opettavat rajoista, luottamuksesta ja vastuusta, itsetunnosta ja itsensä huolehtimisesta, itsehallinnasta ja elämänhallinnasta. Menetelmä kehittää ongelmanratkaisutaitoja, stressinsietokykyä ja kehollista tietoisuutta. Se nostaa myös tietoisuuteen henkilökohtaisia voimavaroja sekä antaa vahvistavia ja korjaavia kokemuksia. EASELin yleisiä tavoittei-

ta ovat mielialan kohoaminen, yleisen jännityksen vähentyminen ja toimiminen sillan rakentajana työntekijän ja asiakkaan välillä. Menetelmä vahvistaa rohkeutta, edistää tunteiden tunnistamista ja itseilmaisua, tarjoaa välittämisen ja läheisyyden kokemuksia, nostaa omanarvontuntoa ja itseluottamusta, tukee realiteettien ymmärtämistä ja hyväksymistä, kehittää ongelmanratkaisu- ja sosiaalisia taitoja sekä opettaa myös luottamuksen arvoisena olemista ja hyväksyttäviä tapoja koskettaa toista. Tämän lisäksi menetelmä vähentää manipulatiivista, vahingoittavaa tai hyväksikäyttävää käyttäytymistä sekä kehittää toiminnan suunnittelutaitoja. Toiminta lähtee aina asiakkaan tarpeista ja lähtökohdista käsin.

Hevonen/eläin on kokemuksellisessa tunnekasvatuksessa lisäelementti

Menetelmä perustuu siihen, että hevoset ovat sosiaalisina saaliseläiminä erittäin herkkiä reagoimaan ympärillä olevien muiden eläinten, mukaan lukien ihmisen, sanattomiin viesteihin ja tunnetiloihin. Hevosen/eläimen tasa-arvoinen aito kohtaaminen persoonallisena yksilönä kasvattaa empatiaa ja myötäelämisen kykyä. Kyse on vuorovaikutussuhteiden luomisesta: suhde syntyy vain ajan kanssa, ilman pakotteita. Hevosen/eläimen kanssa sanoilla ei ole merkitystä, hevosen/eläimen kanssa intuitiivinen tunneviestintä voimistuu. On myös pystytty osoittamaan, että eläimen läsnä ollessa keskittyminen helpottuu ja että sillä on avaava, motivoiva, sitouttava ja rauhoittava vaikutus. Hevosen koko, intention selkeys, ilo ja hetkessä eläminen antavat hevoselle oikeutta. Hevonen on myös kulttuurisesti puhdas eläin. Tunnekasvatuksessa hevosen avulla ei opiskella hevosmiestaitoja vaan ohjataan kuuntelemaan itseään ja sitä miten opin pitämään itseni turvassa. Kokemuksellisessa tunnekasvatuksessa hevonen ei ole väline vaan työpari, hevonen ja ihminen ovat aina tasa-arvoisia. Eläinavusteisissa kokemuksellisissa harjoitteissa ohjaajalla edellytetään olevan ansaittu johtajuus suhteessa hevosiin, jotta toiminta on eettistä ja turvallista.

Lisätietoja Helsingin Tyttöjen Talon TUNNE-tyttöryhmistä voi kysyä EASEL-ohjaaja Nina Mesiäinen-Westerlundilta, nina.mesiainen-westerlund@tyttojentalo.fi

LIKKALÄHDÖT

Likkalähdöt on kehitetty Tampereen Tyttöjen Talolla vuonna 2004, jolloin ne olivat yksi toimintaa markkinoiva toimintamuoto. Likkalähdöt ovat tyttö- ja koululaisryhmille suunnattuja toiminnallisia ja temaattisia puolitoistatuntisia tutustumiskäyntejä, joissa esitellään tyttötyön toimipisteen toimintaa ja perehdytään johonkin valittuun teemaan toiminnallisten harjoitusten avulla. Likkalähdöissä ryhmille annetaan mahdollisuus - sukupuolisensitiivisen tyttötyön periaatteiden mukaan - oman tyttöytensä ja identiteettinsä pohtimiseen ja ylipäättään tyttöyteen liittyvien asioiden miettimiseen mukavassa ympäristössä.

Likkalähtöjä voi soveltaa monenlaiseen tyttötyöhön. Ne voivat olla tietylle ryhmälle suunnattuja tutustumiskäyntejä johonkin tyttötyön toimipisteeseen tai niitä voidaan soveltaa esimerkiksi kouluvierailuihin. Likkalähdön teemana voi ryhmän toiveista riippuen olla esimerkiksi *itsetunto, ulkonäkö ja keho tai ihmissuhteet*.

Tampereen Tyttöjen Talolla Likkalähtöjä on toteutettu vuodesta 2005 saakka ja niitä on vuosien varrella järjestetty useita kymmeniä. Likkalähtöjä varataan puhelimitse tai sähköpostilla. Yleensä likkalähtöjä on hyvä järjestää alkusyksyllä tai koulujen loma-aikojen lähestyessä, sillä nämä ovat aikoja, jolloin esimerkiksi koululuokkien tuntisuunnitelmaan on helpompi sijoittaa opintokäyntejä. Ryhmät ovat hyvin heterogeenisiä, eikä yhtä ainoaa oikeaa Likkalähtömallia voi näin ollen suunnitella etukäteen sopivaksi kaikille ryhmille. Tampereen Tyttöjen Talolla on käynyt ryhmiä tutustumassa yläkouluista, lukioista ja ammattiopistoilta: osallistujien ikäjakauma on ollut 13–23 vuotta. Myös ryhmäkokoo vaihtelee paljon, sillä isoimmissa ryhmissä saattaa olla yli 30 tyttöä. Ohjaajan on näin ollen oltava valmis soveltamaan ja improvisoimaan!

Likkalähtöryhmän ohjaaminen on haasteellista kertaluontoisuuden ja lyhyen keston vuoksi. Kertaluontoisessa ryhmätapaamisessa ohjaajan on vaikeampaa luoda luottamuksellista ilmapiiriä ryhmän keskuuteen niin, että avoin keskustelu mahdollistuu. Likkalähdöissä työntekijän tehtävänä on nostaa keskustelu yleisemmälle tasolle pois henkilökohtaisesti tunneherkistä asioista ja tarkastella ilmiöitä tyttönä kasvamisen näkökulmasta yleisemmällä tasolla.

Likkalähtöjen ryhmät ovat *sukupuolisensitiivisiä* tyttöryhmiä. Likkalähdöissä tytöt oppivat ottamaan itselleen tilaa, saavat aikuisen huomiota ja tukea sekä tarvittaessa ohjausta kohdennettuihin palveluihin esimerkiksi seksuaalisuutta tai sukupuoli-identiteettiä koskevissa kysymyksissä. Likkalähtöjen kaltaisessa sukupuolisensitiivisesti ohjatussa tyttöryhmässä sukupuoleen kiinnitetään huomiota ilman, että arvotetaan sen huonommuutta tai paremmuutta. Parhaimmillaan eriytetty ryhmät rohkaisevat tyttöjä kokeilemaan, tutkimaan ja pohtimaan asioita, joita he eivät sekaryhmissä kehtaisi tai uskaltaisi tehdä. Työskentely on jokaisessa ryhmässä erilaista riippuen tyttöjen iästä ja keskinäisistä suhteista. Kertaluonteisissa ryhmäkerroissa on mukana kuitenkin samat elementit kuin pidempikestoissa ryhmässä. Alusta saakka Likkalähtöjen kaikki

teemat ovat sivunneet jollain tavalla naiseksi kasvuun ja seksuaalisuuteen liittyviä ilmiöitä. Naisena olemiseen kuuluu keskeisesti naisen ruumiillisuus, naiseuden tila ja seksuaalisuus.

Seksuaalikasvatus on yksi teema, jota voi hyödyntää Likkälähdöissä. Tyttöjen Talon Likkälähdöissä, joissa on seksuaalikasvatuksellinen teema, tyttöjä kannustetaan ennen kaikkea pohtimaan millainen naiskuva ja naisen seksuaalisuus on tavoiteltavaa. Tätä myös tutkija Elina Oinas (2007) toivoi Yle:lle antamassaan haastattelussa. Oinaan mielestä tytöt jäävät usein turhan yksin pohtimaan omaa ruumiillisuuttaan, eikä seksuaalivalistus faktoineen juurikaan keskity kulttuurimme ristiriitaiseen naiskuvaan, joka on sekä tasa-arvoa korostava että pornon kyllästävä. Huonoksi tytöksi leimautuminen ja oman minän näkeminen positiivisesti sukupuolistuneena on edelleenkin ongelmallista tytöille. Kuten Elina Oinas totesi haastattelussa: ”Voisin kuvitella, että tällaiset tyttöjen omat keskusteluryhmät, joissa rohkaistaan puhumaan aiemmin hyvin yksityisistä jutuista kuten kuukautiset tai painostus, kiusaaminen ja huorittelu, voisivat olla yksi tapa avata tyttöjen keskustelua ruumiillisuudesta ja naiseuden rajoista.” Oinaan esittämä ajatus on ollut taustalla vaikuttamassa myös Likkälähtöjen suunnittelussa. Likkälähdöt tarjoavat ryhmään osallistuville ainutlaatuisen mahdollisuuden käsitellä omaa kasvuaan, mielipiteitään, asenteitaan ja toiveitaan turvallisessa ympäristössä.

Esimerkki Likkälähdöstä: Teema itsetunto ja ulkonäkö

Ole oma itsesi ja arvosta piirteitäsi. Viihdy omassa kehossasi.

Kun alat suunnitella Likkälähtöjä, voit aloittaa tutustumalla seuraavaan Itsetunto ja ulkonäkö -aiheiseen runkoon materiaaleineen, harjoituksineen ja linkkeineen.

1. Valmistautuminen ja taustatiedon kerääminen

Ennen Likkälähtöjen aloittamista ohjaajan tulee perehtyä aiheeseen ja kerätä itselleen faktapankki, josta voi tarvittaessa nostaa esille tyttöjä kiinnostavia yksityiskohtia. Itsetunnosta, ulkonäöstä ja kauneusihanteista on kirjoitettu paljon, ja kriittinen näkökulma median naisihanteeseen on useille tytöille tuttu. Teema on erityisen tärkeä tyttöjen ja nuorten naisten ryhmissä, sillä murrosiässä oma keho mietityttää erityisen paljon ja tytöt hakevat malleja paitsi toisistaan ja ympäröivistä naisista, myös mediasta. Useat tytöt ja naiset kokevat jäävänsä yhteiskunnan stereotyyppisen kauneusihanteen ulkopuolelle.

Voit käyttää valmistautumisen tukena esimerkiksi Doven sivuja. Dove teetti vuonna 2004 kansainvälisen tutkimuksen, jossa selvitettiin eri puolilla maailmaa asuvien naisten käsityksiä omasta ulkonäöstään, itsetunnostaan ja länsimaisista kauneusihanteista. Doven sivuilta löydät Likkälähdön suunnittelua varten taustatietoa, joita voit nostaa esiin ryhmätapaamisen aikana. Sivuilla on myös tytöille suunnattuja itsetuntoon, kehonkuvaan ja tunteiden säätelyyn liittyviä harjoituksia ja testejä sekä vinkkejä vanhemmille ja ohjaajille. Löydät sivut täältä:

http://fi.dove.com/web/fi_fi/aidon-kauneuden-puolesta.html

Doven teettämästä tutkimuksesta poimittuja taustatietoja:

- The Real Truth About Beauty: A Global Report (Totuus Kauneudesta) -tutkimus tuotti tuloksia siitä, kuinka naiset suhtautuvat ulkoiseen olemukseensa ja luonnehtivat sitä. Vastaajat suhtautuivat hyvin epäroivästi sanaan kauneus. Yli 40 prosenttia oli vahvasti sitä mieltä, ettei voi kutsua itseään kauniiksi.
- Vain kaksi prosenttia tutkimukseen osallistuneista naisista katsoi voivansa kuvata itseään kauniiksi.
- Nyky-yhteiskunnan kauneusihanne rakentuu seuraavien tekijöiden varaan:
 - Kauniin naisen on oltava erittäin pitkä ja äärimmäisen laiha.
 - Hänellä on oltava kapeat lanteet, mutta suuri rinnanympärys.
 - Hänellä on suuret silmät, täyteläiset huulet ja pieni nenä.

Kauneusihanteet ovat kuitenkin aika- ja kulttuurisidonnaisia. Kurvikas ei ole aina ollut lihavan synonyymi, ja laihuus on menneinä aikoina tarkoittanut aliravitsemusta. Historian saatossa lukuisat ominaisuudet, kuten kyömy- ja nykerönenät, laihat tai pyöreät piirteet, isot tai pienet rinnat, kurvikas tai siro vartalo, suora tai kihara tukka, ovat vaihdelleet kauneusihanteena.

2. Virittäytymistä aiheeseen

Likkälähtö käynnistyy ohjaajan tutustuessa ryhmäläisiin ja kysellen heidän kuulumisiaan. Samalla ohjaaja voi tiedustella, millaisia odotuksia ja toiveita ryhmäläisillä on. Tässä kohtaa voi usein käydä niin, että suunniteltua toiminnallista osuutta voi joutua muuttamaan, jos ryhmältä nousee jotain erityisiä toiveita. Usein käy niin, että esimerkiksi Likkälähdön varannut opettaja on valinnut käsiteltävän teeman huomioimatta ryhmän omia toiveita.

Ohjaajan tulee ottaa huomioon ryhmän ikä- ja kokemustaso käydessään harjoituksia eteenpäin. Toiminnalliset harjoitukset ovat ohjaajalle usein väylä avata keskustelua ja ne saattavat osoittautua tarpeettomiksi kun ryhmä avautuu keskustelulle. Toiminnallisia harjoitteita voi myös käyttää siirtymämenetelmänä toiseen teemakokonaisuuteen.

Ohjaaja voi aluksi kysyä keskustelun pohjaksi ryhmäläisiltä esim. seuraavia asioita:

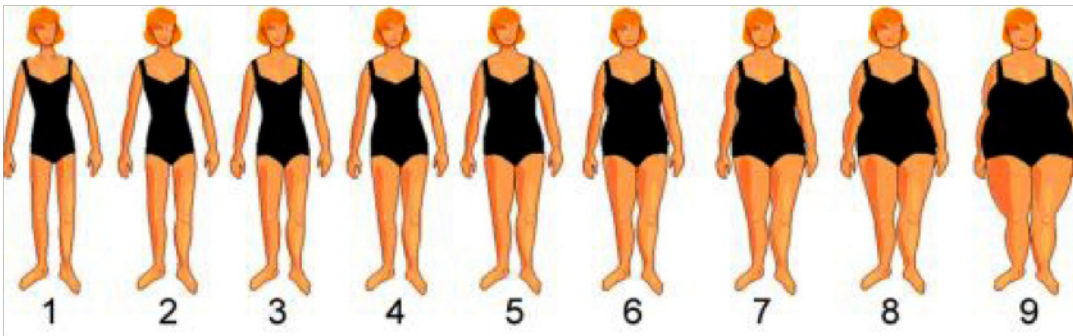
- Millaisista ulkonäköön liittyvistä asioista keskustellette kaveriporukassa? (Voisitko mainita muutamia keskeisiä teemoja.)
- Onko laihduttaminen yleistä ikäistesi nuorten keskuudessa? Miksi?
- Miksi luulet, että ryhdytään laihduttamaan?
- Mistä laihduttamiseen liittyvistä asioista nuoret puhuvat?
- Millaisilla menetelmillä ikäisesi nuoret laihduttavat?
- Onko sinua/ystäviäsi kiusattu ylipainon tai jonkun poikkeavan piirteen vuoksi?
- Altistaako ylipaino koulukiusaamiselle?
- Mitä ajattelet eripainoisista nuorista?
- Millainen on mielestäsi tiedotusvälineiden/median esittelemä ihannekroppa?
- Millaisia paineita se aiheuttaa ikäisillesi nuorille?
- Miten sinä suhtaudut mahdollisiin paineisiin? Mitä olet valmis tekemään ulkonäkösi

eteen?

- Vaikuttaako media esimerkiksi pukeutumiseesi?
- Mistä krooppaan liittyvistä asioista mediassa puhutaan parhaillaan?

3. Kehonkuva - mihin kohtaan itse sijoitun ja mihin haluan sijoittua?

Ohjaaja voi jakaa tulostamansa kehonkuvapiirroksot ryhmäläisille ja pyytää heitä hetken miettimään omaa suhtautumistaan omaan kehoonsa. Ohjaajan kannattaa itse tehdä alla oleva linkin testi ja pohtia omaa kehonkuvaansa.

<http://ffp.uku.fi/cgi-bin/energynet03/bodyshape03.pl>

Taustatietoa harjoituksen purkuun (Doven tutkimus):

Vain viidennes nuorista naisista on tyytyväisiä omaan kehoonsa ja ulkonäköönsä. Peräti 43 % on erittäin tai melko tyytymättömiä siihen, miltä näyttää. Montako ryhmäläisistä on tyytyväinen omaan kehoonsa ja moniko haluaisi muuttaa sitä? Kolmasosa 14–17-vuotiaista tytöistä uskoo olevansa ylipainoisia ja 60 % yrittää laihduttaa. Tyytymättömyys omaan vartaloon lisääntyy tytön tullessa murrosikään. 75 % 8–9-vuotiaista tytöistä sanoo pitävänsä ulkonäöstään, mutta vain 56 % 12–13-vuotiaista on samaa mieltä.

4. Itsetunto ja ulkoiset odotukset

Tytöt joutuvat päivittäin tasapainoilemaan ulkoisten odotusten sekä itsemääräävyyden välillä. Monien tyttöjen on vaikeaa ilmaista, mitä he itse haluavat tai mitä mieltä he ovat. Toisaalta osa tytöistä voi myös jättää muiden mielipiteitä tai tunteita huomiotta ja keskittyä oman näkemyksensä ajamiseen läpi. Oman mielipiteen rakentavaa ilmaisua voi turvallisesti harjoitella tyttöryhmissä. Likkälähdössä teemaa voidaan avata alla olevien toteamusten kautta. Ohjaaja lukee toteamukset ääneen ryhmälle keskustelun pohjaksi.

Mitä seuraavat toteamukset saavat sinut tuntemaan? Mitä niillä yritetään sanoa? Miten ne olisi voinut sanoa toisin?

Opettajasi sanoo: "odotan enemmän sinun ikäiseltäsi"

Ystäväsi sanoo: "Mun on hyvä olla sun kanssa, meillä on kivaa"

Äitisi sanoo: "et kyllä mene ulos tuon näköisenä"

Ystäväsi sanoo: "sun kanssa on tosi hauskaa, mutta en voisi koskaan lähteä kaupungille sun kanssa"

Isäsi sanoo: "sähän käyttäydyt kuin pahainen kakara"

Joku kiusoittelee sinua: "Olet laiheleini"

5. Kuvien kertomaa – miltä sinusta tuntuisi?

Elämme yhteiskunnassa, jossa mainonta ja kaupallinen kulttuuri ovat vahvasti läsnä arkipäivässä. Tytöt ja nuoret naiset ovat mainonnan erityinen kohderyhmä, jonka ostovoimaa pyritään tavoittelemaan ja jolle pyritään välittämään mielikuvia tavoittelamisen arvoisesta elämästä. Mainonnan naiskuva on usein varsin suppea: yksipuolisten kauneusihanteiden mukainen, länsimainen, valkoihoinen ja keskiluokkainen.

Seuraava harjoitus on Body Talk materiaalikansiosista, jota on voinut tilata Syömishäiriöliitosta. Lisää itsetuntoon ja kehonkuvaan sekä kuvankäsittelyyn liittyviä harjoituksia löytyy täältä: <http://fi.dove.com/aidon-kauneuden-puolesta.html>

Ohjaaja levittää ryhmäläisten eteen lattialle läjän erilaisia mainoksia, joissa on naisia. Ryhmäläiset saavat hetken aikaa katsella kuvia ja heidät ohjeistetaan valitsemaan kuva tai mainos joka puhuttelee heitä jollain tavalla, joko positiivisesti tai negatiivisesti. Kun ryhmäläiset ovat valinneet mainoksen, heille jaetaan moniste, johon on koottu erilaisia tunnetilaa tai ominaisuuksia kuvaavia sanoja.

Tehtävä 2 – Miltä sinusta tuntuisi?

Katsokaa pareittain tuomianne lehtikuvia (tai opettajan tai ryhmän vetäjän antamia kuvia). Miltä sinusta tuntuisi, jos näyttäisit samalta kuin nämä kuvat? Ympyröi kolme sanaa.

Alleiviivaa kolme sanaa, miltä sinusta ei tuntuisi.

6. Lopuksi

Lopuksi on hyvä pysähtyä käsiteltyjen aiheiden äärelle, pyytää ryhmäläisiä sulkemaan hetkeksi silmänsä ja keskittymään kuuntelemaan omaa sisäistä ääntänsä ohjaajan lukiessa esimerkiksi seuraavan lyhyen loppurentoutuksen. Rentoutuksen jälkeen on hyvä kirjoittaa sen aikana nousseet ajatukset ajatuksenvirtana paperille.

Olet olemassa ja tärkeä! Pidä itsestäsi huolta. Pidä huoli kehostasi. Olet täydellinen omana itsenäsi. Katso kehoasi ihaillen. Sinua ei saa koskettaa ilman lupaasi. Vaali oi-keuttasi koskemattomuuteen. Hyväksy jokaisen ainutkertaisuus ja erilaisuus – myös omasi. Uskalla tuntea tunteita; iloa, onnea, pelkoa, pettymystä, kiukkua... uskalla elää! Ole rehellinen itsellesi. Kunnioita muita ihmisiä. Uskalla unelmoida. Luota tuntemuksii-si. Ole luotettava. Pidä huolta läheisistäsi, ihmissuhteistasi. Sulostuta sinulle tärkeiden ihmisten elämää iloisella ilmeellä ja kauniilla sanoilla. Pysähdy itsesi äärelle hetkeksi.

Mieti kuka olet ja mitä elämältä haluat? Jos tunnet itsesi väsyneeksi, arvottomaksi, masentuneeksi tai olet kokenut ikäviä asioita, puhu asioista, jotka sinua vaivaavat. Kerro tuntemuksistasi. sinulla on oikeus hyvään oloon, elämän iloon! Sinulla on oikeus kokea itsesi tyytyväiseksi ja hyvinvoivaksi omassa kehossasi, mielessäsi.

Lähde

Pahkala, Marjo (2010) *Toimintatutkimus Likkalähtöjen arvioinnista, kehittämisestä ja uudistamisesta Tampereen Tyttöjen Talolla*, Opinnäytetyö: Diakonia-ammattikorkeakoulu, Järvenpää.

MERENNEITOILTA

Mikä Merenneitoilta?

Merenneitoilta on tytöille ja naisille, äideille ja tyttärille suunnattu iltatapahtuma, joka järjestetään uimahallissa. Illan tarkoituksena on, että tytöt ja naiset kaikki sukupolvet mukaan lukien saisivat viettää rennon hemmotteluillan yhdessä, juuri heille suunnatulla toiminnalla. Ilta yhdistää hemmottelua, yhdessäoloa ja liikuntaa.

Merenneitoilta on alkanut Iisalmessa vuonna 2007. Idea Merenneitoillasta syntyi, kun mietittiin miten saisi yhdistettyä liikunnan, hyvän olon ja tytöt ja naiset omaan tapahtumaansa. Ilta toteutetaan eri yhteistyökumppaneiden kanssa, koska kaikkien toimijoiden panos on illan onnistumisen kannalta tärkeää.

Merenneitoilta on toteutettu lauantaisin kello 17.30–20.30 välisenä aikana, jotta mahdollisimman moni voisi osallistua. Iisalmessa Merenneitoiltaan osallistuu keskimäärin noin 250 henkilöä. Koska ohjelmaa on paljon, illan ohjelma kannattaa laittaa esille esimerkiksi allasosastolle ja pukuhuoneisiin. Muista myös myydä liput etukäteen niin osaat varautua esimerkiksi uimavalvojen määrään. Iisalmessa Merenneitoiltaan on päässyt osallistumaan uimahallin pääsymaksun hinnalla.

Miten uimahalli sisustetaan?

Merenneitoillan ajaksi uimahalli muuntuu tunnelmalliseksi ja rentouttavaksi tilaksi esimerkiksi musiikin ja valaistuksen avulla. Kynttilöitä voi käyttää tunnelman luojana, huomioiden kuitenkin paloturvallisuusriskin. Merenneitoteema voi näkyä uimahallissa joka paikassa, esimerkiksi altaan pohjaan voi sijoittaa merenneitotarinan. Uiskentelun lomassa voi sukeltaa pohjaan ja käydä lukemassa tarinan.

Naiseuden ja hemmottelun teeman olisi hyvä jatkua aina kylpytiloihin asti, joissa voi olla esillä esimerkiksi runoja tai mietelauseita naiseudesta. Osallistuja voi hemmotella itseään hyväntuoksuisilla suihkugeeleillä.

Mitä illan ohjelmaan kuuluu?

Merenneitoillassa tärkeintä on hemmottelu ja kiireetön yhdessä olo. Ohjelmaan voi kuulua esimerkiksi erilaisia rentoutumisharjoituksia, joissa osallistujat voivat kellua ja rentoutua vedessä.

Illan ajaksi uimahalliin kannattaa järjestää erilaisia hemmottelupisteitä, joissa on pienimuotoisia hemmotteluhoitoja, joita esimerkiksi tuote-esittelijät voivat tehdä.

Hallissa voi myös olla tarjolla erilaisia vesiliikunnan muotoja, kuten vesijumppaa, vesijuoksua tai vesidisco. Pukuhuoneessa voidaan laulaa Sing Staria, tanssia tanssimatolla tai pelata erilaisia pelejä.

Ohjelman suunnittelussa huomioidaan eri-ikäiset osallistujat. Lapsille voi olla esimerkiksi vesitemppurata ja isommille uimahyppykisa. Iisalmessa ei ole järjestetty lastenhoitoa illan ajaksi, koska illan ideana on sukupolvien välinen kiireetön vapaa-aika. Äidit voivat päättää, menevätkö hemmottelupisteeseen vai lapsen kanssa temppurataan.

Iltaa suunniteltaessa kannattaa myös huomioida tarjoilu. Altaalla voi olla mehutarjoilu joka tuo hiukan lisää ylellisyyttä hemmotteluiltaan. Pukuhuoneisiin voi laittaa tarjolle hedelmiä tai muuta pientä purtavaa.

Ketkä voivat järjestää Merenneitoillan?

Merenneitoiltaa suunniteltaessa kannattaa hyödyntää mahdolliset yhteistyökumppanit ja omat verkostot. Iisalmessa Merenneitoiltaa ovat järjestäneet Tytöt toimii -toiminta, Iisalmen kaupungin nuorisotyö sekä Iisalmen ja Lapinlahden seurakunnat. Illassa on ollut paikalla myös esimerkiksi kampaamo- ja kosmetiikka-alan tuote-esittelijöitä, jotka ovat tehneet hemmotteluhoitoja.

Merenneitoiltaa on kehitetty Tytöt toimii -toiminnassa Iisalmessa

TOIMINNALLISIA HARJOITUKSIA

Erilaisia toiminnallisia harjoituksia voi hyödyntää monin tavoin tyttöryhmätyöskentelyssä. Niitä voi käyttää ryhmäyttämään, avaamaan ryhmäkerran teemaa, keskustelun tukena ja ryhmäkerran purussa. Tähän osioon on valittu muutamia esimerkkejä itsetuntoa tukevista toiminnallisista harjoituksista ja purkuharjoituksista.

Itsetuntoa tukevat toiminnalliset harjoitukset antavat osallistujalle positiivisia onnistumisen kokemuksia toiminnan kautta. Myös harjoitukset joissa tekijä saa itse tehdä valintoja ja opetella ilmaisemaan haluamaansa, antavat lisätukea tytön itseluottamukseen ja itsetuntoon. Kaikki ihmiset ovat omalla tavallaan luovia, joten menetelmät joissa saa käyttää luovuutta, ovat erinomaisia itsetuntemuksen ja itsetunnon kehittämisen kannalta. Harjoitusten tarkoituksena on myös löytää osallistujien vahvuudet ja tehdä ne heillekin näkyväksi.

Muista ohjaajana harkita ja suunnitella tarkkaan ryhmässä käyttämäsi harjoitukset. Kaikki harjoitukset eivät sovi kaikille ryhmille. Toiminnallisten harjoitusten pitää olla yksilöä ja ryhmää tukevia, eikä liian haastavia kenellekään osallistujalle.

Ryhmäytymisharjoituksia

Milla Mehiläinen

Ryhmäläiset ja ohjaajat muodostavat piirin. Jokainen miettii etunimensä ensimmäisellä kirjaimella alkavan eläimen, hyönteisen, esineen, ruuan tai jonkun adjektiivin, harjoitus on hyvin sovellettavissa. Tämän jälkeen ohjaajat ja ryhmäläiset esittelevät itsensä muille, esimerkiksi ”Hei kaikki! Olen Katja Kampela”, tai ”Hei kaikki! Olen Katja Kannustava”. Harjoitus sopii kaikenikäisille ja siihen on helppo osallistua.

Tarkoitus:

Harjoitus on tarkoitettu ryhmän aloittamiseen, jotta kaikki tutustuisivat toisiinsa ja oppisivat helpommin toistensa nimet. Kaikkien on helppo osallistua, erilaiset ”lisänimet” painuvat mieleen ja ryhmäläisten on helpompaa ottaa kontaktia toisiinsa harjoituksen jälkeen.

Kaverikollaasi

Harjoitus on tarkoitettu paritehtäväksi. Jokaiselle parille jaetaan yksi suuri paperi, joka on jaettu kahteen osaan, vaikkapa paperin poikki menevällä katkoviivalla. Kummallakin pareista on siis oma osa paperistaan. Tytöt keskustelevat mistä toinen pitää

tai mitä harrastuksia toisella on. Jos toinen pitää kissoista ja toinen taas koirista, niin kissa ja koira piirretään mahdollisimman kauas toisistaan paperin vastakkaisille puolille. Jos molemmat tytöt pitävät esimerkiksi hevosista, he piirtävät katkoviivan päälle keskelle paperia hevosen.

Tarkoitus:

Tutustuttaa ryhmäläiset toisiinsa pareittain, jolloin tutustuminen voi olla helpompaa ja syvällisempää. Harjoitus vaatii tyttöjen välillä tapahtuvaa keskustelua, mutta keskustelu tulee hauskaasti piirtämisen ohella. Harjoitus opettaa myös olemaan rakentavalla tavalla eri mieltä toisen kanssa ja vahvistaa käsitystä omasta itsestä.

Itsetuntoa vahvistava harjoitus

Diplomi

Harjoituksen voi tehdä pari kertaa vuodessa, riippuen ryhmän kestosta. Kaikille tytöille tehdään omat A4 kokoiset kauniit paperit, joihin kirjoitetaan kunkin tytön nimi. Muut osallistujat kirjoittavat paperille positiivisia asioita siitä osallistujasta kenen paperi on kyseessä. Esimerkiksi jos kyseessä on Maijan diplomi, niin muut osallistujat kirjoittavat Maijasta positiivisia asioita. Kuten esimerkiksi, "olet todella mukava ja hauska".

Tarkoitus:

Osallistujat saavat positiivista palautetta muilta tytöiltä, ja oppivat itse näkemään hyvät puolensa.

Tunteet ja niiden tunnistaminen

Minuuden markkinat

Jokaiselle osallistujalle jaetaan kolme (3) positiivista luonteenpiirrettä pienillä lapuilla. Jokainen lukee saamansa luonteenpiirteet itsekseen. Tämän jälkeen osallistujat alkavat liikkua tilassa tehden vaihtokauppaa luonteenpiirteistä jotka eivät heidän mielestään kuvasta heitä. Esimerkiksi: "Minulla on rohkea, mutten koe olevani rohkea. Oletko sinä rohkea, ja mitä voisit antaa minulle vaihtokauppana?"

Tarkoitus:

Harjoituksen tarkoitus on, että tytöt pohtivat ja tunnistavat tunteita, ominaisuuksia ja luonteenpiirteitä itsessään, ja ottavat kontaktia toisiin ryhmäläisiin. Harjoituksessa myös opitaan muiden ryhmäläisten luonteenpiirteitä, ja se toimii näin myös ryhmäytävänä harjoituksena.

Tunteiden pukeminen

Jokaiselle osallistujalle annetaan yksi tunne esimerkiksi paperilapulle kirjoitettuna. Osallistujat pohtivat saamaansa tunnetta piirtämällä, maalaamalla, valokuvaamalla, näyttelemällä tai askartelemalla. Kaikkien tunteet laitetaan esimerkiksi ryhmän koontumistilan seinälle, ja jokainen esittelee oman tunteensa ja minkälaiseksi sen puki. Esittelyssä ei välttämättä tarvitse puhua, vaan teokset voivat ”puhua puolestaan”.

Kiinnitä erityistä huomiota tunteiden valintaan. Alkuvaiheessa tai muuten haastavassa tilanteessa olevalle ryhmälle ei kannata valita liian vaikeita tunteita kuvattavaksi.

Tarkoitus:

Harjoitus kannustaa tyttöjä tunnistamaan tunteita itsessään, ja puhumaan niistä ääneen. Harjoitus sopii myös ujommille tytöille, jotka voivat ilmaista tunnetta puhumisen sijaan esimerkiksi maalauksen, piirustuksen tai valokuvan kautta.

Tunteita voi käyttää myös harjoitusten purussa. Osallistuja menee sen tunteen alle, mitkä fiilikset hänellä ryhmäkerran lopussa on.

Luovuus

Askartelu ja luovuus

Osallistujille annetaan askarteluvälineitä (paperia, värikyniä, maaleja, teippiä, liimaa, kartonkeja, silkkipapereita ynnä muuta), ja tehtävänannoksi annetaan ainoastaan se että tytöt eivät suunnittele mitä he tekevät vaan antavat intuition viedä. Lopputuloksena voi olla hyvin moniulotteisia ja monenlaisia teemoja käsitteleviä töitä. Tytöt saattavat tuoda teokseensa itselleen tärkeitä kysymyksiä, joista he haluavat puhua enemmän ja käsitellä ryhmässä.

Tarkoitus:

Luovat harjoitukset ja spontaani ilmaisu ovat aina hyviä väyliä selvittää ajatuksia ja tunteita ja myös opetella ilmaisemaan niitä muille. Jos esimerkiksi joku tytöistä maalaisi erittäin synkän kuvan, voisi hän alkaa miettimään millaisia tunteita tai tapahtumia synkän kuvan takana on.

Haaveet ja tulevaisuus

Aarrekartta

Annetaan osallistujille paperi johon he voivat liimata, kirjoittaa tai piirtää asioita, joita he haluaisivat elämäänsä. Mitä he haluaisivat saavuttaa? Asiat voivat olla konkreet-

tisia, esimerkiksi uusi hieno peli, tai jotain muuta kuten vaikka koulu- tai työpaikka johon he haluavat. Tämän jälkeen paperi tai pahvi liimataan jonnekin näkyville, kuten oman huoneen vaatekaapin oveen. Muutaman kuukauden tai vuoden päästä (riippuu ryhmästä) tehdään tilannekatsaus mitä haaveita ja unelmia on jäljellä, tai ovatko ne muuttuneet ja miten.

Tarkoitus:

Tarkoituksena on että osallistujat pohtisivat omaa tulevaisuuttaan, haaveitaan ja unelmiaan. Aarrekartta-harjoituksen taustaideana on myös, että osallistujat alkaisivat alitajuisesti toteuttaa unelmiaan ja haaveitaan.

Harjoitus lisää osallistujien itsetuntemusta, käsitystä omista toiveista ja rohkaisee katsomaan tulevaisuuteen.

Kirje

Osallistujat kirjoittavat itselleen kirjeen puolen vuoden tai vuoden päähän. He voivat kirjoittaa esimerkiksi tulevaisuuden elämäntilanteestaan, kuulumisistaan ja lähipiiristään, tai siitä, kuinka he arvelevat selvinneensä jostakin nykyhetken haasteesta.

Tarkoitus:

Harjoituksen tarkoituksena on vahvistaa käsitystä tytön omista voimavaroista ja elämänhallinnasta. Kun tytöt sovitun ajan jälkeen avaavat kirjeet, heitä saattaa hämmästyttää se, miten he ovat arvelleet asioiden järjestyvän. Harjoitus tukee tyttöjen elämänhallintataitoja ja käsitystä siitä, että he voivat vaikuttaa elämäänsä.

Rakkauden puu

Osallistujat tekevät itselleen rakkauden puun, joka koostuu juurista, rungosta, lehdistä, auringosta ja pilvistä. Puun juuret ovat alku, joka tehdään käsiä mallina käyttäen paperille. Paperille piirretään molempien käsien ääriviivat juuriksi. Toiseen käteen kirjoitetaan ”mitä kaunista minussa ulkoisesti on”, ja toiseen ”mikä hyvä ominaisuus minulla on”? Ohjaaja auttaa, jos tyttöjen on kovin vaikeaa keksiä hyviä ominaisuuksia itsestään.

Runko tehdään paperisuikaleista. Vahvan rungon ympärille kiinnitetään sydämen muotoisia lehtiä, joihin kirjoitetaan asioita mitä sanasta ”rakkaus” tulee mieleen. Puun taustalla on aurinko jonka säteissä lukee vastauksia kysymykseen ”mikä on parasta elämässäni juuri nyt”? Auringon vieressä tai ympärillä on kumpupilviä joissa lukee unelmat ja haaveet.

Tarkoitus:

Tarkoituksena on haastaa tytöt miettimään omia ja rakkaita asioita elämässään, ja

mitä he tulevaisuudelta odottavat.

Suomen kartta

Huoneen lattia on Suomen kartta. Jos ryhmä on monikulttuurinen, lattia voi olla myös maailman kartta. Osallistujia kehoitetaan menemään seisomaan siihen kohtaan karttaa, mikä paikka on vaikuttanut heihin eniten. Voisiko se olla kotikunta, syntymäpaikka, lapsuuden kesäviettopaikka, mummola tai jokin muu? Kun osallistujat ovat löytäneet paikkansa, käydään kierros, jossa tytöt kertovat miksi seisovat juuri siinä kohdassa. Muistuta tytöille että kaikki on vapaaehtoista ja että he voivat sanoa omalla vuorollaan ”ohi”, jos eivät halua kertoa, miksi seisovat siinä paikassa. Muista myös itse osallistua harjoitukseen, voit vaikka aloittaa kierroksen.

Tarkoitus:

Harjoitus on hyvä toteuttaa ryhmässä, joka on jo hiukan tutustunut toisiinsa, ja osallistujat kokevat sen turvallisena. Harjoitus vie tytöt miettimään ketkä ihmiset, mikä paikka ja mitkä kokemukset ovat vaikuttaneet suuresti heihin ja mitkä ovat olleet tai ovat heille tärkeitä. Tehtävä myös vahvistaa ryhmää, jos tytöt pystyvät jakamaan asioita toisilleen.

Mielipiteet ja niiden ilmaiseminen

Nelinurkka

Tarvitset neljä paperia joihin kirjoitat; *kyllä, ehkä, ei ja en tiedä*. Teippaa tai ripusta jokainen paperi tilassa omaan nurkkaansa. Listaa käytettävissä olevasta ajasta riippuen vaikkapa kymmenen erilaista väittämää. Valitse väitteet ryhmäkerran teeman mukaan, esimerkiksi ystävyys, seksuaalisuus tai päihteidenkäyttö.

Esimerkkejä väittämistä:

Ihminen voi itse vaikuttaa siihen onko hänellä ystäviä.

Kaikki masentuneet ihmiset ovat luovuttajia.

Osallistujat valitsevat nurkkansa sen perusteella, mitä mieltä he ovat väittämästä. Kun kaikki ovat asettautuneet nurkkaan, voit kysyä jokaisesta nurkasta, jos joku haluaisi perustella miksi seisoo juuri kyseisessä nurkassa. Muista, että kenenkään ei tarvitse sanoa mitään, jos ei halua.

Tarkoitus:

Osallistujien on helppoa ilmaista oma mielipiteensä, koska harjoitus ei vaadi sanallista viestintää. Tytöillä on usein mielipiteitä, muttei ehkä rohkeutta sanoa niitä ääneen. Voi

myös olla, että puheliimpien tyttöjen mielipiteet pääsevät ryhmässä muita enemmän esille. Harjoitus on myös hyvä keskustelun herättäjä.

Rentoutumisharjoituksia

Hierontarinki

Ryhmä jaetaan kahtia. Keskelle huonetta asetetaan yhtä monta tuolia, kuin ryhmän puolikkaassa on jäseniä. Ryhmät asetetaan ympyrään, ja puolet tytöistä menee istumaan tuoleille jalat kohti ympyrän keskustaa. Jokaisen taakse menee yksi ryhmäläinen seisomaan. Takana seisova valitsee itselleen jonkin välineen kuten tennispallon, terapiapallon tai vaikka lusikan, jolla alkaa sivellä kevyesti edessä istuvan selkää, hartioita ja päätä. Muista sanoa hierottaville ääneen että heidän täytyy sanoa jos eivät halua osallistua harjoitukseen tai jokin siinä ei miellytä. Taustalla voi soida rauhallinen musiikki ja istuvat voivat laittaa vaikka silmänsä kiinni. Kun minuutti on kulunut, ohjaaja näyttää merkin, ja hierojat siirtyvät yhden henkilön vasemmalle. Kun kaikki ovat hieroneet kaikkia, ohjaaja pyytää hierojat ja hierojan vaihtamaan paikkaa.

Tarkoitus:

Harjoituksen tavoitteena on rentouttaa ja rauhoittaa ryhmä. Harjoitus on myös helppo tapa osoittaa toisesta välittämistä. Muista ohjaajana miettiä voitko oman ryhmän kohdallasi toteuttaa tämän rentoutusharjoituksen. Osallistujien voi olla vaikeaa koskea muihin tai he voivat kokea hankalana sen, että joku koskee heitä.

Mustekalapainanta

Ryhmäläiset menevät vuorotellen makaamaan mahalleen lattialle. Taustalla voi soida rentouttavaa ja rauhallista musiikkia. Muut tytöistä on lattialla makaavan tytön ympärillä, ja he alkavat yhteisestä merkistä hellästi "tassuttelemaan" käsillään lattialla makaavaa. Ennen harjoitusta on ryhmän kanssa sovittu mihin ei saa koskea. Toisen yksityisyyttä pitää suojella. Sopikaa esimerkiksi osallistujien kesken että sisäreisiin tai takapuoleen ei kosketa toisen maatessa lattialla. Muistuta myös tyttöjä, että kenenkään ei tarvitse tehdä mitään mitä ei halua.

Harjoituksen voi toteuttaa myös pareittain, ja apuvälineenä voi käyttää vaikka tennispalloa tai jumppapalloa.

Tarkoitus:

Harjoituksessa osoittaa osallistujille yksitellen hellyyttä ja huolenpitoa. Jokainen tyttö saa vuorollaan rentoutua ja olla huolenpidon keskipisteenä.

Purkuharjoituksia

Harjoitusten jälkeen olisi hyvä suorittaa niiden purku. Toiminnallisten harjoitusten purkuun on monenlaisia eri vaihtoehtoja. Ryhmästä riippuen purussa voi käyttää erilaisia ”apuvälineitä” kuten kortteja, piirustuksia, liikkeitä, ääniä tai ihan vain keskustelua siitä, mitä tunteita jokin harjoitus herätti. Tähän on listattu muutama purkuharjoitus.

Muista pitää purku tarpeeksi tiiviinä. Usein tytöt ”lämpenevät” keskustelemaan vasta ryhmäkerran loppua kohden.

Lankakerä

Ohjaajalla on lankakerä ja hän kuvaa yhdellä sanalla minkälainen olo hänelle jäi päivästä tai ryhmäkerrasta. Tämän jälkeen ohjaaja ottaa narusta kiinni ja heittää kerän jollekin osallistujalle, joka kuvaa myös yhdellä sanalla tuntemuksiaan, ottaa narusta kiinni ja heittää seuraavalle ja niin edelleen. Kun kaikilla on lanka kädessä, heitetään kerä takaisin sille keneltä sen sai, ja yritetään olla sotkematta narua.

Tunnekortit

Tässä harjoituksessa voi käyttää erilaisia tunnekortteja. Ohjaaja voi leikata myös erilaisia kuvia lehdistä tai tulostaa erilaisia kuvia. Tyttö ottaa sen kuvan mikä kuvastaa hänen tunteitaan juuri sillä hetkellä. Tytöt kertovat vuorollaan ryhmälle, miksi he valitsivat juuri sen kortin. Korttia voi halutessaan vain näyttää muille ryhmäläisille, jos puhuminen tuntuu vaikealta.

Fiiliskierros

Fiiliskierros voidaan käydä ihan vain keskustelemalla omista tuntemuksista juuri nyt, miksi tuntuu siltä ja mitä tunteita jokin harjoitus herätti. Tyttö voi käyttää apunaan väriä, esinettä tai jotain muuta kuvastamaan tunteitaan.

Hymynaamat

Tytöille jaetaan kolme korttia tai paperia, joissa on surullinen, iloinen ja viivasuinen hymiö. Ohjaaja kysyy ”miltä nyt tuntuu”, ja osallistujat nostavat sen kortin ylös oli se sitten surullinen, iloinen tai siltä väliltä. Jos joku tytöistä haluaa kertoa miksi nosti juuri sen paperin, niin hänelle annetaan puheenvuoro.

Purun voi suorittaa myös väripapereilla, punainen, keltainen ja vihreä. Punainen on surullinen, vihreä iloinen ja keltainen siltä väliltä.

Pari tai kaveri

Voit ohjaajana pyytää tyttöjä keskustelemaan vierustoverinsa kanssa siitä, minkälaisia fiiliksiä ryhmäkerran aikana heräsi. Käydään lopuksi kokoava kierros, jonka aikana jokainen pari kertoo yhdessä, mitä heidän keskustelustaan nousi esiin.

Linkkivinkkejä

Lisämateriaalia, tietoa ja harjoituksia löytyy alla olevista linkeistä:

www.rauhankasvatus.fi

www.4h.fi/kerhot/top-tehtavat

www.voimaneidot.fi

www.mll.fi/nuortennetti/tukarit/leikkiasema/rauhhoittavat_leikit_ja_lopetusle

www.vihrealippu.fi/pages/323.php

www.alli.fi/yhdenvertaisuus/syrjinnasta+vapaa+alue/materiaalia/

www.keks.fi/ideoita/linkkeja

www.ihmisoikeudet.net/friidu/

www.gloaalikasvatus.fi

www.alli.fi/yhdenvertaisuus/tietoa+ja+materiaalia

KIRJOITTAJAT

Laura Cantell-Laijoki työskentelee Helsingin Tyttöjen Talolla Nuoret Äidit -toimintamuodon vastaavana ohjaajana.

Heli Eischer työskentelee Suomen Setlementtiliitto ry:ssä Tyttötyön verkosto -hankkeessa (RAY) projektipäällikkönä.

Kristiina Hannila työskentelee Helsingin Tyttöjen Talolla ja Aino & Ilmari -hankkeessa (THL) seksuaalisessa väkivaltatyössä.

Pirjo Juntunen työskentelee Iisalmissa Tytöt Toimii -toiminnan ohjaajana.

Taina Karman-Mäkinieniemi on Tampereen Tyttöjen Talon johtaja.

Nina Mesiäinen-Westerlund työskentelee Helsingin Tyttöjen Talolla avoimen toiminnan vastaavana ohjaajana.

Heta Mulari työskentelee Suomen Setlementtiliitto ry:ssä Tyttötyön verkosto -hankkeessa (RAY) projektikoordinaattorina.

Marjo Pahkala on kehittänyt Tampereen Tyttöjen Talolla Likkälähdöt-toimintamuotoa ja työskennellyt Talolla tyttötyön ohjaajana.

Maarit Saarnivala työskentelee Oulun Tyttöjen Talolla ohjaajana.

Katja Siljamäki toimi HUMAKin harjoittelijana Tyttötyön verkosto -hankkeessa keväällä 2012.

Heidi Simola työskentelee Helsingin Tyttöjen Talolla seksuaalikasvatuksen vastaavana ohjaajana.

Veera Säilä työskentelee Turun Tyttöjen Talon Blogi-hankkeessa projektityöntekijänä.

Mari Uusitalo-Herttua on Helsingin Tyttöjen Talon perustaja ja johtaja.

TYTTÖTYÖN MATERIAALEJA

Tähän on koottu viime vuosina tehtyjä erilaisia tyttötyön materiaaleja, joiden toivomme avaavan lisää ikkunoita tyttötyön mahdollisuuksin, antavan käytännön työkaluja tyttötyön tekemiseen sekä tarjoavan perusteluja tyttötyön merkittävyydelle.

Malmi, Kati; Seppälä, Piia; Eischer, Heli & Mulari, Heta (2012) *Isosisko- ja Tyttöjen Tupatoiminta: Toimintatavat ja vapaaehtoistoiminnan koordinaattorin opas*, Helsinki: Suomen Setlementtiliitto ry.

Malmi, Kati & Seppälä, Piia (2012) *Isosiskokurssi: kurssimateriaali*, Helsinki: Suomen Setlementtiliitto ry.

Materiaalit muodostavat yhdessä kokonaisuuden, jonka avulla voi käynnistää Isosisko- ja/ tai Tyttöjen Tupatoiminnan uudelle paikkakunnalle. Materiaalit sisältävät Tyttöjen Tuvan arvopohjan ja lähtökohdat sekä toimintamallin kuvauksen, Isosiskotoiminnan koordinaattorin oppaan sekä Isosiskokurssimateriaalin. Materiaaleja voi ladata www.setlementti.fi/tyttotyto/isosisko-ja-tyttojen-tupatoiminta tai tilata www.tyttotyto.fi -sivuston palautelomakkeen kautta tai Tampereen Ahjolasta Tyttöjen Tuvalta. Kati.malmi@ahjola.fi; piia.seppala@ahjola.fi.

Eischer, Heli & Tuppurainen, Jonna (2011) *Tyttöjen Talo on kuin avoin koti*, Helsinki: Setlementtinuorten liitto ry.

Tutkimuksessa avataan ja kuvataan Tyttöjen Talojen toimintaa, sen merkitystä tytöille sekä pohditaan Tyttöjen Taloilla tehtävän työn yhteiskunnallista merkitystä sekä paikkaa nuorten palvelujen verkostossa. Tutkimuksia voit tilata www.tyttotyto.fi -sivuston palautelomakkeen kautta.

Isosisko- ja Tyttöjen Tupatoiminta: Toimintatavat ja vapaaehtoistoiminnan koordinaattorin opas ja Isosiskokurssin materiaalit sekä Tyttöjen Talo on kuin avoin koti -tutkimus on tehty osana RAY:n tukemia hankkeita. Julkaisut ovat ilmaisia.

Lankinen, Mari (2011) *Voimaneidot: Opas tyttöjen oman voiman haltuunoton ja aggression hallinnan tukemiseen*, Helsinki: Tmi Terapeda.

Voimaneidot -kirja on konkreettinen opas Voimaneidot -tyttöryhmän ohjaamiseen. Voimaneidot-ryhmissä tuetaan tyttöjä voimavarakeskeisesti ja ennaltaehkäisevästi. Ryhmissä harjoitellaan oman tahdon ja jämäkkyyden löytämistä sekä rakentavaa aggression ilmaisemista. Voimaneidot -malli perustuu tunnetaitojen kehittymisen ja tunnekasvatuksen teorioihin. Ryhmien ohjaamiseen on myös kaksipäiväinen koulutus ja niitä voi ohjata esimerkiksi kouluilla tai nuorisotiloilla. Voimaneidot-malli on terveystiedon opettaja, pari- ja seksuaaliterapeutti Mari Lankisen kehittämä. Kirjan voi ladata: www.setlementti.fi/tyttotyto/materiaalivinkit/voimaneidot-kirja ja tilautaa: www.voimaneidot.fi.

**KERÄÄ TÄHÄN OMIA HARJOITUKSIA, IDEOITA, MATERIAALE-
JA JA MUISTIINPANOJA**

